

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MUSA YAKUB (HAYATI - ŞİİRLERİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Mutlu DEVECİ

HAZIRLAYAN
Ahmet KILINÇ

ELAZIĞ – 2015

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKDİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MUSA YAKUB (HAYATI - ŞİİRLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Mutlu DEVECİ

HAZIRLAYAN
Ahmet KILINÇ

Jürimiz,01/2015 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulmuştur.

Jüri Üyeleri:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Zahir KIZMAZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Musa Yakub (Hayatı - Şiirleri)

Ahmet KILINÇ

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Elazığ - 2015, Sayfa: VIII + 192

Musa Yakub, kendine özgü üslubuyla insanı merkeze alarak dönemine ışık tutan Çağdaş Azerbaycan şairlerinden biridir.

Şair, sadece bireyi anlatmakla yetinmez. Aynı zamanda bireyin yaşadığı toplumu da tahlil ederek çok yönlü insan ve toplum profili çizer. Yaşadığı sosyal ortamdan kopmadan eserlerini topluma mal eden şair, halk ozanı olarak millî bir kimlik kazanır. Bu açıdan yaşadığı bölgenin ve zamanın ötesine uzanarak sınırları aşan Musa Yakub, evrensele ulaşmanın çabası içerisindedir.

Çalışma; şairin hayatı, edebî şahsiyeti ve şiirlerindeki izleklerin bilimsel yorumlarının yanı sıra şairi tanıtıcı bilgi ve belgeler içerir.

Anahtar Kelimeler: Musa Yakub, şair, şiir, izlek, yapı, birey, toplum.

ABSTRACT

Master's Thesis

Musa Yakub (Life – Poems)

Ahmet KILINÇ

Firat University

Institute For Social Sciences

Department of Turkish Language and Literature

New Turkish Literature Science Branch

Elazığ – 2015, Page VIII + 192

Musa Yakub is one of the contemporary Azerbaijani poets who shed light on his period by his unique style, taking the human beings in the centre.

The poet does not only describe the individual. He also draws a versatile profile of man and the society by analyzing the community in which the individual lives. The poet, who appropriates his works to the society without having disconnected from the social environment where he lives, he gains a national identity as a minstrel as well. In this respect, Musa Yakub, who is extending beyond the region and time and goes over the limits, makes efforts to achieve the universality.

The Study, besides the poet's life, his literary identity and the scientific interpretation of the paths of the poets, contains the introductory information and documents about the poet as well.

Keywords: Musa Yakub, poet, poetry, theme, structure, individual, society.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖN SÖZ	VI
KISALTMALAR	VIII

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MUSA YAKUB’UN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ	1
1.1. Hayatı.....	1
1.2. Edebî Kişiliği	3
1.3. Eserleri	5
1.3.1.Yarpaglar Ohuyur – 1966	6
1.3. 2. Bu Mehebbet Yaşadar Meni - 1970	6
1.3.3. Menim Kâinatım – 1973	7
1.3. 4. Üzü Beri Bahan Dağlar - 1977	7
1.3.5. Yahşi Ki, Sen Varsan - 1979	7
1.3. 6. Bir Sim Üste - 1983	8
1.3.7. İki Gelbin İşığı - 1985.....	8
1.3.8. Menim Sevgi Taleyim - 1988	9
1.3. 9. Üreyimde Yerin Galdı - 1992	9
1.3.10. Nane Yarpağı - 1996.....	10
1.3.11. Payızdan Yaza Yol Varmı - 1999	11
1.3.12. Ruhumla Söhbət- 2004	11
1.3.13 Son İllerin Şerleri.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞİİRLERİN İZLEKSEL BAKIMDAN İNCELENMESİ	13
2.1. Kaostan Düzene: Doğa/Tabiat	13
2.2.Toprağın Kimliksel Dönüşümü: Vatan.....	25
2.3. Yeniden Oluşturucu Değerler: Aşk /Sevgi	40
2.3.1. Ruhsal Kopuş: Ayrılık	52
2.3.2. Sevgi Evreninde Bir Başka Ben: Dost Sevgisi	61
2.3.3. Gerçek Sevginin Yaratıcı Objesi: Anne Sevgisi.....	63

2.4. Varoluşsal Son: Ölüm.....	67
2.5. Sosyal Adalet/Sizlik.....	75
2.6. Özgürlük	83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŞİİRLERİN YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ	88
3.1. Nazım Şekilleri	88
3.2. Kafiye – Redif.....	93

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DİL VE ÜSLUP.....	99
SÖZLÜK.....	103
SONUÇ	111
KAYNAKÇA.....	114
EKLER	116
EKLER	170
ÖZGEÇMİŞ	192

ÖN SÖZ

Edebî metinler, bir milletin varlığının en önemli göstergeleridir. Bu metinler, geçmiş ile gelecek arasında köprü kurarak milletin varlığını ve sürekliliğini sağlayan vesikalardır. Edebî metinlerde tarih, coğrafya, sosyoloji ve psikoloji gibi milletin kimliğini tanıtıcı izler bulmak mümkündür. Bir milleti edebiyatıyla ve edebî metinleriyle tanımak onların duygu, düşünce ve hayallerini gerçek anlamıyla tanımaya yardımcı olur.

Ortak bir dil olan edebiyatta ve edebî metinlerde milletin varlık sebebi olan millî bilinç oluşturma, millî kimlik kazandırma, özgürlük ve mücadele azmi gibi manevi fikirler yer alır. Bu fikirler ile kendi geleceğine yön veren milletler sağlam temeller üzerine inşa edilirler.

Azerbaycan, varlığını acı, kan, gözyaşı, ayrılık ve hasretle oluşturan bir vatan toprağıdır. Acı ve gözyaşı üzerine inşa edilen bu vatan toprağı makûs talihini değiştirmek ve geleceğini yeniden oluşturmak adına azmin ve mücadelenin adı olur.

Türk edebiyatını Türkiye dışındaki Türk topluluklarının edebiyatlarını da dâhil ederek sunmak gerektiği fikri ile yola çıkılan çalışmada Azerbaycan edebiyatının çağdaş şairlerinden Musa Yakub’un şiirleri yapısal ve izleksel açıdan analiz edilmeye çalışıldı.

Musa Yakub, on üç şiir kitabını “Bu Dünyanın Gara Daşı Göyermes” adlı eserinde bir arada verir Bu eserler; “Yarpaglar Ohuyur” (1966), “Bu Mehebbet Yaşadar Meni” (1970), “Menim Kâinatım” (1973), “Üzü Beri Bahan Dağlar” (1977), “Yahşı Ki Sen Varsan” (1979), “Bir Sim Üste” (1983), “İki Gelbin İşığı”(1985, “Menim Sevgi Taleyim”(1988), “Üreyimde Yerin Galdı” (1992), “Nane Yaprağı” (1996), “Payızdan Yaza Yol Var Mı” (1999), “Ruhumla Söhbət” (2004), “Son İllerin Şerleri” (son kitabı) dır. Bu kitaplarda yer alan şiir sayısı (Tekrar edilenler hariç) 587’dir. Halkın ortak duygularını yansıtan bu şiirler yapı ve izlek olarak farklılıklar gösterir.

Şairler milletlerin mücadele azminin oluşmasında ve özgürlüklerini kazanmasında önemli rol oynarlar. İnsanı ve toplumu ilgilendiren hemen her konuda şiir yazan şair, bunu bir görev bilinciyle yapar. Bu bilinçle Musa Yakub, halkın içinde bulunduğu durumu ve yapılması gerekenleri eserlerinde aktarır.

“Musa Yakub (Hayatı - Şiirleri)” isimli çalışma dört bölüm halinde oluşturuldu. Birinci Bölüm’de Musa Yakub’un “hayatı, edebî kişiliği ve eserleri” anlatılarak şairin

doğumu, çocukluk yılları, gençliği, edebî hayatı ve eserleriyle ilgili bilgi verildi. Bu bölümde şairin eserleri yıllara göre tasnif edilerek bu eserler hakkında genel bilgiler verildi.

İkinci Bölüm’de, şaire ait şiirler izleksel açıdan değerlendirildi. Şiirlerde yer alan “vatan, ölüm, tabiat, aşk/sevgi, sosyal adalet/sizlik ve özgürlük” izlekleri analiz edilerek hermeneutik çözümleme yoluna gidildi.

Üçüncü Bölüm’de ise, şiirler yapıları bakımından incelendi. Bu bölümde nazım çeşitleri ve nazım birimleri tespit edilerek gerekli bilgiler verildi. Kafiye, redif ve duraklar belirlenerek şairin daha çok hangi kafiye çeşidiyle şiir yazdığı tespit edildi

Dördüncü Bölüm’de ise, şiirlere yansıyan dil ve üslup incelemesi yapıldı. Bu bölümde de serbest vezin ve hece vezni ile yazılan şiirler tespit edilerek tablolar halinde ortaya konuldu. Çalışmanın işlevselliğini artırmak için sonuna sözlük eklendi. Çalışma; sonuç, kaynakça kısımlarıyla birlikte şairin kitaplarında yer almayan şiirler ve şaire ait fotoğraflarla tamamlandı.

Çalışma konusunun belirlenmesinden, tamamlanmasına kadar geçen süreçte bilgi ve tecrübelerini paylaşarak çalışmaya yön veren değerli hocam Yrd. Doç. Dr Mutlu DEVECİ Bey’e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca; bilgileriyle çalışmaya ışık tutan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Tarık ÖZCAN, Yrd. Doç. Dr. Veysel ŞAHİN, Yrd. Doç. Dr. Fatih ARSLAN’a ve kıymetli dostum Sema ORUÇ’a sağladıkları katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Ahmet KILINÇ

ELAĞIĞ- 2015

KISALTMALAR

Y.O	: Yarpaglar Ohuyur.
B.M.Y.M	: Bu Mehebbet Yaşadar Meni
M.K	: Menim Kâinatım
Ü.B.B.D	: Üzü Beri Bahan Dağlar
Y.K.S.V	: Yahşi Ki, Sen Varsan
B.S.Ü	: Bir Sim Üste
İ.G.İ	: İki Gelbin İşığı
M.S. T	: Menim Sevgi Taleyim
Ü.Y.G	: Üreyimde Yerin Galdı
N.Y	: Nane Yarpağı
P.Y.Y.V	: Payızdan Yaza Yol Var mı?
R.S	: Ruhumla Söhbət
S.İ.Ş	: Son İllerin Şerleri

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MUSA YAKUB'UN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1. Hayatı

Musa Yakub, 16 Mayıs 1937'de İsmayilli Kasabası'nın Buynuz Köyü'nde doğar. 1943 yılında ilkokulu Buynuz'da okuyan Musa Yakub, 1946 yılının baharında babasını kaybeder. Genç yaşta hayatın acı yönüyle tanışınca annesi ve üç kardeşiyle yaşam mücadelesine başlayarak zorlu bir süreç geçirir. Çocuk yaşta yaşadığı sıkıntılar Musa Yakub'un ruh dünyasında farklı ve kalıcı etkiler bırakır. Şair, babasının ölümüyle birlikte yaşadığı olumsuz durumu şöyle ifade eder; *“1946-cı ilin payızında atam rahmete getdi. Bizi coh ağır bir vahtda goyub getdi atam. Biz iki gardaşım bir bacımla o çetin illerden anamın hüneri sayesinde çıhdıg. Men sonralar atamın dünyasını deyişmesini iki şeirimde bedii suretde tasvir elemişem. Biri 'Atamın Hatiresine' biri ise 'Atam, Atam' şeirleridir.”* (Eminov, 2010: 83). Babasızlığın yaratmış olduğu boşluğu bir güç yitimi olarak algılayan şair, yaşama tutunmada güçlük çeker.

Küçük yaşta çiftçilik yaparak hayatını devam ettirmek zorunda kalan Musa Yakub, 1950 yılına kadar kolhozda çalışır. Bu dönemi evin idaresine yardım ederek geçirir. Hayatın zor yükünü kardeşleriyle paylaştığı yıllar oldukça sıkıntılı geçer. Yüklendiği sorumluluklar onun çocukluğunu yaşayamadan büyümesine neden olur. Çocukluk yıllarını anlatırken *“O iller benim hetirelerimde en çetin iller kimi galıb men sonralar o illerin ağrı-acısını 'zölmün nağılı' şeirimde ve 'indi desem nağıldır' poememde tasvir elemişem”* (Eminov, 2010:163). diyen şair, şiirlerinin kendisi hakkında birer vesika özelliği taşıdığını belirtir.

Geçim sıkıntısı yüzünden çalışmak zorunda kalan Musa Yakub, bir müddet sonra okumaya başlar. Her gün 7 km uzaklıktaki Topçu Mektebi'ne gidip gelmesi onun okuma ve öğrenme hırsının bir göstergesidir. Topçu Mektebi, onun için hayatının dönüm noktası olur. Burada bulunan insanlar onu okumaya heveslendirir. Ayrıca; birçok şairi ve onların eserlerini tanıma imkânına kavuşur. Topçu Mektebi'ni başarıyla bitiren Musa Yakub, 1953 yılında Göyçay Pedagoji okuluna kayıt yaptırır. Burada Azerbaycan dilinin gramer yapısını incelemeyi ve bu dilin inceliklerini öğrenmeye çalışır.

1974 yılında şair, Cabir Nevruz aracılığıyla Musa Yakub'a Azerbaycan Dergisi'nin şiir bölümü için müdürlük teklifi yapılır. Memmed İsmayıl ve Fikret Koca da bu teklifi yapınca Musa Yakub, kendisine yakışan bir tavırla her iki şair dostunun rızasını alarak göreve başlar. Bu görev onun için güzel ve zevkli olduğu kadar zor ve sorumluluk gerektiren bir iştir. Her sayıya 20 bin satırlık şiir hazırlamak zorluğuna karşın Azerbaycan edebiyatının inkişafına hizmet imkânı kazanmak ise işin güzel tarafıdır. Azerbaycan Dergisi'nde nesir bölümünün zorluklarına da değinen Musa Yakub, İsi Melikzade, Sabir Süleymanov ve diğer arkadaşlarının dergiye verdiği emeği de unutmaz.

Birçok konuda teklif alan Musa Yakub'a Rayon Gazetesi'nin başyazarlığı teklif edilir. Yazarlar İttifakı'nın başkanı İmran Kasımova'ya müracaat edilir. İmran Kasımova kararın kabul edildiğini söyleyerek Musa Yakub'un İsmayılı Bölgesi'nin gazete editörü olacağını söyler. Başyazar/editör sorumluluğu ile Azerbaycan Dergisi'nde olduğu gibi serbest ve rahat davranamayıp çok sıkı ve yoğun çalışır. 1974 yılının Eylül ayından itibaren bu göreve başlayan Musa Yakub, Rayon Kasabası'na yerleşir. Bu yıldan sonra çocukları ile birlikte Bakü'den ayrılır. Aynı yıl televizyon ve radyolarda tanınmaya başlayan şair, “*Bir Sim Üste*” adlı kitabını bu yıl içinde yayımlar.

Musa Yakub'un ilk şiir denemeleri Topçu Mektebi'ndeyken başlar. “*İlk sevgi kimi yaranır ilk şeir.*” diyen Musa Yakub, “*Koroğlu*”, “*Moskva*”, “*Bakı*,” adlı şiirlerini zayıf nitelikte bulduğu için yayımlamaya çekinir. Ama bu şiir denemeleri ilhamının o yıllarda başkaldırdığını gösterir. Göyçay Pedagoji okulunu bitirerek Buynuz Köyü ilk ve ortaokulunda öğretmenlik ve yöneticilik yaparken 1967-1973 yılları arasında Azerbaycan Devlet Üniversitesi'nin Filoloji Fakültesi'ni bitirir. Aynı yıl Bakü'ye geçerek Azerbaycan Dergisi'nin editörlüğünü yapmaya başlar. Daha sonra İsmayılı'ya dönerek 1978 yılında Zehmetkeş Gazetesi'nde editörlük yapar. Azerbaycan Devlet Üniversitesi'nin Filoloji Fakültesi'ni bitiren Musa Yakub, Azerbaycan yazarlar ittifakı yazarı Mirza İbrahimov tarafından bu kurumun müdür yardımcılığı görevine getirilir. Bu görev ile birlikte İsmayılı'dan Bakü'ye göç eder. Artık Bakü'nün Şüvelan kasabasında Hazar'ın sahiline yerleşen Musa Yakub için “Yazarlar Evi” ne rehberlik vazifesi sürpriz olur. Siyasetle de ilgilenen Musa Yakub, 1995 yılında yapılan seçimleri kazanarak milletvekilliği yaptı.

1.2. Edebî Kişiliği

Babasının ölümü üzerine büyük bir ruhsal boşluk yaşayan şair, bu dönemde “*Atamın Hatırasına*” ve “*Atam Atam*” adlı şiirlerini yazar. 1950’li yıllara kadar kolhozda çalışan Musa Yakub, o yıllarda yaşadıklarını “*Zülmün Nağülü*” isimli şiirinde ve “*İndi Desem Nağıldır*” adlı poemasında anlatır. Kolhozda çalıştığı süre içerisinde Topçu Mektebi’nde okumaya devam eden Musa Yakup için burası okuma isteğini artıracak ve onu bilgilendirecek önemli bir ortamdır. Şair, burada zamanla birçok tarihi mazmunlu kitaplar ve edebiyat numuneleri ile tanışma imkânı bulur.

Şiir yazma merakı ilk olarak Topçu Mektebi’nde okurken başlayan Musa Yakub’un bu dönemde yazdığı “*Köroğlu*”, “*Moskova*”, “*Bakı*” isimli şiirleri ilk denemeler olduğu için edebi açıdan zayıf metinlerdir. Göyçay Pedagoji okulunda okurken Bakü’den gelen Samed Vurgun’un şiirlerini okumasıyla birlikte duyguları harekete geçer. Samed Vurgun’dan etkilenen şair “*Ana ve Vatan*”, “*Sülh İşı Hagtır*” isimli şiirlerini yazar. Fakat bu şiirler de şairin duygularını tam olarak yansıtan ve edebi bir nitelik taşıyan şiirler değildir. Buna rağmen şiir yazmaktan vazgeçmez. 1957’de “*Galibiyet Bayrağı*” adlı gazetede şiirlerini yayımlamaya devam etse de bir süre ara verir. Daha sonra Teknikum’da yazmaya başlar. Okul yıllarında Muhlis Canizade ve Samed Vurgun’un “*Şair Ne Tez Gocaldın Sen?*” isimli şiirini okuma ve tahlil etme fırsatı bularak şairlik yolunda büyük bir ivme kazanır. Çeşitli şiir denemelerinde bulunan Musa Yakub, bu dönemlerde şair kabul edilip toplantılara davet edilir.

Musa Yakub, pek çok konuda şiir yazabilen çok yönlü bir şairdir. Şiirlerindeki konu çeşitliliği yaşadığı farklı ortamların ve duyguların birer göstergesidir. Daha çok vatan, bayrak, doğa, aşk, ölüm ve özgürlük gibi konularda şiirler yazan Musa Yakub, Azerbaycan’da halk ozanı ve tabiat şairi olarak nitelendirilir. Bunların dışında sosyal temalı şiirleri de sıkça işler.

“*Bir Sim Üste*” adlı şiir kitabının tanıtım bölümünde Musa Yakub için şu satırlar yer alır: “*İnsan da tebiettir, onun bir hissesidir. Tebietle insan arasındaki karşılıklı ünsiyet Musa Yakub’un yaratıcılığında guvvetlidir. Onun şe’rlerinde insanla tebietin karşılıklı ünsiyeti poetik dille me’nalandırılır.*” (Eminov, 2010:261). Tabiatı insanla özdeşleştiren Musa Yakub, tabiatın en büyük ve en etkin parçası olarak insanı görür.

Musa Yakub, poetik imgesini şekillendiren unsurları Allahverdi Eminov; “*Eslinde şe’rin olan yerde gerek elave danışmayacan, şe’rhagında izahat*

vermeyecen çünkü, şairin fikri de, duygu ve düşüncesi de mehebbeti, vetene toprağa sevgisi de vetendaşlığı da onun şe'rindedir. Şe'r in danışan yerde özüne ne danışacan?" “Şe'r de dünyanın mö'cüzelerinden biridir. Yahşi şe'r hansı ürekdense gopulub hemin o çöiçek kimin, o bulag kimin, o ağaç kimin açılmalıdır, gaynamalıdır, bitmelidir.” (Eminov, 2010: 83). Şeklinde dile getirir. Şiiri dünyanın mucizelerinden biri olarak gören şair, ilhamını topraktan, insandan ve sevgiden alır.

Şiir yazmaya erken yaşlarda başlayan şair için dönemin şartları, yaşadığı olaylar, babasızlık duygusunun yaratmış olduğu psikolojik boşluk ve duygusal yitimler önemli etki yaratır. Bunun yanı sıra şairin içinde bulunduğu sosyal ortam ve Azerbaycan Edebiyatı'nın önde gelen şairleriyle tanışması onun ilhamını oluşturan önemli faktörlerdir. Bu bakımdan ilham kaynağı ve duygu yoğunluğu oldukça fazla olan şair, aynı zamanda realist düşünce yapısına da sahiptir.

Musa Yakub, düşünceleri ve davranışlarıyla hümanist bir kişiliktir. İnsanı ve insanlığı seven şairin varlığa bakışı da farklıdır. Şair, doğada bulunan her canlının yaratılış ve varlık amacını irdeleyerek esas varlığa ulaşma çabasıdadır. Bu bakımdan sosyolojik, felsefik, metafizik ve dinsel algılayış biçimine önem verir.

Şiirlerinde vezin, kafiye ve redife önem veren şair, serbest şiirler de kaleme alır. Şairin şiirlerinde musiki de ayrı bir öneme sahiptir. Dizelerindeki söz dizimi, ses ve ahenk bütünlüğü musikiyi meydana getirir. Sade bir dil kullanan şairin ifadeleri yoğun ve derindir. Ayrıca şiirlerdeki imge gücü de kuvvetlidir. Kuşlar, bitkiler ve doğa onun için imge kaynaklarıdır. Farklı imge ve semboller kullanması şairin hayal gücünü göstermesi bakımından önemlidir. Şiirlerde hava, su, toprak ve ateş gibi kâinatı vareden dört temel unsura dikkat çekerek bunları eserlerinde etkin bir şekilde kullanır. Ayrıca dağ, deniz, sahil ve yol metaforlarını kullanarak geniş bir imaj ve şiir dünyası meydana getirir. “İki Gelb, İki Dünya” isimli ilk şiiri Çağdaş Azerbaycan şiirinde çevre fikrinin gelişmesinde ve tabiat lirizminin felsefi boyut kazanmasında önemli bir etki yaratır.

Musa Yakub, şiire Azerbaycan halk harekâtı ile başlar. Kalbi her zaman vatanın kutsallığı ile dolu olan ve özgürlük aşkıyla yanan şair, sosyal olayların dışında kalmaz. O, her zaman İsmayilli'da hareket faaliyetlerinin teşkilatlanmasıyla yakından ilgilenir. Hatta mitingleri idare etmeyi ona havale ederler. Toplumsal olaylarda etkin rol oynayan Musa Yakub, bu yaşamışlıklarını şiirlerine konu eder.

Musa Yakub, Azerbaycan edebiyatında geniş yer tutan “poema” türünde de oldukça başarılıdır. Türün imkânlarını sonuna kadar kullanan şairin sanatçı kişiliği de

bu yönde gelişir. Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan şair, bu mizacını eserlerine de yansıtır.

Poema, “manzum hikâye, büyük manzume” olarak adlandırılan ve mesnevi tarzında yazılan uzun manzum eserlerdir. Mensur şiir olarak da adlandırılan poema, her konuda yazılan felsefi derinliği olan metinlerdir.

1950 yılı sonunda Ali Kerim’in “*Damcılar*” ve “*Azerbaycan Simfoniyası*” poemaları ile Semed Vurgun’un şiirlerini okuması şairin poema yazma isteğini artırır. Şair, 1957-1958 yılları arasında ilk adı “*İki Gelb, İki Dünya, Bir Gılınç*” olan ve sonradan “*İki Gelb İki Dünya*” olarak değiştirilen poemasını yazar. 1957 yılında Moskova’da Umumdünya Gençler Festivali’nde Bakü’den Azad adlı bir erkek ile Tebriz’den Gülşen adında bir kızın aşkını konu alan “*İki Gelb İki Dünya*”da sevenlerin kavuşamaması anlatılır. İmkânsız aşkın dile getirildiği bu poemayı şair, Azerbaycan Yazıçılar İttifakı’nın o zamanki halk şairi Memmed Rahim’e gönderir. Eser bir kısım eksiklikler tamamlandıktan sonra Azerbaycan Gazetesi’nde yayımlanır.

Şairin toplam on bir poeması vardır. 1977 yılında “*Üzü Beri BAHAN Dağlar*” isimli şiir kitabında yer alan “*İndi Desem Nağıldır*” poeması, 1979 yılında yazılan “*Yahşı Ki Sen Varsan*” da ise “*Neft Daşlarında Geceyarı*”, “*Ad, Guşların Gış Söhbeti*”, “*Deyirman*” isimli lirik poemaları bulunur. 1983’te “*Bir Sim Üste*” isimli şiir kitabında “*Un Işığı*”; 1985 yılında yazılan “*İki Gelbin Işığı*” adlı şiir kitabında ise “*Min İlin Bir Gecesi*” adlı poemaları vardır. 1988’de yazılan “*Köhne Deyirmana Sözü*” isimli poemasıyla birlikte 1992’de lirik poemalar olarak adlandırdığı “*Gırgovulam Tekem Men*” ve “*Babadağın Ağ Dumani*” isimli poemaları bulunur. Son olarak da “*Son İllerin Şerleri*” kitabında yer alan “*İki Gelb İki Dünya*” poeması vardır.

Musa Yakub, gerek poemaları gerek diğer şiirleri ile dışa dönük bir sanatçı kişiliğine sahiptir. Duygu ve düşüncelerini poetik imgelerle açımlayarak edebiyat dünyasındaki varlığını ispatlar. Topluma ve insanlara yön verici ve yol gösterici olan şair, aynı zamanda aydın kimliğini de kabullendirir.

1.3. Eserleri

Musa Yakub’un sosyal ve siyasi çerçevede açılanan şiirleri olduğu kadar bireysel yönelimli şiirleri de oldukça fazladır. Musa Yakub, eserlerini “*Bu Dünyanın Gara Daşı Göyermes*” adlı kitabında toplar. 2007 yılında yayımlanan kitabında şaire ait on üç şiir kitabı yer alır. Bunlar;

Yarpaglar Ohuyur (1966)
 Bu Mehebbet Yaşadar Meni (1970)
 Menim Kâinatım (1973)
 Üzü Beri Bahan Dağlar (1977)
 Yahşı Ki Sen Varsan (1979)
 Bir Sim Üste (1983)
 İki Gelbin İşığı (1985)
 Menim Sevgi Taleyim (1988)
 Üreyimde Yerin Galdı (1992)
 Nane Yarpağı (1996)
 Payızdan Yaza Yol Var Mı (1999)
 Ruhumla Söhbət (2004)
 Son İllerin Şerleri 'dir. (son kitabı)

1.3.1.Yarpaglar Ohuyur – 1966

Bir bölüm halinde düzenlenen eserde toplam 16 şiir yer alır. Bunlar; “Gülle Gezdiren Maral”, “Belke De Borcundan Çıkmadım Vatan”, “Lale”, “Damla”, “Yaylaglar Gözeldir”, “Gış Lövhesi”, “Heyat Ve Sükut”, “Çiçeklerin Salmasın Goy Başını Aşağı”, “Yarpaglar Bir Cüre Danışır Dinir”, “Gayalar”, “Meşelere Bahar Gelir”, “Tebiet Yatır”, “Babadag”, “Esrimiz Mügeddes”, “Dağlara Deniz Gelib” isimli şiirleri mevcuttur. Şairin bu eserinde insan, tabiat ve vatan izlekleri önemli yer tutar.

1.3. 2. Bu Mehebbet Yaşadar Meni - 1970

Tek bölümden oluşan kitapta 36 şiir yer alır. Bunlar; “Cesaret”, “Gara Deniz”, “Teze Bina”, “Payız Duyguları”, “İsgender Guşları”, “Nazim Hesreti,” “Ata Olanda”, “Ömrümün Bir Parçası”, “Meşeçilerin Neğmesi”, “Bahar”, “Payız Benövşesi”, “Cavanşir Galası”, “Cefakeş, Kçük bir lövhe”, “Dağlar, Ana Ömrü”, “Dörd Lövhe”, “Güneş Doğar Meşede”, “Cakonda”, “Benzeyiş”, “Dağlar Çoh Geribe Olur Geceler”, “İkimiz”, “Gayıdacag”, “Hacıkend”, “Yarpaglar Ohuyur”, “Aprel Gelib”, “Yarpaglar Tökülende”, “Uşaglıgdan Fragmentler”, “Pencereni Döyür Gar”, “Bir de Gayıdım Bahım”, “Ebedi, Bir vaht Sesleyerem”, “Her Mektubdan Bir Setir”, “Bu Mehebbet Yaşadar Meni”, “Onda ki, Çaresiz Galıb Yeniden”, “Gör İndi Heyalım Uçubdur Hara'dır.”

1.3.3. Menim Kâinatım – 1973

44 şiirden oluşan eserde yer alan şiirler şunlardır;

“Menim Kâinatım”, “Torpag”, “Esger Mektupları” “Silsilesinden”, “Aşıgsayağı”, “Şuşa”, “Han Gızı”, “Budapeşt”, “Dunay...Dunay”, “Şandor Petefinin Heykeli Önünde”, “Ne Fergi”, “Olaydı”, “Od Oğlu”, “Müellim Ömrü”, “Heyfim Gelir”, “Ürek...Çiçek”, “Göresen, Sevince Ne Var ki”, “Şair”, “Sağlıklar”, “Bir Görüşle”, “Çiçeyi Saralıb”, “Bir Saatlıg Mehribanlıg”, “Goşma”, “İnsan Kömeyine Ehtiyaç Duyub”, “Bu Dünyada Sevinc de Var”, “Ata İtirmişem”, “Narahat Duyğudur”, “Tekerler Üstünde Bir Ev İsterem”, “Ulduztek Üstüme”, “Göy Göl”, “Şersiz Günlerim”, “Yollar”, “Yağış Yağır”, “Demeyin”, “Gızıldır”, “Dünyadan Bir Görünüş”, “Goruyag Gelin”, “Dodagda Söz Dondu”, “Yaylagdan Köçende”, “Etraf Ot Tohulu”, “Çiçek Gohulu”, “Arı Peteyi”, “Ger Ağacı Ay Işığında”, “Kendim... Evim”, “Size Arhalandım”, “A Dağlar”, “Size”, “Şirvan Alverçisi” ve “Nesimi’dir.”

1.3. 4. Üzü Beri Bahan Dağlar - 1977

Bu eserde 30 şiir ve 1 poema yer alır. Bunlar:

“Veteran Bakı”, “Açıg Sürfe”, “Könlümde Heyirhah Adamlar Yaşar”, “Teze Ekin”, “Zengilanda Bir Vadi Var”, “Bir Gece Gül Bağında”, “Güneşin Son Şüasıve ve Gızıl Yarpaglar”, “Yeniden”, “Beytler”, “Yorulmaz”, “Gedim Bir Neğmeni Dinlerken”, “Sen Ohuyanda Leyla”, “Uzagda”, “Denizde Bir Işıg Yanar”, “O Yerde”, “İncime”, “Yanğısı Ne Olar Bir Alışganın?”, “Torpağı Duymazsan Sen Menim Kimi”, “Böyük Ustadları Ohuyan Zaman”, “İki Gelbin Işığında Yol Geden”, “Gelmisen mi”, “Tekgayda Biten Veles”, “Atamın Hatiresine”, “Garağacla”, “İndi Bildim Tek Govaglar Ne Çekir”, “Ölen Gemiler”, “Eger, Bağışla Meni”, “Beş-altı günlük”, “Yarpagların Payız Söhbeti”, “Dağlar Meni Gebul Edin”, “İndi Desem Nağıldır” dır. (poema).

1.3.5. Yahşi Ki, Sen Varsan - 1979

Eser, 26 şiir ve 4 poemadan oluşur. Bunlar:

“Torpag-Torpag”, “Yahşi Ki Sen Varsan”, “İki Çınar Yan-Yana”, “Çınardüzün Hekayeti”, “Toprağa Sitayış Silsilesinden”, “Dünya”, “Bir Sim Üste”, “Gözüm Göre-Göre”, “Leyleklerin Çöp Yuvası Boş Galıb”, “Burahma Meni”, “Buludlar Togguşub Coşanda Herden”, “Saçını Ohşayıb Ancah Külekler”, “İkimiz”, “Bu Yay Da Bele

Keçdi”, “Payızın Göy Halçası”, “Guraglığa Yağış Yağır”, “Bir Eşgime Hicran Möhrü Basılmış”, “Şeytanadaşatılan”, “Dedin Danışmayım Dilimi Kesdin”, “Terefler”, “Şerin Son Menzili”, “Namelum Esgerin Gebri Üstünde Bir Anlığ Sükût”, “Namerdler”, “Yaşıl Perdeler”, “Eheng Daşı”, “...Ve Başgaları”, “Deme Bedgümanam”, “Ağlamayan Uşaglar”, “Lirik Poemalar”. “Neft daşlarında geceyarı”, “Ad”, Guşların Gış Söhbeti”, “Deyirman”.dır.

1.3. 6. Bir Sim Üste - 1983

Eserde 46 şiir ve 1 poema yer alır. Bunlar;

“Yarpag Olub Toprağına Tökülsem”, “Bir Yaz Gecesinde”, “Gafgaz, Birden Üreyimin Gaynadı Gani”, “Bes Men Neye Benzedim”, “Temizlik Suyunda”, “Kişinyov”, “Atam...Atam”, “Hoş Bir Ehval”, “Ustad Şehriyara”, “Bir Gış Menzeresi”, “Menim Üreyimde Bir Neğme Yatır”, “Karvan Götür Meni Apar Özünle”, “Birden-Bire”, “Bu payız”, “Bu Göy Gurşağının”, “Bu Gatarda”, “Gör Meni Hayana Getirdi Bu Yol”, “Tenhaliğ, Biz De Ağaçlar Kimiyik”, “Heyli Yaşadacag Meni Bu Ümid”, “Üreyim Elimde Olan Vahtları”, “Tebiet Baharın Neğmesinde Ram”, “Galdı,” “Ağ Daşlar... Gara Daşlar”, “Terezi”, “...Bu Yazı Da Gördük”, “Yaşlılarım ...Yaşıllarım”, “Zemide Tek Govag Vardı”, “Zernavada Bağlar Gördüm”, “Ağırı Yüngülü Yerbeyer Eyler”, “Yalangoz”, “Bir Alma Bağı Haggında Alegiya”, “Üreyimin Yarısı”, “Olmasa Olsa”, “Bir Ünvanım Vardı”, “Böyük Ustadları Ohuyan Zaman”, “Gefil Bir Ateş”, “Menim Ümid Şerim”, “Elemediklerim Yandırır Meni”, “Men De Eleyem”, “Sen Gelmedin Men Görmedim”, “Ahşama Bah Gara Saçlım”, “Bu Gün Ele O Gündür”, “Yohsa Gelib-Gayıtdığın”, “Sana Gör Neçe Bendi”, “Un İşığı”dır. (poema).

1.3.7. İki Gelbin İşığı - 1985

Eser, 35 şiir ve 1 poemadan oluşur. Bunlar:

“Göyerçinle Uçmag Olmur”, “İnanıram”, “Gelmedi”, “Ne Yahşi”, “İsmayılı Zelzelesi”, “Gorhura Şer Yazmağa”, “Yaşamag ve Heyat”, “Seher Şefegine Düşen Durnalar”, “Payıza Bahıram”, “O Men Ele Özümem”, “Özümüzü Gocaltdıg”, “Sözüm, Körpüler”, “Bir Yaz Gecesinde”, “1983, Heç Kes Menim Kimi Kövrelle Bilmez”, “Bir Anın Şeri”, “Sonuncu Şerin”, “Gördünümü”, “Haglıdı... Hagsızdı”, “Dünya ne Sebirlidir”, “Birden Bu İşlere Garışan Olar”, “Bir İclasın Teessüratı”, “Salam Üreyim”, “Terefler El Verib El Birleşende”, “Salam Ay İsgender”, “Söze Tohunma”, “Niye

Gelmisen", "Senin Pencerede Menim Üreyim", "Men Bir Guru Budag Kimi", "Ters Kimi Bir Çiçek Bitib Yanımda", "Bir de Gel", "Şehotu, Gırgovul", "Şehirli Ocag", "Min İlin Bir Gecesi"dır. (poema).

1.3.8. Menim Sevgi Taleyim - 1988

Eserde 56 şiir ve 1 poema yer alır. Bunlar:

"Gerek Bu Sözümü Daşlara Yazam", "İnam", "Ömrün Yaşıl Ümidi", "Yola Çılanda", "Elli Yaşıma", "Bir Şair Dostuma Mektub", "Senden Sonra", "1985-ci ile Mektub", "Aprel Senin Neşelerin Gözeldir", "Mirvarid Dibazi", "Men de O Neşenin Dalınca Düşüb", "Bu Payızın Derdi Götürüb Meni", "Bu Gar", "Bu Badam Ağacı Gurumuşdu ki", "Galdırmışdılar Ayağa Semenderi", "Bir Elli Dağlar", "Bir Payızlıg Ümid", "Pert Olma", "Bu Gülün, Heganiye Ohşatma", "Yay Vahtından Gış Vahtına", "Ele Bildim", "Size Bir Şer Ohuyum", "Bir Günah Senin Bir Günah Menim", "Bu Daşın Altından Neler Çıhacag", "Karusel, Vardıg Ömür Menziline", "Men Heç Bu Dünyadan Razı Galmaram", "Bu Ağacı Kim Calayıb Göresen?", "Ne Bilim Belke de Haray Goparır", "Özüme Şikayet", "Olmalıdır", "Gelib Gördüm ki", "Taleyn Gismeti", "Gel", "Son Görüşde", "Olmur", "O Günümüz Üçün" "Aşkar Sözüm", "Dodagları Çatlamış", "Sahla Hesretimi", "Senin Günahındır", "Üzü Tanrı Üzüydümü?", "Menim Sevgi Taleyim", "Hesret Adası", "Bu Sevgi Yeniden Ayıldı Meni", "Men Senin Könlünde", "Galmaz Oldumu", "O Vaht", "Geribe Gismetler Var Bu Dünyada", "Men Gerek", "Baharın Yarpag Tökümü", "Bir Sen İdin", "Üreyimin Derin Bir Guşesinde", "Senin Defterçen Üçün", "Benövşe Gileyi", "Köhne Deyirmanı Sözüm"dür. (poema).

1.3.9. Üreyimde Yerin Galdı - 1992

Eserde 55 şiir ve 2 lirik poema bulunur. Bunlar:

"Men Ki Daha Güneş Ola Bilmedim", "Koroğlu Uvertürası", "Ayrılıg", "Açılıb-Yumulan Çınar Yapağı", "Bir Dünyadan Dünya Bizden Gileyli", "Bu Kend-Gebristanı Özünden Böyük", "Gördüm", "İlahi Bu Körpe Nece Böyüyüb", "Hezanda Bir Esim Bahar Küleyim", "Heyf...Heyf", "Ey Elde Legiyib Dilde Guranlar", "Çetindir", "Çay Hellenib Benden Çılıb", "Nedir İlkin Yazın İlkin Neğmesi", "Gızlar Mene Elinizi Gösterin", "Bir Anın Nağılı", "O Gayanın Da Ovcu", "Şehidlere Bahar Salamı", "Şehidlerim!", "Babadağın Salamını Yetirim", "Gızıl Balığın Son Mahnısı", "Daş Altında Galan Tumlar Yanırmış", "Gayıdag", "Sapı Özümüzden Olan Baltalar", "Aşkar

Bu Günümünden Dününe Bahdım”, “Tamahkarlar Nefskarlar Zeliler”, “Çıhıb Garanlıgıdan Çıhıb”, “Bes Eger İş Canın Cövheridirse”, “Gelb İsinmez İşartından”, “Men Çekmişem Cefanı”, “Görünmür”, “Güzeşt”, “Bu Cığırdan Yol Olmadı”, “Birin Bar Verir Guya Söyüdü”, “Ahır Ki”, “Sebir Kasası”, “Mehemmed Hadinin Şer Bazarı”, “Satılmayır Zadeyi-İlhamımız”, “Üreyimde”, “Bir Gözel Keçir”, “Bir Esim Nane Yarpağı”, “Hicranımsan Ezabımsan Ahımsan”, “Men Könlü Gileyli Sen Gelbi Sınıg”, “Uğursuz Yolu Da Uğurlandırın”, “Dedin Bu Ganadla Nece Uçarsan”, “Onda Bileceksen”, “Arhayın Olsam”, “Gün Altında Yanan Sehra Kimiyem”, “Sen Bir Vefasız Çiçek”, “Getirdiğin Güller Galdı Menimle”, “Benövşe Ömrü”, “Bir Ad Altında”, “Sen Varsan Menimçin”, “Bes Mehrin Hanı?”, “Könlümü İlhamda Geddimi Şuhda”, “Yegin Heç Senin De Yohdu Heberin”, LİRİK POEMALAR: “Gırgovulam Tekem Men”, “Babadağın Ağ Dumanı.”dır.

1.3.10. Nane Yarpağı - 1996

Şairin bu kitabında 86 şiiri yer alır. Bunlar;

“Men de Eleyem”, Gözüm Göre Göre”, “Bu Gülün”, “Min İlin Bir Gecesi Poemasında Odvarın Mahnısı”, “Güllerimiz Gar Altında Üşüyür”, “Apar Meni Bu Ümidin Dalınca”, “Bir İlahi Sevgi Yolunda”, “Etiraf Eyle”, “Bir Ad Altında”, “İster Sevgili Ol”, “İster Bacı Ol”, “Elçatmaz Bilmişem Seni Hemişe”, “Gör Kimi Bilmişem Özümde Yahın”, “Gözle Bahmağım da Gadağan Oldu”, “Her İki Terefde And İçen Bizik”, “Aparım Topar Seni”, “Bu Sevda Govdu Meni”, “Hansı Yerde”, “Hansı Dilden”, “Bir Gefil Şahtadan Gülüm Sızıldar”, “Klassiklere Benzetme”, “Meni Aparma”, “Bu Gelen Bahardan”, “Torpağa Sitayış Silsilesinde”, “Bir Eşgime Hicran Möhrü Basılmış”, “Bu Baharla”, “Bir Budag Payız”, “Alnımda Ömrün Yazısı”, “Bu Ahşamın Son Mahnısı Ohundu”, “Anamın Mezarında Layla”, “Sarıyım Yaramı Sarğılar ile” “Şih Mahmud Baba”, “Zülmün Nağılı”, “Bir İlahi, Gözel Gelin”, “Galıb”, “Bir Gırıg Sim”, “Hara Nedir Bu Karvanım”, “İsmayılı Rayon Diş-nin Reisinden Hahişname”, “Yasname”, “Yurdun Sehra Mahnısı”, “Yağ Suyu Garışmaz”, “Benövşe Çekisi”, “Şükür Allaha”, “Bu Günün Adamı”, “Kendçiler”, “Bazarçılar”, “Şerçiler”, “Hele, Ahır ki Bele”, “Haray”, “Ah Bu Dünya”, “Bu Geder Yol”, “Mühaliyetem”, “Kölgede Ağlar Bir Üzüm”, “Sen Özün-Özüne Gapılan Zaman”, “O Hansı mahnıydı”, “Könlümün Ganadları”, “Klassik Şerimizden”, “Payız Durnam”, “Aman Allahım Allahım”, “Aman Payız”, “Könlünün Könlümden Yohdur Heberi”, “Baharı

Gözleyirem”, “Biz Hara Gedirik”, “Öz Günahım”, “Olmaz”, “Gızıl gül”, “Ömür Seçkisi”, “O Mavi Ahşamda Mavi Salonda”, “Daha Küle Dönmüş Soyug Ocagdı”, “Senin Yanında”, “Dad Ey Dünya”, “Yangı”, “Tenhadı”, “Bu Pencere Senin Eyneyin Deyil”, “Dünyanın Zemisi Heç İmiş Deme”, “Derdimi Ezabımı”, “Sabir Derdi”, “Bu Çay Azadlığıdır”, “Dünyanın Salamat Adamı Azdı”, “Bir Esgerin Tanrı Duası”, “Öyreşdi”, “Millet Millet”, “Hardasız Hardasız İnsan Adamlar”, “Heyf Milletim”, “Seçki Marşı”dır.

1.3.11. Payızdan Yaza Yol Varmı - 1999

Şair, bu kitabında 52 şiire yer verir. Bunlar;

“Harda Gelir Göresen”, “Sene ve Mene”, “Ürek Telim Buz Bağladı”, “Arhada Hezeller Danışın”, “Çeçen Tarihi”, “O Ümidlere ki”, “Men İnanırdım”, “İlahi Men Hara Gelib Çıhmışam”, “Vidane,” “Yer Üzü”, “Guru Arhın Ümid Suyu”, “Ey Vah Veten”, “Burah Meni Çıhım Gedim Azadlığa”, “Senin Üçün”, “Ay İlahi Hanım”, “Şair Memmed İsmayla Mektub”, “Darılır”, “Bir İlin Benövşe Anı”, “Hara Gedir”, “Halgım”, “Demirçihanada Marş”, “Yoldaş Seni Kim Apardı”, “Açıldı”, “Neçindir”, “Aparır Meni”, “Ümid Ümid”, “Öz Üstümde Ağlamağa Gelmemişem”, “Men Bele Bilmezdim”, “Yemişan Ağacı”, “Men Gerek”, “Göyerir”, “Hele ki”, “Son Görüşün Sonuncu Anı”, “Yaşıl Heykel”, “Uldız Falı”, “Gobustanda Daş Ömrümüz”, “Ümidli Dünya”, “Algış Gedir Garğış Gedir”, “Ah İnsan”, “Gayıtmışam Gelmişem”, “Halın Necedir”, “Tenha Könlüm”, “Bir de Göreceyik”, “Yunus İmrenin Ruhuna”, “Bu Meddahlar”, “Tezelensin”, “Könlüm”, “Ne Deyim”, “Sevgi Mektubu”, “Apar Meni”, “Seçki Gutusu Haggında Mahnı”, “Bir Çili Şehidin Dilinden”dir.

1.3.12. Ruhumla Söhbət- 2004

Şairin bu eserinde 78 şiiri yer alır. Bunlar;

“Vaht Növbesi”, “Böyürür”, “A Vicdan Azabım Üsyar Azabım”, “Geldim Şerimi Yazmağa”, “Guzey”, “Günümüzün Menzeresi”, “Niye, Sebr ile Sebr Eledik”, “Korinfar”, “XX Esrden Aşırım”, “Ruhumla Söhbət”, “Men Minnetli Şöhret Şan İstemirem”, “Goyunlar”, “Men Kimem”, “Bir Megamın Yangısı”, “Nida”, “Yaman Çetin İmiş Hiyle Döyüşü”, “Bütün Tezelerin Derdi Köhnedir”, “Mene Danışma”, “Neyi Bizimdir”, “O Dedi Bu Dedi”, “Bu Yol Bizim Yol İdi”, “Bir Hoşbeht Şair İdim”, “O da Oyun Bu da Oyun”, “Etiraf, Düşsün Ayaglarına”, “Şer Ohumayın”, “İkilik”, “Çohdur

Hele”, “Haradasınız Necesiniz”, “Ömrümün Davamı”, “Hara Geldi Çıhdı”, “Ola Bilmez”, “Bu Ne Sevgidi Bele”, “He Bu da Ürek”, “İsmayılı Kömürü”, “Bu Günümüzün Duası”, “Habil Kamana Mektub”, “Terk” “Sahlamışığ”, “Ümidin Ölümü”, “Göyden Yere”, “Heyret, Ağır Yüngül Eylemerem Payımı Heç Vaht”, “Bizimkiler Bizimkiler”, “Harı Bülbül”, “Bir Vida Neğmesi Bir Payız Sesi”, “Tapdım Tapdım”, “Zorhanada Menevviyat Dersi”, “Aman Göyler”, “Yaşıl Facie”, “Galmışam”, “Çadır Seherciklerine Marş”, “Ah O Möhteşem Gün”, “Bizi Yaşadanlar”, “Ah Üreyim”, “XXI Esrden Minacat”, “Fırlanır”, “Gedim”, “Nece Bildin”, “Hele Men Yaranmamışam”, “Sene Son Şerim”, “Payız İşigi”, “Gırğın”, “Sehra Yangısı”, “Buynuza Gar Yağır”, “Yalvarış”, “Göyümüz Yerimiz İnam Dağımız”, “Alış Helil”, “Kıbrısa Azerbaycan Salamı”, “Yeraltı Çaylar”, “Özümün Olanda”, “Salam Dağdağanım”, “Lengitmeyin”, “Köhne Bağlar”, “Yandırır Meni”, “Tezeden”, “Dünyanın Ömrü”, “Ah Bu Alem”, “Olub”, “Dağdağan Daş İçinde”dir.

1.3.13 Son İllerin Şerleri

Şairin son eserinde 37 şiiri ve 1 poeması yer alır. Bunlar;

“Ayrılıklar Monoloğu”, “Biz Evvel Hesreti Nece Bilmişik”, “Sen Ey Zaman Ana”, “Olsa Cemiyetde Özge Ehtişam”, “İtirdim Torpağın Daşın Yerini”, “Heber Alım ya da Heber Aldırım”, “Heç Ne Bilmirik Hele”, “Dünyanı Baştan Başa”, “Düşün Bele Yoz Bele”, “Çörek Pulu”, “Neylerem”, “Bir Gaçgının Könül Üsyani”, “Görüş”, “Köhne Derd”, “Uzun Geceler Gelir”, “Ağlayan Şehli Ekin”, “Benövşe Sualı”, “Sonra Gelecek”, “Galmayacag”, “İnsanlara Mektub”, “Zerifliyin Yerişi”, “Aşığ Ehlimana”, “Minnetdarlığ Duası”, “Payız Vadisi”, “Mahni”, “Kendir”, “Köhne Dostlara”, “Miyane Ömür”, “Teklik”, “Odlu Diyar”, “Ata İtirmişem”, “Bir Körpeye”, “İsmayılı Heritesi”, “Men Getdim Yagut Bala”, “Gacag Şehriyara Salamlar Olsun”, “Olsun”, “Dünyanın Lele Derdi”, “İki Gelb İki Dünya”dır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞİİRLERİN İZLEKSEL BAKIMDAN İNCELENMESİ

2.1. Kaostan Düzene: Doğa/Tabiat

“Odur ilk mayası yohun, varın da
Soyumaz nefesi gışın garında,
Yerden ulduzlarla uçanların da
Ümidi torpagdır, ganadı torpag”

Musa Yakub

Doğa, birçok şairin kaçıp, sığındığı ve mısralarında işlediği ortak bir izlektir. Toplumdan kaçan, sevgiliden ayrılan, ölümün soğuk yüzüyle karşılaşan, yalnız kalan şair, kendisini doğanın şefkatine bırakır. Doğayla bütünleşme arzusunda olan “*İnsan, medeniyetin ve cemiyet hayatının bozduğu safiyetini ancak, cemiyetin ve cemiyete ait kaygıların ulaşmadığı tabii mekânlarda bulabilirdi..*” (Korkmaz, 1997: 271). İnsan, yaşadığı sosyal ortamda kaostan kaçıp sığındığı doğa, yeniden doğuşun ve düzenin kendisini oluşturur. Varlığını doğanın sonsuzluğuna bırakan şair, burada yine kendisini bulur. Baudelaire’in dediği gibi; “*Doğa öyle bir mabettir ki, canlı sütunların arasından bazen müphem sözler gelir, İnsan bu mabette bir sembol ormanından geçer ve bu sembolleri âşına nazarlarla süzer.*” (Özcan, 2009:230). Şair bu mabette görünenin ötesini görür ve bunu şiirlerinde sembollerle, imgelerle aktarır. Bu konuda şairlerin hayal gücü, zekâsı ve geniş ruh dünyaları etkin rol oynar.

Musa Yakub, birçok şair ve yazar tarafından doğa şairi olarak nitelendirilir. Onun böyle nitelendirilmesinde yazdığı şiirler, doğayla olan derin ve felsefî ilişkileri etkilidir. Şaire göre, “*İnsan da tebietdir, onun bir hissesidir. Tebietle insan arasındaki karşılıklı ünsiyyet Musa Yakub’un yaratıcılığında guvvetlidir. Onun şe’rlerinde insanla tebietin karşılıklı ünsiyyeti poetik dille me’nalandırılır.*” (Eminov, 2010:163) Musa Yakub, şiirlerinde bitkilerle, hayvanlarla, doğayla konuşur. Doğanın bir dili olduğunu savunarak yaprakların hışırtısı, kuşların ötüşü, suların çağlaması, rüzgârların esişi ve

göğün gürlemesinin birer anlamı olduğuna inanır. Doğanın bu gizemli ve çok anlamlı dilinin anlaşılması gerektiğini ifade eder.

*“Bir hoşbet şair idim
Tebietin dilini
bilmekte mahir idim”*

(R.H., Bu Yol Bizim Yol İdi, s.1095)

“*Bu Yol Bizim Yol İdi*” şiirinde sanatçı kişiliğinin oluşumunda doğanın önemine vurgu yapan şair, “*Tebietin dilini bilmekte mahir idim*” dizesiyle bir tabiat şairi olduğunu söyler. Doğanın anlaşılması gereken bir dili olduğunu ifade ederken sırlarla dolu bir dünyanın keşfine çıkar. Zira bu sırların doğayla bütünleşip onun dilini anlayarak çözümlenebileceğini bilir. “*Musa Yakub tebietin inceliklerini öğrenmeye çalışır. Galın meşelerin teravetini, guşların neğmesini, budagların pıçiltısını, suların hoş sesini şere getiririr. Musa Yakub tebietin goynunda her şeyi canlı tesvir edir.*” (Rahim, 2005:2). Şairin doğanın canlılığını, sessizliğini ve durgunluğunu canlı tasvirlerle anlatırken bütün bunları hissederek ve yaşayarak kaleme aldığını söyler.

*“Menim könlüm yad seslere satılmaz,
Şöhret için her meclise atılmaz.
İlhamıma yad nefesi gatılmaz,
Tebietdir ilk ustadım, ozanım.
“Üreyimsiz kelme, yazan deyilem,
Ne geder ki, öz elimdir yazanım.”*

(Y.K.S.V., ..., s. 290)

Musa Yakub, “*Tebietdir ilk ustadım, ozanım.*” ifadesiyle doğanın kendisi için bir öğretici olduğunu belirtir. Kendisinin de doğanın önemli bir parçası olduğunu bilmesi ve bu şekliyle algılaması doğa/tabiat izlekli şiirlerinin ana matrisini oluşturur. Şair için bir ilham kaynağı olan doğa, aradığını bulduğu bir anne rahmidir. Doğa, varlığı ve fiziksel değişimleri ile insanı temsil eder. İnsanın hayalleri, sonsuzluğu, büyüklüğü, umutları, sevinçleri, ruhsal ve fiziksel değişimleri doğadan ayrı ve farklı düşünülemez.

Bu anlayışla şair, insandan hareketle doğayı; doğadan hareketle de insanı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışır.

Toprağı varedici öge olarak kabul eden şair, diğer varlıkların oluşumunu da toprağa bağlar. Ana unsurların bütünü oluşturarak “*Tabiat, insana yeniden doğuşun sırrını ifşa eder.*” (Korkmaz, 2002:140). Bu yönüyle yeniden doğuşun kaynağı olan toprak, fiziksel ve ruhsal dirilişin de sembolüdür. Toprağın yeniden canlanmasını insandaki mitik enerjiyi harekete geçirmek olarak algılayan Musa Yakub, “*Türk ozanı Âşık Veysel gibi toprağa olan sevgisini*” (Gülensoy, 1989:167). Şöyle ifade eder.

“*Torpag mügeddesdir*
Torpag mügeddes
Gerek yâdımızdan çıkmasın bu ders
O, ürek kimidir – satılabilmez
Vetendi
Atadı
Anadı torpag”

(M.K., Torpag, s.103)

Şairin “*Torpag mügeddesdir/Torpag mügeddes*” dizeleri toprağın kutsiyetini göstermesi bakımından önemlidir. “*O, ürek kimidir – satılabilmez*” söylemi de maddi olanın silindiği manevi olanın öncelendiği yüce değerlere gönderme yapar. Şaire göre toprak, yürekle aynı öneme sahiptir. İnsanın yaşaması için yürek ne kadar önemli ve gerekliyse milletin yaşaması için de toprak o derece önemli ve gereklidir.

“*Odur ilk mayası yohun, varın da*
Soyumaz nefesi gışın garında,
Yerden ulduzlarla uçanların da
Ümidi torpagdır, ganadı torpag”

(M.K., Torpag, s.103)

Varedici özelliğinden dolayı toprak, dişil ve doğurgan bir ögedir. Yokluğun ve varlığın mayası kabul edilen toprak, sentezleyici, varedici ve bütünleştirici özellikleri ile

algılanır. Kâinattaki tüm unsurların “ilk oluş”umunu toprağa bağlayan şair için tüm oluşumlar bu bağlamda düşünülmelidir.

Toprak, vareden, birleştiren temel öge olmasının yanı sıra insana geleceği sunmasıyla da umudu temsil eder. Şair, “*Yerden ulduzlarla uçanların da/Ümidi torpagdır, ganadı torpag*” dizelerinde “yıldız” ve “kanat” sembolleri ile özgürlüğün açıldığı yer olan hayalleri ifade eder. Bu yönüyle toprak, mitik anlamda insanı kuşatan, besleyen, ümitlerin ve arzuların bağlandığı yüce değerlerin içtenlik sembolü olur. Doğa ile adeta konuşan şair, maddi ve manevi varlığını doğaya borçlu olduğunu söyler. “*Yahşı emeller için alışıp yanan ocag ve her şeyden önce yaranan torpag yer üzerinde heyirin ebedi keşikçileridir.*” (Kuliyev, 2005: 12). Toprağın kutsal bir değer olduğu inancıyla yeryüzünde ölümsüz bir değer olarak varlığını koruyacaktır. Toprağa atfedilen bu değerler onun varedici, yeniden oluşturucu ve koruyucu özelliğinin bir sonucudur.

*“Adı gara torpag, menası min-min
O, bir reng üstünde min reng yetirmiş.
Ömründe bir çiçek bitirmeyenin
Mezarı üstünde çiçek bitirmiş.”*

(Y.K.S.V., “Torpağa Sitayış” Silsilesinden, s.267)

“Torpağa Sitayış” şiirinde toprak “kara” sıfatıyla karşılanır. “Kara”, olumsuz çağrışımla ölümü düşündürür. Fakat bunun dışında binlerce anlamının olduğu ve bu anlamlarının içinde binlerce renk barındırdığı da unutulmamalıdır. Bu düşünceyle şair, “*Adı gara torpag, menası min-min/ O, bir reng üstünde min reng yetirmiş.*” dizeleriyle farklı türlerde canlıya yaşam kaynağı olan toprağa yüceltilmiş bir değer olarak bakar. Candan bir dost gibi vefalı olan toprak, kendisine yapılan her türlü olumsuzluğa rağmen değerler dizgesiyle insanlar üzerindeki şefkatini hiçbir zaman esirgemez. İnsanların doğaya karşı vefasızlığını dile getiren şairin “*Ömründe bir çiçek bitirmeyenin/Mezarı üstünde çiçek bitirmiş*” dizelerinde ironik bir eleştiri söz konusudur. Doğayla bütünleşmeyen ve onun bir parçası olduğunu farkedemeyen insana rağmen doğa, bağışlayıcı yönüyle büyüklüğünü ve yüceliğini esirgemez.

*“Durduğum yerindir aldığım nefes
 Menim ad sanımı bu torpag biler
 Hele “filan ağacı” demeyib heç kes
 “filan yerde biten ağaç” deyibler
 Hansı çiçekler ki
 Burda uyuyar,
 O çay ki, yanımdan ahır sübhedek
 O yer ki, neğmemi
 Eşidib duyar-
 Menim kâinatım bunlardır, demek”*

(M.K., Menim Kâinatım s.102)

Şair için doğa; havası, suyu ve toprağı ile başat bir değerdir. İnsan doğası, doğanın ruhuyla değişim ve dönüşüm yaşar. “menim ad sanımı bu torpag biler.”dizesiyle şair, bu düşünceyi destekler. Sosyal ortam, insanın fiziksel ve ruhsal bütün yapısı üzerinde değiştirici ve dönüştürücü etki yaratır. Bu açıdan “durduğum yerindir aldığım nefes” ifadesinde olduğu gibi insanın tabiatı, karakter ve mizaç ile ilgilidir. Doğa, “kendisiyle birlikte kişileri de başka yer ve zamanlara taşır.”(Bachelard, s.1996: 78). Bu bakımdan doğada yetişen ve varolan her varlık gibi insan da yaşadığı ortama aittir. İnsanın içinde yaşadığı mekân, kişiyi içselleştirerek kendine dönüştürür. Bu açıdan mekânın ruhu insanın ruh dünyasını ve yapısını önemli derecede etkiler.

*“Yarpaglar bir cüre danışır, dinir
 Gezsen bu dünyanın her diyarını:
 Bizim yarpaglar fikir verin bir
 Ohuyur Azeri mahnılarını”*

(Y.O., ..., s.15)

Doğanın bir dili olduğunu her fırsatta ifade eden şairin, kuşun ötüşü, yaprağın hışırtısı, suyun sakin veya öfkeli akması, göğün gürlemesi gibi doğa olaylarına anlamlar yüklemesi içselleştirilmiş bir algının sonucudur. Zira “M, Yakubun şerlerinde düşünen ve düşündüren tebiet, yaşayan ve yaşıdan insan, seven ve sevilen bir gelbin çırpıntıları var.”(İbrahimov, 2005:2) Gizemini her zaman koruyan doğa, insandan ayrılmaz bir

bütündür. Bu bütünlük içerisinde düzeni oluşturu ve koruyucu niteliğiyle yaşamın sistematiğini kurar.

*Aldı verdiyini geriye torpag
Gazancı ne oldu bağın-bahçanın
Bir yarpag oy atdı körpe bir uşak
Ömründen bir yarpag düşdü gocanın*

(B.M.Y.M., Payız Duyğuları, s.29)

“Payız Duyğuları” isimli şiirinde şair, insan ömrünün sonbahara (payız) benzeyen yönlerini doğa aracılığıyla aktarır. Şair, sonbaharın insana yalnızlık, hüznü ve ölümü hatırlattığını söyler. “*Aldı verdiyini geriye torpag*” ifadesi ölümü anlatırken aynı zamanda toprağın varedici ve yitirici özelliğini bir arada verir. “*Payızda tebietin özü gözyaşı verir*” (Eminov, 2010:165) ifadesinde doğanın canlı bir varlık gibi gözyaşı dökmesi insandaki acı, hüznü ve yalnızlığın karşılığı olarak görülür. İnsan-doğa ikilisi için sonbahar aynı anlamı taşır. Bu sebeple sonbahar, doğaya ve insana her zaman hüznü veren bir mevsim olarak algılanır. “*Payız Musa Yakub için canlı mesajdır. Ele bil hardansa onun sesi eşidilir. Tebiet onu belke bele hisletde yaradıb –ey insanlar, sizin de içinizde payız vehimesi seslenmelidir, yohsa... Şair şükürler ki, bedbin deyil – hegigi söz adamları bele olur.-payızın heberi olmadan payızı poeziyaya getirir.*” (Eminov, 2010:165). Bireysel ve toplumsal psikolojiyi en iyi yansıtan mevsim olarak düşünülen sonbahar, şair için simgesel anlamlar taşır.

Musa Yakub’un doğayla oluşan duygusal ilişkisi sanatçı kişiliğine özel bir anlam katar. “*Men deyerdim ki, bu gün Musa Yakub tebietin insanla temasdaki felsefi menasını layigince açıb göstermeyi bacaran nadir şairlerimizdendir.*” (Hezri, 2005:1) Şairi farklı kılan doğaya bakışı ve derin algısıdır. Doğanın dilini anlamaya çalışması ve felsefi derinliğini aktarması bu algının bir sonucudur. Sözcük seçimi ve kullanışındaki başarıyı sağlayan unsurlardan biri de bu algının bir göstergesidir.

*“yarpaglar beledir zamanın hökmü
tökülün, ebedi ömre tamarzı,
tarihde yüz ilin yarpag tökümü
olacag bir yarpag yaddaş kağız”ı*

(B.M.Y.M., Payız Duyğuları s. 29)

Tabiat, canlı bir öge olarak sürekli devinim halindedir. Bu devinimi Jung, *“Doğanın isteğidir ölüm ve yeniden doğuş”* (Jung, 2005:62) şeklinde ifade eder. Baharın kışa dönüşmesi, yaprakların sararıp solması ve dalından düşmesi gibi doğa olayları insanı ve zamanı anlatır. *“Yarpaglar beledir zamanın hökmü/ tökülün, ebedi ömre tamarzı”* dizelerinde Ağaç, insanı sembolize ederken yaprak da zamanı simgeleştirir. Yaprak döküldükçe ağaç yalnızlaşır ve yaşlanır. Tıpkı insanın zamanla yaşlanması ve ölmesi gibi. Şair, zamanın insanı ve doğayı tüketmesi bakımından etkin rol oynadığına vurgu yaparken insanın zamana yenik düşmesini anlatır. Öyleki *“Tebietin özü de bir möcüzedir. İnsana teslim de olur, insanı meğlub de edir.”* (Eminov, 2010:172). Doğanın insanla ve insanın doğayla olan mücadelesi önemlidir. Çünkü insan dışında diğer varlıklar doğa ile mücadele etme gücüne sahip değildirler. Bu bakımdan doğayı iyi gözlemleyip yorumlamak gerekir. Doğaya bu haliyle derin anlamlar yükleyen Musa Yakub, doğayı anlama ve anlamlandırma çabasıyla insanı ve dünyayı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışır.

*“bahar bir telatüm, bahar bir ahın...
hansı ümidlese göyerir, bahın
torpağa serilmiş kesik budaglar.”*

(B.M.Y.M., Bahar s.36)

Musa Yakub, sonbaharı temsil eden hüznün ve özlemin yanında umut ve sevincin temsilcisi ilkbaharında varlığına göndermede bulunur. Şairde *“Bahar ve Payız insan taleyinden geçen anlayışlardı ve fesillerin insan psikikasına tesirini poetikleştirir.”* (Eminov, 2010:234). Bahar, sevincin, mutluluğun ve yeniden doğuşun mevsimi olduğu için aynı zamanda coşku ve heyecanın da dile getirilişidir. Şair, bu düşüncesini *“Bahar bir telatüm, bahar bir ahın...”* dizesiyle destekler. İnsan psikolojisinin doğaya yansması doğa-insan ilişkisini kuvvetlendirir. Baharın ümit veren

ve yeniden doğuşu sağlayan özelliği şair tarafından “*Hansı ümidlese göyerir bahın/ torpağa serilmiş kesik budaglar*” şeklinde aktarılır. Toprağa düşmüş kırık bir dalın yeniden yeşerme ümidi varsa insanın da kırılan hayallerinin yeniden varolacağı ümidi vardır. Bu açıdan insan doğayla benzer özellikler taşır. “*Böylece insan doğaya karşı bir varlık değil onun bir parçası olarak varolduğunu hisseder. Doğayı severek anlayarak saygı duyarak kendisini sever. Bu bakımdan yerin ölmesi toprağın sürülerek yeniden dirilmesi mitolojik ve felsefî açıdan insanın ölmesi ve dirilmesini imler.*” (Korkmaz, 2008:186). Doğanın bir parçası olan insan, doğaya uyma zorunluluğu hisseder. Çünkü doğanın büyüklüğü karşısında kendi acizliğini hissederek doğaya ve en önemlisi de zamana yenik düşer.

*“Bah ele o günden yaranıb benim
Torpag kâinatım, arh kâinatım;
Bah ele o günden yaranıb benim
Ağac kâinatım, dağ kâinatım.”*

(Ü.B.B.D., ... , s. 207)

Musa Yakub için doğanın her parçası ayrı bir önem taşır. “*Torpag kâinatım, arh kâinatım*” dizesi bu düşüncenin söze yansımasıdır. Şair için toprak, ağaç, dağ birer doğadır. Bütüncül bir yaklaşımla doğaya bakışını belirten şair, doğanın her parçasında kendinden izler bulur. Doğa, birden çok varlığın içinde yaşadığı bir ortam olarak bütün zıtlıkları bünyesinde barındırırken bu yönüyle büyük bir sistemin ve düzenin de adı olur.

*“Çiçekler açılır,
Könçemiz solur,
Yarpag esiminden, bahar yelinden,
Gelib üreyime bir payız dolur.
Bu defe verdiğin son hökmü gördüm-
Baharda da yarpag tökümü gördüm.
Yaşıl ağaçların dövresinde tek
Çılpag bir ağacam, guru bir tenek ,
Çılpag ağaç olmag baharda ağır”*

(M.S.T., Baharın Yarpag Tökümü, s.641)

Bu mısralarda şair, yalnızlık duygusunu ve içinde bulunduğu duygusal durumu doğadan hareketle aktarır. “*Çılpag bir ağacam, guru bir tenek/Çılpag ağaç olmag baharda ağır*” dizeleri insanın bir toplumdaki ve düzenden yoksun olmasını ifade eder. Bahar içerisinde kışı yaşamak hayallerinin, umutlarının tükenmesi ve yok olmasını anlatırken belli bir düzenden yoksun olması onu kaosa sürükler. İnsan da tıpkı doğa gibi baharda coşar, umutlanır ve yeniden doğar; kışın ise duygusal coşkunsuzluk azalarak durağanlaşır. Böyle bir duygu yitimi yaşayan insan, ölüme yaklaşma hissine kapılır. Doğa, kış mevsiminde tıpkı bir ölü gibi sessiz ve hareketsizdir. Musa Yakub’un “*Baharda da yarpag tökümü gördüm.*” dizesi alışılmışın dışında olayların gerçekleşmesini ifade eder. Mevsimlerin düzeninin değişmesi, zamanından önce yaprağın dökülmesi, çiçeğin kuruması, gibi sonbahara ait doğa olaylarının baharda oluşması düzenden kaosa dönüşün işaretidir. Ayrıca şair, doğa ve doğa olaylarıyla insanın ruh ve beden değişimi arasındaki benzerlikleri belirterek insan-doğa ilişkisini vurgulamaya çalışır.

*“Ele döyündü ki, yerin üreyi
Ganından laleler sepdi torpağa
Ele telesdi ki bahar küleyi
İlişdi budağa döndü yaprağa”*

(B.MY.M., Bahar, s. 36)

Doğayı kişileştiren şair, doğanın değişim ve dönüşüm yaşayan bir olgu olduğuna vurgu yapar. Doğadan esen rüzgâr, varlıkları canlandıran onlara ruh veren kutsal bir nefes olarak algılanır. “*Musa yagubun özü tebietle tenleştiyinden onun batini ile zahiri sözü ile emeli arasında bir ilahi harmoniya müşahide olunur.*” (Yazıcı, 2005:5). Şair, “Bahar” isimli şiirinde baharın doğa üzerindeki etkisinin yanı sıra ruh ve beden değişiminden bahsederek “*ilahi harmoni*”ye vurgu yapar. İlahi bir düzeni temsil eden doğa, üzerinde yaşattıklarıyla yüce yaratıcıya ait izler taşır.

*“Ne hoşbehtdir ağaçlar
Bahara ümidi var mene bir ümid ver, yar,
Yarpaglar
Tökülende*

*Darıhdırmaz yaz meni,
Yayda görsen az meni
Yarpaglar
Tökülende”*

(B.M.Y.M., Yarpaglar Tökülende, s.62)

Tabiatın sürekli bir devinim halinde olması kışın, baharın ve yazın biribiri ardına ve zamanında yaşanması kaosu değil düzeni teşkil eder. Her mevsimin kendine göre bir özelliği ve anlamı barındırması doğanın gizemli yapısının varlığını ispatlar. Baharla birlikte doğanın yeşermesi ve çiçeklerin açması baharın belirtisiyken, yaprakların sararması ve dökülmesiyle doğanın renginin solması da sonbaharın gelişinin göstergesidir. “*Yarpahlar Tökülende*” şiiri doğanın bütün fizyolojik ve psikolojik özelliklerini yansıtır.

Baharın ümit vareden coşkunun bir mevsim olduğunu yazın ise insanı en çok düşündüren ve kendi “ben”iyle yüzleştiren ve değişim sağlayan mevsim olduğunu söyler. Yaprakların döküldüğü sonbaharın ise; yalnızlığın ve hüznün mevsimi olduğunu belirterek. üç mevsim arasındaki duygusal farka vurgu yapar. Mevsimlerin değişimiyle beraber mekânların da psikolojik değişimi söz konusudur “*Payız yeli, al könlümü çal bir az/ Geniş iken dünya sığın gelbime/ Daralanda bir darı da sığışmaz* (Güneşin Son Şuası Ve Gızıl Yarpaglar s.191). Psikolojik olarak kişinin iç dünyasını yansıtan mekânlar, şairin şiirlerinde işlevseldir. Bahar ve yaz mevsiminde açık/geniş olan mekânlar sonbahar ve kışta kapalı/dar mekânlar konumuna gelir.

*“Deyişermi kâinatın gurgusu
Hemin göydü, hemin yerdi, hemin su
Budağını eyen bizik doğrusu
Bu ağacı kim calayıb göresen?!”*

(M.S.T., Bu Ağacı Kim Calayıb Göresen, s. 601)

Doğanın bir kurgusu olduğuna vurgu yapan şair, yer, gök ve suyun doğadaki sistemli oluşumuna dikkat çeker. Doğayı vareden yer ve gök üremeyi ve devamlılığı sağlayan eril ve dişil öğeleri temsil eder. Gökyüzü eril bir öğe iken yeryüzü ise dişil öğedir. Gökyüzü ile yeryüzü arasındaki bağlantıyı sağlayan “su” “*yeniden doğuş imgesi*

“ (Şahin, 2009: 286) olarak varedici bir güçtür. İnsanın yaratılışında etkin olan su, doğanın varoluşunda da esas ögedir. “Zira su, ana rahmi gibi yeniden oluş tohumunu her an içinde barındıran ve büyüten dişil ve doğurgan bir ögedir. Ondan ben’lik ve biz’lik duygularını alırız.” (Korkmaz, 2008:186).Yerin, göğün ve suyun birlikte var ettiği doğa, tamamen bir sistem ve döngü içerisinde varlığını devam ettirir.

*“Yerde kitab kimi hey varaglanar,
Bu ömür kitabı gör nece gatdır.
Doğmalığ deyilen mügeddes ad var
O torpag, o torpag deyilen addır
Men burdan alıram ibret dersimi,
Yahşılar kamına nece yetdiler
Bizimçin torpağa mehebbet kimi
Ebedi bir miras goyub getdiler...”*

(N.Y., Torpağa Sitayiş Silsilesinde, s. 830)

“Torpağa Sitayiş Silsilesinde” adlı şiirde toprağın kudretine ve kutsiyetine vurgu yapılır. Özel anlamıyla toprağı genelde ise doğayı anlatan şair, “Yerde kitab kimi hey varaglanar/Bu ömür kitabı gör nece gatdır” dizeleriyle doğayı bir kitaba benzeterek insana, hayata ve zamana ait bütün sırların onda saklı olduğuna vurgu yapar. “O torpag, o torpag deyilen addır/Men burdan alıram ibret dersimi,” dizelerinde ise doğaya öğretici bir vasıf yüklenerek insanlara “ibret dersi” verdiğine dair söylemler yinelenir. Musa Yakub, için doğanın her parçası doğanın kendisidir. Bu anlayışla doğaya anlamlar yükleyen şair, doğanın bütün parçalarını aynı duyguyla paylaşır. Şairin “Bizimçin torpağa mehebbet kimi/ Ebedi bir miras goyub getdiler” söylemleri toprak sevgisini aşka dönüştürür. Bu duygularla doğa sevgisinin miras kaldığını, aynı şekilde gelecek nesiller için de bir miras olarak bırakılmasını öğütler.

*“Bulud yağışını esirgeyende
Torpag cadarlanıb “yandım “ deyende,
Bahma o torpağın garğışlarına;
O yine üzünü
Bir vüsal günü*

Sürter o buludun yağışlarına”

(Ü.Y.G., ... , s.741)

Ayrılığı doğadan örneklerle yansıtan şair, suyun ve toprağın karşılıklı ilişkisini aşka benzetir. “*Bulud yağışını esirgeyende Torpag cadarlanıb “yandım“ deyende,”* dizeleri aşka benzeyen duyguyu doğayla örneklendirir. Toprağın suya hasret kalışı ve ona karşı aşırı isteği aşkın “yandım” söylemine dönüşüdür. Aşkın tamamlayıcısı olan vuslat yine doğadan örneklerle yansıtılır. “*Bahma o torpağın garğışlarına;/O yene üzünü/ Bir vüsal günü sürter o buludun yağışlarına”* ifadeleri toprak ve suyun iki sevgili gibi karşılıklı ilişkisine vurgu yapar. Suyun toprakla buluşması vuslatı ifade eder. Bulut, bu vuslatı gerçekleştiren aşkın tamamlayıcı ögesidir. Aşkın doğa temsili ile anlatıldığı bu dizelerde şair, aşkın sırrını doğada aranması gerektiğini vurgular.

Musa Yakub’un doğa şairi olarak nitelendirilmesinden dolayı şiirlerinde en çok doğayı işler. Şairin “*Tebiet Yatır*”, “*Yarpaglar Tökülende*”, “*Aprel Gelib*”, “*Torpag*”, “*Çiçeyi Saralıb*”, “*Güneşin Son Şüası Ve Gızıl Yarpaglar*”, “*Garağacalar*”, “*Uzagda Denizde Bir Işık Yanar*”, “*Yarpagların Payız Söhbeti*”, “*İki Çınar Yan Yana*”, “*Payızın Göy Halçası*”, “*Guşların Gış Söhbeti*”, “*Yarpag Olub Torpağına Tökülsem*”, “*Bir Gış Menzeresi*”, “*Bu Payız*”, “*Payıza Bahıram*”, “*Bir Yaz Gecesinde*”, “*Bir Payızlık Ümid*”, “*Yay Vahtından Gış Vahtına*”, “*Baharın Yarpag Tökümü*”, “*Bu Gelen Bahardan*”, “*Bir Budag Payız*”, “*Bu Baharla*”, “*Açılıb Yumulan Çınar Yarpağı*”, “*Dağlar Meni Gebul Edin*”, “*Güneş Doğar m-Meşede*”, “*Teze Ekin*”, “*Bahar*”, “*Menim Tebietim*”, “*Torpag*” şiirleri doğayı en çok işleyen ve anlatan eserleridir.

Doğa ve insan arasındaki karşılıklı ilişki Musa Yakub’un şiirlerinde benzetmelerle ve kıyaslarla sürekli dile getirilir. Doğanın ruhu, insanın ruhunu meydana getirir. Bu bilinçle şair, doğayı yüce bir değer kabul eder. Musa Yakub’un doğa şairi olarak kendini kabul ettirmesi doğayla olan duygusal bağının sonucudur. Doğa ile ilgili farklı algılayış biçimi olan şair, bunu mısralarda kullandığı sembollerle dile getirir. Doğayla konuşması, dertleşmesi ve doğayı kişileştirmesi onun doğayı içselleştirdiğinin göstergesidir.

2.2.Toprağın Kimliksel Dönüşümü: Vatan

*“Taleyin yazılmamış
Mezarın gazılmamış
Torpagdan Veten olmaz”*

Musa Yakub

Vatan, dili, dini, ırkı ve bayrağı tek olan insanların yaşadığı, sınırları tarihî ve kültürel yapıya göre oluşan, toprak bütünlüğü esasıyla varolan ve manevi değerleriyle yüceltilen toprak bütünüdür.

Var olma mekânı olarak vatan, sınırlarıyla ve değerleriyle bir bütündür. Bu sınırlar içerisinde millet, varoluş mücadelesi vererek kendilik değerlerini kazanır. Millet olma bilincini kazanan insanlar aynı zamanda millî kimlik de kazanırlar: *“Kısacası millet, ortak tarihi geçmişi olan insan topluluğunun belli bir mekânda sahip olduğu hususiyetlerin akli ve iradi olarak değerlendirmesi sonucu organize hale gelmiş hüviyet ile karşımıza çıkar.”* (Aktaş, 1996:171). Bu açıdan belirli insan topluluklarının milletleşmesi ve belli bir mekânın vatanlaşması için gerekli hassasiyetler vatani meydana getirir.

İnsan, yaşadığı topraklar üzerinde var olarak kendi(liği)ni ve neslini devam ettirir. İnsana aidiyet hissi kazandıran millî mekân, bir milletin varoluşunun en önemli göstergesidir. Tarihî ve sosyal bir varlık olan insan, geçmişini sürekli bir mekân içerisinde hatırlar. Bu açıdan *“Kozmik âlem içinde millî bir mekân”* (Çetişli, 2004:224) olan vatan, insanın değerlerini oluşturan ve yaşatan en kutsal varlıktır. Bireyin ve toplumun kendilik değerleri, millî bilincin ve hassasiyetin oluşması için önemlidir. Bu değerlerin özgürlük ile oluşacağını bilen insan, özgürlüğünü hissettiği zaman ve mekânda bütün değerlerini, kutsallarını ve inançlarını yaşar. Toplumun ortak paydası olan millî tarih, millî kültür gibi varedici değerler milletin özgürlüğüne bağlı olarak oluşur ve gelişir. Bu bakımdan özgürleşen *“insanın varoluş şartı vatani kutsallaştırır.”* (Deveci, 2000: 58). Millî bir mekân olarak vatan, kendilik değerlerini ortaya çıkaran özgür bireyin ve toplumun kutsalıdır.

Vatanın kutsiyetini anlamak, öncelikle onun varlığının yanı sıra yokluğunu anlamaya çalışmakla olur. Vatanın yokluğuyla kutsal sayılan değerler ve duygular önemini yitirir. Bu ruh ve duygu yitimi millî ve manevi değerlerin yozlaşmasına ve

kaybolmasına sebep olarak insanı ve toplumu sıradanlaştırır. Kendini var eden değerlerden uzaklaşarak vatansızlaşan millet, kimliksiz ve kişiliksiz yaşamaya da mecbur kalır.

Toprağın vatanlaşmasıyla, vatanın topraklaşması arasındaki ayrıntı toprağa verilen değerlerin yüceliğiyledir. Toprak, sıradan varlık iken onu anlamlı kılan ve kutsal bir değer olarak yüceltilmesini sağlayan nitelik canlı bir öge olarak doğurgan ve var eden bir nesne olmasıdır. Bu yönüyle insanların toprağa verdiği manevi değer toprağın vatanlaşmasını sağlar. Ananın ve atanın fiziksel ve ruhsal özelliğinin vatanı temsil etmesi ona bağlılık ve aidiyet hissi oluşturmaya sebebiyledir.

Musa Yakub, şiirlerinde vatanın kutsal bir varlık olduğunu sürekli vurgular. Vatanın kutsiyeti ona yüklenen manevi değerlerin yüceliğiyle anlam bulur. Toprak ile vatanı eşdeğer tutan şair için toprak, hem tabiatın bir parçası hem de vatanın kendisidir. Her iki durumda da şair, toprağın insan için gerekli olduğuna vurgu yaparak onun vazgeçilmezliğini anlatır.

Azerbaycan'ın Kuzey Azerbaycan ve Güney Azerbaycan olarak ikiye bölünmesi ülkenin tarihi açısından farklı durumlar yaratır. Sınırların ayrılığı günümüze kadar süregelen siyasi, sosyal ve kültürel kalıcı etkiler oluşturur. Edebî metinlere sürekli konu olan bu durum kimlik yansımalarına temel teşkil eder. Azerbaycan'ın içinde bulunduğu sosyal ve siyasal bunalımlar yazarlar ve şairler tarafından sürekli işlenen konular olur. Bu duruma bağlı olarak eserlerde yer alan şehirler, dağlar ve nehirler ayrılığı, hüznü ve özlemi anlatmak için birer sembol niteliği taşır.

Şair, biraz da coğrafyasının çocuğudur. Musa Yakub için vatan, varoluşun temel sebebidir. Şair, milletin yaşadığı ve var olduğu vatan toprağı üzerinde yaşarken bir dönem işgal ve kaos ortamı altında olmanın üzüntüsünü yüreğinde hisseder. Sürekli baskı, zulüm, esaret, acı ve özlem gibi duyguları yaşayan şair, vatanın ve vatansızlığın ne olduğunu gerçek anlamda bilen ve yaşayan biridir. Dönemin şartları itibari ile yaşanan kaos ve belirsizlik duyguları insanlarda psikolojik bunalımlar yaratır. Dolayısıyla vatanın varlığı ve kutsallığı bu duyguları yaşayanlar tarafından daha iyi hissedilir.

Kendi varlığını toprağa bağlayan şair için asıl amaç toprağı vatanlaştırmaktır. İnsanların yaşadığı toprakları vatanlaştırmaya onlara kimlik kazandırarak bir yığın olmaktan kurtarır. Toprak, halkın milletleşmesini sağlayan önemli bir değerdir. Bu bilinçle toprak, var edici değerler bütününe temsil eder.

Musa Yakub, birçok şiirinde özellikle “Torpag”, “Aşıgsayağı”, “Sevince Ne Var Ki...”, “Torpağa Sitayış Silsilesinde”, “Yurdun Sehra Mahnısı”, “Olmaz”, “Bir Esgerin Tanrı Duası”, “Şehidlerim!”, “Şehidlere Bahar Salamı”, “Haray”, “Millet... Millet”, “Eyvah, Veten”, “Odlu Diyar” da vatan ve vatan sevgisini yoğun olarak işler. Toprağın vatanlaştırılması arzusunun gerçekleşmesi için çabalar veren şair, eserleri aracılığıyla insanlara ulaşmayı amaçlar.

*“Torpag mügeddesdir,
Torpag mügeddes
Gerek yâdımızdan çıhmasın bu ders
O, ürek kimidir – satılabilmez,
Vetendi,
Atadı,
Anadı torpag”*

(M.K., Torpag, s.103)

Vatanın kutsal bir varlık olduğu bilinci vatan üzerinde yaşayan milletin millî ve kültürel hafızasında yer edinmeli. Çünkü vatani olmayan milletin hiçbir kutsal değerleri de olmaz. Bu bilinçle var olan millet vatani kutsallaştırır. Toprağın vatan bağlamında leitmotivleştiği şiirde şair, yüksek değerleri ifade eden düşüncelerini dile getirerek “O, ürek kimidir – satılabilmez” ifadesiyle toprağı yüreğe benzetir. Yürek, insanın hayatının devam etmesini sağlayan en önemli organı olduğu gibi sevgilerin de yeşerdiği yeri temsil eder. İnsan hayatının devamı için yürek ne kadar gerekliyse millet için de vatan o kadar gerekli ve önemlidir. Şair, öncelikle toprağı vatanla özdeşleştirerek toprağın vatanlaştırılmasının önemine vurgu yapar. Bu amaçla şairin “*Torpag mügeddesdir*” söylemi toprağın kutsiyetinin kesin ifadesidir. Şair, toprak konusundaki düşüncelerini “*Vetendi Atadı, Anadı torpag*” ifadeleriyle yücelterek ana ve ata ile bağdaştırır. Ayrıca, toprağı annenin doğurganlığıyla yeniden oluşturucu/varedici ve besleyici özelliği ile eş değer algılar. Toprağın ata olarak nitelendirilmesi ise onun koruyucu vasfı ile sürekliliğin bir ifadesidir.

*“Yarpag olub torpağına tökülsem,
Torpag olub sellerinle sökölsem,
Sel- sel olub deryalara tökülsem,
“Doymaz gözüm, doymaz yine bu elden*

*Sahil olub dalğalarla ovulsam,
Dalğa olub küleklerle govulsam
Külek olub semalara sovrulsam
Doymaz gözüm, doymaz yine bu elden”*

(M.K., Aşıgsayağı, s.110)

Millî duyguların lirizmine tanıklık eden dizelerde şair, benliğini toprakla birleştirir. Doğduğu yerler öz değerlerini temsil ettiği için ayrı bir önem taşır. Doğduğu topraklardan ayrı yaşayamayan şair, vatan ile bütünleşme ve özdeşleşme arzusu içerisindedir. Her açıdan onun havasına, suyuna, toprağına özlem duyar. “*Doymaz gözüm, doymaz yine bu elden*”dizesinde vatana olan sevgisini ve doyumsuzluğunu ifade eden Musa Yakub, bütün olumsuzluklara rağmen öz yurdundan ayrılmayı düşünmez. Her ne olursa olsun ayaklarının bastığı yer kutsal yurttur. Bu sevgi, özlem ile birleşince artık “aşk” olur. Bu durumda vatan, şair için artık bir sevgilidir.

*“Dedin ki,
Vetenin derdi var böyük,
Amma sel gücü var,
Elin kininde,
Ya gerek mehv olag,
Ya da ömürlük”*

(M.K., Şandor Petefinin Heykeli Önünde, s.119)

Azerbaycan’ın kötü günlerine tanıklık etmesine rağmen şair, asla umutsuzluğa düşmez. Kurtuluşun da yok oluşun da kendi ellerinde olduğunu düşünür ve milleti bilinçlendirmeye çalışır. Türk milletinin genetik yapısında varolan esaret kabul etmez tavrı ve özgürlüğe olan bağlılığı farklı söylemlerle ifade edilse de aynı duyguları yansıtır. Anadolu’daki milli mücadelenin parolası olan “*Ya istiklal ya ölüm*”

mefkûresine benzer bir duygu yoğunluğu içerisinde olan şair, “*Ya gerek mehv olag/ Ya da ömürlük*” diyerek aynı hisleri duyumsadığını gösterir. Türk milletinin varoluş parolası olan bu ifadeler, farklı coğrafyalarda dile getirilse dahi yüksek değerlerin ifadesi olan aynı duyguyu, coşkuyu ve düşünceyi imler. Bu durum aynı zamanda Türk milletinin duygu ve düşünce birliğini ve benzerliğini de gösterir.

Türk milletine ait özelliklerin bahsedildiği mısralarda vatan her şeyden önce gelir. Bu bilinçle vatana değer katan sevgi ve inanç şairin dizelerinde sürekli vurgulanır. Çünkü o, vatanın varolmak için gerekli olduğunun bilincindedir. Vatan, insanı vareden diğer bütün değerlerin lokomotifidir. Millet bütün değerleriyle ve inançlarıyla bir bütün olarak yaşarken vatani olmayan bir milletin yaşamına anlam katacak başka bir değer yoktur.

*“Biz veten viranesi
edl ile azad isterik
Sevmerik geydi esaret
Helgi azad isterik”*

(Ü.Y.G., Mehmed Hadinin Şer Bazarı, s.728)

Özgürlük düşüncesini mısralarında vurgulamaya devam eden şair, “*Sevmerik geydi esaret*” dizesiyle esareti kendisine ve milletine yakıştırmaz. Millettin özgür olma isteği “*Helgi azad isterik*” dizesiyle vurgulanır. Millettin yaşadığı esaret karşısında özgürlük büyük bir amaç, istek ve özlemdir. Özgür olmayı milleti için isteyen şair, bunu vatanın ve milletin geleceği için öncelikli şart olarak görür. Türk milletinin karakteristik özelliklerini ifade eden mısralar milletin özgür, adil ve esaret kabul etmez bir yaşam tarzının ifadesidir.

*“Bütün daşlarınla, torpaglarınla,
Bütün çaylarınla, bulaglarınla
Dol benim könlüme
Vetenim benim
Bütün sevinclerin gelbime dolsa
Sineme sığışar,
Bu değil hüner...
Sevince ne var ki,
Bir dünya olsa,*

*Onu guş ganadla apara biler
Esen çovgununla,
Yağan garınla,
Gir benim könlüme
Vetenim benim”*

(M.K., Sevince Ne Var Ki..., s.133)

Taşı, toprağı, havası, suyu, rüzgârı ve yağın karı ile”*sihirli dönüşüm ve yeniden doğuş*” (Jung, 2005:22) imkânı sağlayan temel etmenler ile coğrafi bütün özellikleri bir költ gibi yüreğinde taşıyan şair, vatana ait hassasiyetleri ile ön plana çıkar. Zira önemli olan o ruhu ve hissi vatandaş olarak yüreğinde taşıyabilmektir. Esen rüzgârda ve akan suda vatani hissedebilmek gerçek sevginin bir göstergesidir. Şairin “*Sevince Ne Var Ki...*” şiiriyle vatan ve vatan sevgisini uç noktalara taşıyarak “aşk”a dönüştürür. Şair için vatan sınırları içerisinde varolan her şey gönöl coğrafyasının birer göstergesidir ve ondan izler taşır. Bu anlayışın vurgulandığı bir diğeri şiir ise “*Torpağa Sitayış Silsilesinde*” dir

*“Bir ovuc torpag da vetendir, ne gem
Men ki bu torpağı bele görürem”*

(N.Y., Torpağa Sitayış Silsilesinde s.831)

Vatan, en büyük parçasından en küçük birimine kadar bir bütündür. Üzerinde yaşattığı insanlar bu bütünlüğü ne kadar doğru ve eksiksiz hissederse vatan da o denli kıymetli olur. “*Musa Yagub için torpağın zerreciyi de Vetendir. Hem de onun için – dağ eteyinde yuvasını gurubdur. Ve bu yuvası dünya ile tendir. Bir ovuc torpagdır. Ata yurdu, bir gardaşı da Vetendir.*” (Eminov, 2010: 52). Bu hissiyatı kendinde taşıyan Musa Yakub, vatani sadece toprakla sınırlandırmaz, canlı ve cansız varlıklarıyla bir bütün olarak sever. Bir avuç toprağı bile “*ata yurdu*” olarak kabul eden şair, bu bilinçle vatanına, toprağına ve özüne olan bağlılığını ifade eder. Vatan, üzerinde yaşattığı değerler ile geçmişten günümüze bir tarihsellik oluştururken toplumsal bilinç ile millî ve bütüncül bir hafızayı meydana getirir.

“Dağlarda bir-iki söz-söhbetim var.

Sal benim çiyime ağırlığını,

Belke buna deyanetim var.

Sen meni özüne

Bir yurda dönder

Koroğlu goluna

Çevir golumu

Könlümü al Dede Gorguda dönder.”

(M.K., Sevince Ne Var Ki... , s.133)

İnsan, öncelikle kendi iradesi dışında oluşturulan zaman ve mekânda var olur. Vatani, ırkı, kimliği hazır olarak dünyaya gelen insan, bu kavramları içselleştirdikçe kendi oluşunu yeniden kurar. İradesi dışında oluşan mekânı vatan kabul eden insan, onun varlığıyla kendini tanımlar ve tamamlar. Bu açıdan vatan ile kurulan aidiyet gelecek nesilleri de şekillendirecektir. Vatan, üzerinde yaşattığı ve sürekliliğini sağladığı milletin kalıtsallığını da taşır.

Mısralarda “*Sen meni özüne /Bir yurda dönder*” ifadesinde “yurt” kendilik değerlerini oluşturan ve yaşatan insanın tinsel mekânıdır. Bu bakımdan yurda dönüş aslında “öz”e dönüşün bir ifadesidir. Şairin vatanından ayrı olması vatan özlemi ve hasretini artırırken kendisini özünden uzaklaştırır. Dizelerde kendine dönüşün yollarından ilki, millette varolan gelenek, kültür ve vatan sevgisi gibi kendilik değerleridir. Bu değerler kaybolunca millet, özünden uzaklaşarak ötekileşmeye, başkalaşmaya ve yabancılaşmaya kadar sürecek olumsuz değişimler yaşar. “*Ulusal değerler, geçmişe yönelik yaratımlar, destanlar, masallar, halk hikâyeleri...vs, yaşatılma anında her ne kadar belirli bir ulusun duyuş tarzı, moral karakterleri hakkında belirgin fikirler temsil etse de özünde taşıdığı ortak insan bilinci ve insancıl değerler barındırır.*” (Arslan, 1998: 45-50). Şair, dizelerinde geçmişine vurgu yaparak millette var olan özü ortaya çıkarmaya çalışır. “*Koroğlu ve Dede Korkut*” gibi kahramanlara atıfta bulunarak “*kültürel bellek*”(i) (Korkmaz, 2008: 70) uyandırmaya çalışır. Bu kahramanlar Türk milletinin bilgelik ve kahramanlık yönünü gösteren önemli karakterler olduğu için öz’e dönüş sürecinde kolektif ruhun yüce bireylerini temsil eder.

*“Bu torpağa tökdün ganımı nahag,
 Bir damla ganımdan. min ürek, min el
 Min dodag, min ayag. Min göz galhacag
 Min gezab, min seda min söz galhacag
 Nahag bu torpağa tökdün ganımı...
 Meğlubsan...
 Bu torpag şehid ganından
 Neçe can bitirib bir cana min can”*

(Y.K.S.V., ... , s.293)

“Şehit” ve “kan” gibi vatana kutsiyet katan başat değerlerin yer aldığı dizelerde Türk-İslam sentezine vurgu yapılarak vatanın kutsal bir varlık olduğu yinelenir. Vatan uğruna canını feda eden insanların varlığını “*Bu torpag şehid ganından*” dizesiyle vurgulayan şair, “*Kanı toprağa dökmek*” ve “*can yitirmek*” sözleri ile de toprağın yüce değerler bütününi temsil ettiğini dile getirir. Şaire göre; kanın döküldüğü yer vatan (millî mekân) olur. Dolayısıyla vatan, uğrunda ölünecek bir değer olduğu için varlığını bu değerler bütünü üzerine kurar.

*“Çiçeyi saralıb,
 Yarpağı solsa,
 Guru torpağından
 Alag etrini
 Gurbetde vetençin
 Yanar kim olsa,
 Vetenin vetende
 Bilek gedrini
 (Y.K.S.V.,... s.139)*

*Vetendedirlerse ne derdleri var,
 Hesretsiz yaşarlar,
 Gemsiz yaşarlar.”*

(M.K., Şirvan Al Verçisi Ve Nesimisi, s.174)

Şairde vatan sevgisinin yanında vatana duyulan hasret de önemlidir. Hasret, bir sevgi görüntüsü ve yansıması olarak uzakta olmayı imler. Bu açıdan arzulanan varlığa fiziksel bir uzaklık sözkonusu iken düşünsel ve duygusal bir yakınlık oluşturur. Sevgiyi “aşk”a dönüştüren bu duygu varlığın değerini artırma ve anlama bakımından olumlu bir etki yaratır.

Hasret ve ayrılık, vatanından uzak yaşayan insanı duygusal yıkıma uğratarak derinden etkiler. Bu açıdan vatan sevgisini ve kıymetini vatana sahipken anlamak ve yaşamak önemlidir. “*Gurbetde vetençin/Yanar kim olsa/Vetenin vetende/ Bilek gedrini*” dizeleriyle aşka dönüşen bu sevgi, vatanın kıymetini ve yüceliğini artırırken bu duygunun zamansal ve mekânsal önemine dikkat etmek gerekir.

Şair, vatani kuru bir toprak ile aynı değerde tutup maddi değerler uğruna ondan vazgeçmeyi asla kabul etmez. Vatan bir neslin ve milletin sürekliliğini ve kalıcılığını sağladığı için ana ve ata olarak nitelenir. Bir insan, anne ve babasının çeşitli genetik özelliklerini taşır ve o özellikleri devam ettirirse millet de ceddinin devamı ve neslinin aktarıcısıdır. Bu bakımdan vatan, bir milletin varoluşunu ve sürekliliğini sağlayan değerler dizgesini temsil eden en önemli varlıktır.

*“Şum yeri garış-garış
Taleyn yazılmamış
Mezarın gazılmamış
Torpagdan Veten olmaz*

*Senindirse dağ-dere
Gerek mal dövlet göre
Ele bele boş yere
Yaylagdan Veten olmaz*

*Sel yonan hamar daşın
Deyilse divar daşın
Olmasa mezar daşın
Çaylagdan Veten olmaz”*

(N.Y., Olmaz, s.909)

Şair, “Olmaz” şiirinde vatan nasıl olmalı, toprağı vatanlaştırmanın şartları nelerdir gibi sorulara cevap arar. Şaire göre; vatanın topraklaştırılması değil toprağın vatanlaştırılması esas olmalıdır. Çünkü ”*vatanı kutsal kılan insanın varoluş şartıdır.*” (Deveci, 1997:40) Manevi değerleri taşımayan ve insana kendilik değerlerini kazandırmayan toprak, vatan olarak kabul edilmez. Oluşumcu özelliğıyle toprak, şehit, kan, gözyaşı, acı gibi değerlerin varlığıyla vatanlaşarak anlam kazanır. Şairin “*Taleyin yazılmamış /Mezarın gazılmamış/Torpagdan Veten olmaz/ olmasa mezar daşın /çaylagdan veten olmaz*” dizeleri toprağın vatanlaşması için gereken şartları belirtir niteliktedir. Eğer bir toprakta mezar ve mezar taşı yoksa orası vatan olmaz. Çünkü mezar, üzerinde yaşattığı insanın tarihselliğini ifade ederek geçmişin izlerini taşır. Şehit mezarları vatanın gerçek sahipleri iken mezar taşları da sahiplik belgeleridir. Şaire göre vatana sahip olmak kader inancı olarak bir alınyazısı gibi yüce yaratıcının millete lütfudur.

“Vetendir yurd yeri, ocag yeriyle

Ruzidir şum yeri, otlag yeriyle

Düş rüzi dalınca köç elden-ele

Torpag çoh tapılar. Veten tapılmaz”

(N.Y., Torpağı Sitayış Silsilesinde, s.830)

Şaire göre maddi anlamdaki toprak ile vatan toprağı arasında fark vardır. Toprağı vatan yapan manevi değerlerdir. Bu değerler olmayınca toprak vatanlaşmaz. “*Torpag çoh tapılar/ Veten tapılmaz*” dizelerinde maddi anlamdaki toprak ile vatan toprağı arasındaki fark dikkat çekicidir. Vatan toprağını rızık mahiyetinde bir anlayışla yüce bir konuma taşıyan şair, “*Ruzidir şum yeri/ otlag yeriyle*”dizesiyle vatanın verimli toprağından en verimsiz toprağına kadar her karışını Allah’ın lütfu olarak kabul eder.

“Veten torpağının güler muradı

Veten keşikçisi bu gara mermer

Işıklı seherdir,

Alovlı hüner,

Her esger gebrinde

Bu meşel yansa

Bütün yer küresi çırağı döner”

(Y.K.S.V., Namelum Esgerin Gebri Üstünde Bir Anlıg Sükût, s.299)

Vatanın asıl sahipleri olan şehitler aynı zamanda vatanın ebedî bekçileridir. Bu anlayışla maddi ve manevi bütün değerlerin vatan toprağı üzerinde birleştiğine dikkat çeken şair, şehitlere ayrı bir değer verir. Zira “*Her esger gebrinde/ Bu meşel yansa/ Bütün yer küresi çırağa döner*” dizeleri İstiklal Marşı’ndaki “*şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda*” dizeleriyle aynı duygu değerine sahiptir. Can ve canandan üstün tutulan vatan için ölmek sevginin en yücesi ve en kutsalıdır. Bu sevgi Türklerin genetik özelliklerini yansıtır.”*müellif şehid mezarında nikbin notlarla, ümumiyetle, veten, Toprag uğrunda ölenlerin ruhunda geriblik hesreti görmür, geriblikden kaçmağı lüzum görmür.* (Eminov, 2010:138). Şehitleri kutsal sayan bir inançla dizelerinde yer veren MusaYakub, vatanın kazanılması ve vatan toprağının korunmasında sadece maddi değerlere değil manevi değerlere de dikkat çeker.

*“Belke de borcundan çıkmadım, Veten!
Ömür bahar deyil birde gayıtsın,
Ölsem de goynunda goy ölüm ki men,
Çürüyüm, bir ovuc torpağın artsın”*

(B.S.Ü., Sana Gör Nece Benddi s.434)

Sözün sınırlarını aşan ifadelerle vatan sevgisini izah eden şair, kutsal bir değer için ölme arzusundadır. Bir değer uğruna ölmek sevginin en yüksek derecesidir. Vatan uğruna ölecek kadar aşırı bir sevgi hisseden şair, aynı zamanda doğduğu topraklara defnedilmek ister. “*Ölsem de goynunda goy ölüm ki men*” dizesiyle bu duygusunu yansıtır. Şair, toprakla birleşmek, bütünleşmek ve toprağa dönerek çoğalmak arzusundadır. İnsanın doğduğu yere tekrar gömülmek istemesi manevi duygu ve inancı gereğidir. Bu istek toprakla insan arasındaki manevi bağın bir sonucu olarak aidiyet hissi ve toprağa bağlılık duygusunun bir dışavurumudur. İnsanın varoluş nesnesi olan toprağa tekrar gömülme arzusu ilk vatani olan ana rahmine dönme isteğiyle örtüşür. Anne karnındaki güveni ve korunmayı ancak toprakta bulan insanın bu isteği aynı zamanda yeniden varolma inancının da bir göstergesidir. Çünkü toprak, yok ettiği varlığı tekrardan var etme gücüne sahip sihirli bir varlıktır.

*“Çiçeyi saralıb,
 Yarpağı solsa
 Guru torpağından
 Alag etrini
 Gürbetde vetençin
 Yanar kim olsa,
 Vetenin vetende
 Bilek gedrini”*

(B.S.Ü., Sana Gör Nece Benddi, s.435)

Yaşanılan ve bütün değerleriyle var olunan vatanın değerini yaşarken bilmek ve bütün güzelliklerinden faydalanmak milletin vatana olan ihtiyacının göstergesidir. Kuru toprağında, sararan çiçeğinde, solan yaprağında dahi vatan özlemi duymak taklit edilmiş bir sevgi değil gerçek sevginin bir göstergesidir. Sevgisini “*Vetenin vetende bilek gedrini*” dediği öğüt niteliğindeki dizesinde dile getiren şair, vatan elden gittikten sonra acı çekmenin ve özlem duymanın bir fayda sağlamayacağını ifade eder. Zira Azerbaycan üzerinden bütün Türk dünyasına seslenen şair, sevgisini geniş coğrafyalara yayar.

*“Dirimizdi, ölümüzdü
 Gözyaşımız gölümüzdü
 Torpag bizim külümüzdü
 Ot bitermi külümüzden?...”*

(N.Y., Yurdun Sehra Mahnısı s.854)

“*Torpag bizim külümüzdü*” ifadesinde “kül” bir yanışın ve yok oluşun ifadesiyken aynı zamanda bir dirilişin, yeniden oluşun belirtisidir. Ateş iken kül olan varlık kendi özünü içinde barındırır. Bu yönüyle insanın özünün toprak olduğu vurgusu yapılır. Toprak, bir yokoluşla başlayıp varlaşan bir değerdir. “*Ot bitermi külümüzden?...*” dizesiyle kendi öz varlığını ve yeniden oluşumunu sorgulayan şair, millete ait olmayan bütün varoluşları dışlar. “*Dirimizdi, ölümüzdü/Gözyaşımız gölümüzdü*” ifadelerinde şair, “öz” ve “milli” olana gönderme yapar. Millete ait olan bütün değerler öncelenmeli ve her şekilde millet kendi kendine yetebilmelidir.

Şair, vatanın içinde bulunduğu kötü duruma karşı mili bilinç oluşturma arzusundadır. Milletin kurtuluşunu yine milletin öz değerlerinde arayan Musa Yakub, öze dönüş mücadelesi içerisinde.

“Gayamdan öz daşım düşdü başıma

Öz elim zehermi gatdı aşıma

Bu ne heyanetdir çıhdı garşıma?

Hisletim, geyretim, milletim haray!

Bu yolda çekdiyim zilletim haray!”

(N.Y., Haray s.878)

Vatan ile üzerinde yaşattıkları arasında bağdaşım kuran şair, bilinçsizliklere karşı öfkeli. “Öz elim zehermi gatdı aşıma” dizesinde ihanetin yabancılaşıma boyutuna gönderme yapar. Vatanı bulunduğu durumdan kurtarmak için çaba sarfedilirken maddi-manevi imkânlarından yararlananların bilinçsizliklerine ve ihanetlerine kayıtsız kalmaz. Şair, bütün bu olumsuzluklara sitem eder. Musa Yakub, her dizede vatan sevgisini ön planda tutarak onun kıymeti bilinmesi gereken bir değer olduğuna vurgu yapar. Milletin vatan uğruna çektiği sıkıntıları unutmamasını ve bunu bilerek yaşamaları gerektiğini öğütler. Çünkü unutmak ve umursamaz davranışlar sergilemek insanı şüursuzlaştıran ve milli bilinçten yoksun bırakan durumlardır.

“Veten yohsa, torpag yohsa

Yaşamağın yeri nedi!?

Ulu Tanrım..!”

Sen şerefli ölümlere

Öyret meni

Sonra, sonra

Torpağımın sabahında

Öz ganımdan göyert meni!”

(N.Y., Bir Esgerin Tanrı Duası s.936)

İnsanın yaşamında değer verdiği varlıklar yaşama anlam katar. Vatan ve toprak ifadelerinin olduğu dizelerde yüce yaratıcıyı da aynı yerde kullanan şair, toprağın ve

vatanın kutsiyetine vurgu yapar. “*Veten yohsa, torpag yohsa/Yaşamağın yeri nedi!?*” dizesinde vatanın ve toprağın olmaması durumunda yaşamın anlamsızlaşacağını dile getirerek böylesi olumsuz durum karşısında Allah’tan “şerefli ölümler” ister. Vatan, insana şeref kazandıran bir değer olduğu için şerefli ölümler de ancak vatan uğrunda ölümlerdir. “*Bir Esgerin Tanrı Duası*” isimli şiirde bir askerin vatan sevgisi, toprağa olan bağlılığı ve Allah’a olan inancı aktarılır.

“*Ah bu Veten torpağı
Alındı baş galası
Ne yolunda şehidem,
Ne gehreman balası*”

(R.S., İkilik s.1103)

“*Ah bu Veten torpağı*” ifadesiyle özlemini dile getiren şair, vatan uğruna fedakârlık yapma isteği ile yanıp tutuşur. Vatan için ölmeyi en şerefli ölüm kabul ederken uğrunda kahramanca savaşanlardan hatta onların çocuklarından biri olmayı arzular. Fakat “*Ne yolunda şehidem/Ne gehreman balası*” dizelerinde hiçbir şey yapamamanın üzüntüsünü yaşar. Bu açıdan bilinçsiz ve ruhsuz bir toplum olmayı ve öyle yaşamayı reddeder. Tarihinden beslenerek şimdiyi yaşayan milleti ayakta tutan ve geleceğini şekillendiren onun tarihselliğidir.

Vatan toprağı içerisinde doğmak ve ondan ayrı kalmak fiziksel olarak bir ayrılık oluşturabilir. Fakat duygusal bağlılık hiçbir zaman sonlanmaz. Vatan aşkı da tıpkı anne ile çocuk arasındaki duygusal bağ gibi içsel ve kuvvetlidir. Musa Yakub’a göre vatan sevgisinin “*birincisi, yaradıcılık prosesi savaddan önce (daha çoh) istedada, özü de fitretten gabiliyyete esaslanır.(güvenir). İkincisi, şehsiyyetin cövherinde olan veten torpağ mehebbetine. Bu iki manevi-sosial deyer birleşmezse, heç ne yarana bilmez.*” (Eminov, 2010:256). Allah’ın yaratış fitratı ile kişinin şahsi karakteri, düşüncesi, vatan sevgisi manevi ve sosyal değerlerin birleşmesinden oluşur. Bu iki durum insanda varolunca vatan sevgisi sağlam temeller üzerine kurulur. Yüce bir değer olan bu duygu genetik kazanımların bir sonucudur.

Azerbaycan’ın Kuzey Azerbaycan ve Güney Azerbaycan olarak bölünmesi şairde büyük üzüntü yaratır. Çünkü vatan sadece fiziki olarak ikiye bölünmemiştir. Manevi ve ruhsal olarak da bir bölünmüşlük söz konusudur. Sınırlar, insanları

birbirlerinden her yönüyle ayırır. Sınırlarla beraber duygu ve düşünce ayrılıkları millet üzerinde derin izler bırakır. Bu durum Musa Yakub'un şiirlerinde sürekli vurgulanır. Bu fiziki ayrılık insanları ve özellikle şairleri psikolojik olarak farklılaştırarak hayatı ve düzeni sorgulamalara yol açar.

*“Torpağım! Bu ölüm ikili yasdır,
Goy düşmen görmesin üstümü basdır
Ganımla alnıma bir tale yazdır
Tezeden püskürsün mezarım, haray!
Haray, etibarım, vügarım haray!”*

(N.Y., Haray s.879)

Allah, bayrak ve toprak vatan üzerinde yaşayan ve onu koruyan insanlar için en kutsal değerlerdir. Millet, bu kutsallara karşı her zaman koruyucu bir görev üstlenerek değerler uğruna ölümü göze alır. Bu inançla vatan toprağını sahiplenir. Kaderlerini kanla yazan bir milletin varlığına işaret eden şair, *“Ganımla alnıma bir tale yazdır”* diyerek duygu ve düşüncelerini söze yansıtır. Şair, milletin vatan sevgisine, toprak bilincine ve geçmişten gelen kahramanlıklarına gönderme yaparak milletin asaletine, kudretine ve düşmana karşı mahcup olmama isteğine vurgu yapar.

Birçok şiirinde vatan sevgisini anlatan Musa Yakub, özellikle “Belke De Borcundan Çıhmadım Veten”, “Esger Mektubları”, Silsilensinden”, “Veteran Bakı”, ”Yurdun sahra mahnısı”, “Haray”, ”Olmaz”, ”Bir Esgerin Tanrı Duası” ,”Millet... Millet”, “Eyvah Veten”, ”Kıbrısa Azerbaycan Salamı”, ”Odlu Diyar”, “İkilik”, “Sana Gör Nece Benddi”, “Namelum Esgerin Gebri Üstünde Bir Anlıg Sükût”, “Sevince Ne Var Ki”, “Torpag” “Men Heç Bu Dünyadan Razı Galmıram” “Şehidlere Bahar Salamı” adlı şiirlerde bu sevgiyi ve bağlılığı yoğun bir şekilde işler.

Sonuç olarak milletin ortak kaderini oluşturan ve yaşatan vatan, millete fiziksel özgürlüğüyle birlikte toplumsal varoluşunu kazanma olanağı sağlar. Bu bilinçte olan millet vatani hem ana hem de ata olarak sahiplenir. Bireye ve millete aidiyet hissi kazandırarak bireyselleşmenin aksine toplumsallaşmayı sağlayan bir unsur olarak vatan, amaç, ideal ve ülkünün tamamıdır. Bunun bilincinde olan şair, hem kendisi hem de milletin geleceği için vatani kurtuluş umudu olarak görür.

2.3. Yeniden Oluşturucu Değerler: Aşk /Sevgi

“ Eşgin özü bir zelzeledir

Sevgi zelzelede baş merhaledir.

Musa Yakub

Sevgi, dünyanın kuruluşundan itibaren varolan ve kalplerde yer edinerek insani özü temsil eden manevi bir güçtür. Geniş ve güçlü bir etki alanı olması yönüyle “*sevmek, kuşkudan kurtulmak ve yüreğin gerçeğiyle yaşamaktır.*” (Bachelard, 1995:108). Sevgi, insanın en doğal ve gerçek halini yansıtır. Çünkü insan her şeyi gizleyebilir ve maskeleyebilir ama sevgi ve aşk gibi duygularını asla gizleyemez. İnsanın benlik, gurur ve kibir gibi duygularını yok ederek özünü ortaya çıkaran sevgi, yapay bir duygu değil aksine kendi kendini sürekli vareden doğal bir duygudur: “ *Belki de doğanın insana, kendisinin dışına çıkıp başka bir nesneye yönelme olanağını tanıdığı en yüce etkinliktir, sevgi.*” (Gasset, 2005: 9). Bu yüce etkinliği yaşayan insan, varolma bilincini ve gereğini oluşturur diyebiliriz. Aksi halde sevgiyi/aşkı yüreğinde taşımayan insan, kendilik değerlerini taşımayan, ruh ve beden olarak kendini bütünleyememiş sıradan bir varlık haline gelir. Fiziksel ve ruhsal bölünme, sevginin birleştirici ve bütünleştirici etkisiyle boyut kazanarak “tam” ve “tek”e dönüşür. Bunun bilincinde olan şairler, sevgiyi edebi eserler aracılığıyla etkinleştirmeye ve insanlar arasında yaymaya çalışırlar.

Sevgi dilini, “*mehebbet dili bütün dünyanın, bütün sevenlerin dilidir.*” (Eminov, 2010:279) şeklinde tanımlayan Musa Yakub, sevginin sınırları aşan boyutuna dikkat çeker. Soyut bir güç olan sevgi, kapsayıcı ve kuşatıcı bir duygu olduğu için bütün ruhsal yapıların temelini oluşturması yönüyle evrenseldir.

Aşkı ve sevgiyi benliğinde yaşayan Musa Yakub, sevginin her türlüünü şiirleştirir. Özellikle doğa sevgisi, anne sevgisi, vatan sevgisi, dost sevgisi ile ilahi ve beşeri aşk onun şair kişiliğine ve sanatına farklı boyutlar kazandırır. Ruhsal yönü güçlü olan şair, duygularını simgesel söylemlerle çok yönlü ve derinlemesine aktararak kendisine ve sanatına ait bilinmeyenleri ortaya çıkarır. Şair için ilahi aşk, diğer bütün sevgilerin ve duyguların temelidir. Yüreğinde yaratıcının sevgisini taşımayan varlık, bir yönüyle eksik kalmıştır. İlahi aşkı sürekli yüreğinde hisseden şair, dizelerinde yaratana olan sevgisine göndermede bulunur.

“-Aman, Allahım, Allahım,
 Sen bir durna yarat meni-
 Uçan könlüm yorgun düşüb
 Gölüne gonmag isteyir;
 Sevdasına başın goyub
 Bir az ovunmag isteyir
 Rüsvayı –eşg günahında
 Daşgalag olmag isteyir”

(N.Y., ..., s. 897)

Seven ile sevilen arasında iletişimi sağlayan “turna”, haberci bir kuş olmasıyla aşkın sembolü olur. Şair, “-Aman, Allahım, Allahım/Sen bir durna yarat meni-“ söylemiyle aşğın turna olma arzusunu dile getirir. Sevgiliyle buluşmak, ona kavuşmak ve sürekli onun etrafında dolaşmak âşık için en önemli vazifedir. Şair, aşkı yaratıcı güç ile bütünleyerek çok yönlü yaşar. Aşkı vareden ve insanların yüreğine işleyen yüce yaratıcıyı bilmek ve onun varlığını bu duyguyla hissetmek gerekir. Sevgi; kavuşma, umut, sevinç gibi duyguları sürekli canlı tutarak ”zülmü pek çok olan fakat insafı, acıması olmayan bu hayata karşı insanın direnç noktası” (Korkmaz, 2002:108) olur. İnsan, hayatın acımasızlığına karşı hayata tutunmayı, yaşamla mücadeleyi ve motivasyonunu sevgiyle elde eder. Ayrıca; aşk, kişinin kendi benliğini ortaya çıkarmasını sağlayan soyut bir güç olmasıyla bireysel varoluşu sağlamaya yardımcı olur. Bu açıdan sevgiyi ve onun yoğunlaşmış hali olan aşkı sadece basit bir gönül hissi olarak algılamak yanlış olur. Duygu yoğunluğunu kaybetmeyen şairin diğer mısralarında da aynı lirizmi görmek mümkündür.

“Aman, Allahım, Allahım,
 Yaratsana meni bir gül
 Bir bülbülün gabağında
 Könlüm nazlanmag isteyir;
 Bir mehebbet ateşinde
 Tezeden yanmag isteyir”

(N.Y., ... , s. 896)

Musa Yakub, dizelerinde tasavvufa ait sembollere de yer verir. Şairin tasavvufi söylemlerinde gül-bülbül ikilisi seven ile sevileni temsil ettiği için dizelerde sürekli kullanılan bir semboldür. Yine tasavvufun en önemli özelliği olan aşkın aşk ateşi ile yanma isteğini görmek mümkündür. Aynı şekilde yüce yaratıcının varlığının vurgulanması ve isteklerin ilk önce O'na yönelmesi şairin inanç yönünü de ön plana çıkarır.

Aşk, kendini sürekli yenileyen bir duygu olması bakımından “*tezedden yanmak*” ifadesi şairin aşka bakışını ve her zaman aşk içinde yaşama arzusunu gösterir. “*mehebbet ateşi*” olarak adlandırılan duygu yoğunluğu yakıcı ve yok edici özelliği ile değil, ateşin varedici ve yeniden oluşturucu özelliğine göndermede bulunur. Tinsel bir aydınlanma sağlayarak farkındalık oluşturan ateşle “*Rastlantısal tutku istençli tutkuya dönüşür. Sevgi aileye, ateş ise aile ocağına dönüşür.*” (Bachelard, 2007:115). Yakıcı olan ateş, bu aşamada yapıcı özelliğiyle tinsel bir enerjiye dönüşür. Aşkın ateşle sembolize edilmesi onun varlık alanının geniş ve kapsamlı olmasıyla yakından ilgilidir. Bu yönüyle “*Ateş, kişiye özgü duygular içerir ve evrenseldir.*” (Bachelard, 2007: 17). Aşk, kişisel duyguları yansıttığı gibi aynı zamanda evrensel bir nitelik taşır. Musa Yakub, “*Bir Ad Altında*” isimli şiirinde tasavvufi aşkın özelliklerine ait mısralar yazarak aşkın farklı boyutlarını dile getirir. Şair, “*Men yansam, sen buna mehel goymasan*” dizesiyle daha çok aşkın tasavvuf boyutuna dikkat çeker. Aşk ateşiyle yanan aşığa sevgilinin kayıtsız kalışı onu derinden etkiler. Bu yanlış ve tükenişe bir karşılık bekleyerek aşkını yüceltmek ister. Ancak sevgiliden bu inancı ve ruhu göremeyince umutsuzluğa kapılır. Bu yönüyle aşkı ulaşılmaz kılan ve yücelten değerler tasavvufi aşka aittir.

Şair, her dizesinde aşkın farklı özelliklerini aktarır. Çünkü aşkın bir kalıba ve tanıma sığmayacak kadar kapsamlı bir duygu olduğunun farkındadır. Aşkın varedici ve bütünleştirici bir duygu olması tüketen zamana ve tükenen hayata karşı insanların direncini artırır. Bu yönüyle aşk/sevgi insanın yaşama tutunma aracıdır. Sevginin olmadığı bir ortamda insanlar köksüz bitkiler gibi amaçsızca sürüklenir.

“*Nedir söz üstünde bu giley-güzar.*

Birce bahışım da sene kömekdir.

Könlümde hele çoh söz tohumu var,

Onlar da seninçin göyerecekdir.”

(N.Y., Men De Eleyem, s.803)

*“Uğursuz yolu da uğurlandıran,
Kranit gayanı cığırlandıran,
Ateşinde aheng daşı yandıran
Ölürem bir deli sevgiden ötrü”*

(Ü.Y.G., Bir Esim Nane Yarpağı, s.740)

“Men De Eleyim” şiirinde aşkın oluşturma gücünü vurgulayan şair, ilk bakışın, tıpkı ateşin ilk kıvılcımı gibi yakıcı özelliğini vurgular. Sevgiliye derin ve içsel duygular besleyen âşık, bu duygularını ruh dünyasında sır ve sabır ile olgunlaştırarak paylaşır. Şair, “Könlümde hele çoh söz tohumu var,/Onlar da seninçin göyerecekdir.” diyerek aşkın zamanını ve olgunlaşmasını bekler. Aşkta hicranı bilen vuslata erişir. Önemli olan bu aşamada aşığın aşka ve sevgiliye olan inancı ve tutumudur. Aşk, tekdüzeliği ve sıradanlığı yokeder. Mucizevî bir nitelik taşıyarak zorlukları kolay kılar. “*Uğursuz yolu da uğurlandıran,/Kranit gayanı cığırlandıran/Ateşinde aheng daşı yandıran*” dizelerde engellerin aşılması, kötü şansın iyiye dönüşmesi gibi durumlar aşkın gücünü gösterir. Bu yönüyle insanı mucizevî bir dünyanın yeni bireylerine dönüştürür.

*“Ele içildikçe doyulmaz olan,
Bahıldığca gözden goyulmaz olan,
Sehrli sevdadan ayılmaz olan,
Ölürem bir deli sevgiden ötrü.”*

(Ü.Y.G., Bir Esim Nane Yarpağı, s.740)

“Bir Esim Nane Yarpağı” şiirinde şair, sevginin ve sevgilinin güzelliğinden bahsederken âşık olmayı “*delilik*” olarak niteler. Kendinden geçmek ve başkaya dönüşmek olan delilik âşık olmak bağlamında düşünüldüğünde ruhsal bir değişimin ifadesi olur. Bu yeni varoluşsal durum şair tarafından delilik olarak nitelenir. “*Musa Yakub’da sevginin (mehebbetin) ahesteliyi, sakit çay suretine malikiyle bahem ‘deli sevgisi’si de var ve bu sevgini delicesine arzulayır.*” (Eminov, 2010:204). Aşkın değişimi ve dönüşümü sağlayan gücünü vurgulayan şair, bu aşırı isteğin kişinin ruh dünyasını yeniden yapılandırmasına dikkat çeker. İnsanın varoluşsal sınırlarını zorlayan bir duygu olmasından dolayı aşk, delilik; âşık ise deli olarak nitelendirilir. Sınır

tanımayan bu duygu kişinin benliğini ve sınırlarını aşarak ruhsal değişimini sağlayan temel olgudur.

*“Ne var sevgiden özge-
Başga şeyler hederdir.
Dünyanın ömrü eşgin
Yaşamağı gederdir.”*

(R.S., Dünyanın Ömrü, s.1210)

Sevgiden başka hayata dair ne varsa hepsini tamamen yok sayan şair, “*Ne var sevgiden özge-/Başga şeyler hederdir.*” dizelerinde dünyayı ve hayatı aşkla bağdaşık düşünür. Sevginin yerini başka duygular dolduramadığı gibi bir değer de taşımaz. Şair, “*Dünyanın ömrü eşgin /yaşamağı gederdir*” ifadesiyle aşkı dünyanın merkezinde konumlandırır. Aşkın olmadığı bir dünyada anlamsızlığın hâkim olacağına inanır.

*“Az eyle bu şirin nazi,
A könlümün teze yazı!
Yazda daşın gül açması
Sevgi sirrine bağlıdır.”*
(N.Y., Bir Ad Altında, s.814)

*“Ah geribe insan geribe dünya
Bu nece hegiget, o nece hülya!
Daşın gaynaması, suyun yanması,
Allah, harda galdı o heyat eşgi?
Doğrayıb gayanı kesib alması
Özüne yol açan o Ferhad aşğı
Hanı o ocaglı, yangılı çağlar?
Könlüm hana-hana boş evler kimi”*

(R.S., Bir Megamın Yanğısı, s.1082)

Sevgi, imkânsız olanı mümkün, hayali ise gerçek kılar. Hayatın tüm imkânsızlıklarını olabilir kılan bu sihirli güç, bütün sınırlara ve sınırlandırılmışlıklara

karşı özgürlük sağlar. Çünkü aşk, varolanın sınırlarını zorlayarak kendi kurallarını koyan ve sıradışılığı arzulayan bir güçtür. Doğanın gerçeğine karşın insanın gerçeği değiştirici ve dönüştürücü özelliği aşkı belirginleştirir. Hayal ve gerçek ikileminde kalan şair, hayatı sorgulayarak kendi gerçeğini bulma gayreti içerisinde dir.

Şair, sevginin gücüyle sıra dışı olma arzusundadır. Sınırlandırılmışlıkları yok sayan bir anlayışla olanın karşısında olması gerekeni düşler. Sınırları ve kuralları tanımayan aşk, “*Talihi düzelten olmazı mümkün/olabilir kılan cemredir.*” (Korkmaz, 2002: 88). Bu bakış açısıyla “*Yazda daşın gül açması*”, “*Daşın gaynaması/suyun yanması*,” gibi ifadeler düzene karşı başkaldırıdır. Doğanın gerçeğine karşın insanın gerçeği aşkla daha belirgin olarak ortaya çıkar. Aşk, insana kendini yeniden yapılandırma olanağını sağlar. Bu yönüyle değişim ve dönüşüm gücünü kendinde barındıran “*Aşk, insanı gerçeğin baskılarından ve “olmaz”lar açmazından kurtaran sihirli bir güçtür.*” (Korkmaz, 2002: 93). İmkânsızı imkânlı kılmak aşka ait bir özellik olarak ortaya çıkar. Bu açıdan şair, aşkın/sevginin gücüne inanır ve bu inancını dizelerinde dile getirir.

*“Bu kövrek sevdaya uyası olsam,
Seni könlüm dolu duyusu olsam,
Yolunda bir ömür goyası olsam,
Buna ömrüm yeter, ilim çatarmı?”*

*“Yene getdi üreyim,
O sevdanın dalınca
koy kül olsun bu yolda
kaydıb pert olunca”*

(N.Y., Bir Ad Altında, s.816)

Aşkı ölümle aynı mısralarda sürekli iç içe işleyen şaire göre; aşk, hayat ile ölüm arasındaki çizgiyi ayıran etkin bir duygudur. Aşkın bir yanı ölüm diğer yanı ise hayattır. Ölümün korkunç yüzüne karşın aşkın hayatla bütünleşen yönü aşığı ayakta tutar. “*Ölümün yokeden, silen, yutan kesinliğine karşı; aşk, yaşamın vareden, çoğaltan ve açımlayan gücüdür.*” (Korkmaz, 2008:136). Bu yönüyle aşk, seveni hayata bağlayan en etkin güç iken aşkın tükenişi seveni hayattan kopararak ölümle karşı karşıya getirir.

Hayat ile ölüm arasında sınır olan bu duygu hayata tutunma veya kopma ikileminde olan insanın varolma gücünü temsil eder.

Sevgi yolunda ölümü göze almak ve ölme arzusu aşkın sevgiliye karşı gösterdiği samimi duyguların ifadesidir. “*Koy kül olsun bu yolda/kaydıb pert olunca*” dizesinde sevginin boyut kazanarak aşka dönüşmüş hali yansıtılır. Aşk yolunda tıpkı bir ateş gibi yanıp kül olma aşkın derin duygularının ve yüksek inancının bir göstergesidir. Aynı zamanda sevenin sevgiye olan yüksek sadakatinin de gereğidir. Bu duygu yoğunluğuyla aşk, seven için ölümün öteki yüzü olur. Ölümle bir yok oluş başlarken aynı zamanda yeni ve başka bir hayata geçilir. Aşk ve ölümle dünyası değişen âşık, bu duyguyla hayat ile ölümü eşitler. Onun için aşkın bir tarafı hayat ise öte tarafı da ölümdür.

“*Bulud dan yerine boylanın kimi
Yazda ilk benövşe boylanın kimi
gelbinin en derin güşelerinde
En zarif hislerin galhsın ayağa.
Könlün oda dönsün, ruhun çırağa*”
(P.Y.Y.V., ... , s.974)

“*Sevdiyin adama yanaş belece,
Görürsen üreyin titreyir nece?!
Görürsen ellerin nece isindi
O benim ovcumdu, senin elindi*”
(P.Y.Y.V., ... , s.974)

Aşkın çeşitli hallerini anlatan şairin “*En zarif hislerin galhsın ayağa.*”, “*Üreyin titreyir*”, “*Könlün oda dönsün*” dizeleri aşkın söze dönmüş halini yansıtır. “*En zarif his*”, “*Yüreğin titremesi*”, “*Gönlün ateşe dönmesi*” şeklinde görüngülenen aşk, tinsel ve tensel bir uyarıcının öznesi gibidir. Bu haliyle aşk, “*insanın kendi iç özgürlüğünü keşfetmesine neden olur.*”ken (Korkmaz, 2008:139) insanı ruhsal olarak tamamlar ve kendini tanımasına yardımcı olur. Aşk, “*Yazda ilk benövşe boylanın kimi*” aşkı sürekli heyecanlı tutarak insana yeniden hayat kazandırır. Zira insanın yaşama dönük yüzü olan “*Aşk, yaşamaya sevgiyle bağlanmanın ana kaynağı.*” (Korkmaz, 2002: 93) olduğu kadar anlam arayışlarına da cevap verir.

“Gözel, birce defe
 Bah men terefe!
 Deme bahırlarım ötürdü seni,
 Gözümlün aynası götürdü seni;
 Galacag aynamda bu göz, bu bakış.
 Ne yahşı, bu teze gözelliye de
 Bağmağa gözümlün gismeti varmış”
 (Ü.Y.G., Bir Gözel Keçir, s.736)

“Ona eyan olub çekdiyim cefa,
 Ahır ki, elleri geli insafa.
 Durub mene teref bahmagdan ötrü,
 Ahır ki, gözleri gelib insafa”

(P.Y.Y.V., Ulduz Falı, s.1012)

Sevgilinin dokunuşu, bakışı ve gülüşü âşığa hayat kaynağıdır. Bu açıdan “*Âşıklar için sevgili, varoluşlarının yeniden yapılandırılması adına yeni bir dünya ve varoluş şeklidir.*” (Deveci, 2013:143). Farklı bir dünya ve hayat olanağı sağlayan sevgili, âşığa yeniden doğuş imkânı sağlar. Duygusal olarak bu yeni yapılanma âşığın tinsel dönüşümünü gerçekleştirir. Bu yönüyle “*zıtların ontolojik birliği*” (Özcan, 2014: 39) olan sevgili, âşığın kendini bulduğu ve var ettiği mini bir evrendir.

Şairin “*Gözümlün aynası götürdü seni*” dizesinde “Göz” ve “Ayna” simgeleri ile aşkı kendinde içselleştiren âşık, sevgiliyle yeniden varoluş yaşayarak benliğini tanır. Bu açıdan “*Aşk, kendilik bilincine ulaşmanın önemli aşamalarından biridir.*” (Şahin, 2014:39). Sevgilinin bakışı, gülüşü ve dokunuşu gibi aşkı tamamlayan ve anlamlandıran duygular âşığın her zaman özlemini çektiği ve sürekli yaşamak istediği ama imkânı olmayan duygulardır. Sevgilinin bir kez bakışını ısrarla isteyen âşık bu isteğini sevgilinin gözlerindeki insafa bırakarak içinde bulunduğu çaresiz ve imkânsız durumu ifade eder. “*Bağmağa gözümlün gismeti varmış.*” dizesinde sevgiliye bakışı sıradan bir durum olarak algılamaz. Âşığın bu bakıştan nasiplenmesi Allah’ın lütfuna bağlıdır. Sevenin sevgilinin bakışından ve dokunuşundan mahrum kalması kendisi için adeta bir ölümdür.

“Gözlerin bir mavi deniz

Saçın sayrışın heyal

Bahışınla üreyime

Saldığın bu od nedi?”

(B.S.Ü., Gafgaz, s.351)

Sevgiliye ait betimlemeler yapan şair, sevgilinin gözlerini mavi denize benzetir. Özgürlüğün ve sonsuzluğun sembolü olan deniz, büyüklüğü ve azameti ile sevgiliyi anlatır. Sevgilinin gözlerinde kaybolmak aslında aşkın kendini orada görmesi ve bulmasıdır. Yine aynı anlam derinliğine sahip olan *“Bahışınla üreyime saldıgın bu od nedi?”* dizesinde bakışın aşkın üzerindeki güçlü ve gizemli etkisine vurgu yapılır. Aşkta “göz” önemli bir unsurdur. Aşkın ilk olarak “göz”de belirmesi bu duygunun hassasiyetini ve önemini belirtmesi bakımından anlamlıdır. Göz, bakmak ve görmek eylemlerinin örtük bir ifadesi olduğu için aşkın farkındalık boyutunu çağrıştırmaya ve farkındalık etkisi oluşturmaya gönderme yapar. Sevginin amacı kişinin kendisini ve çevresini yeniden keşfederek yapılandırmak ise “göz” bu bilinçlenmeyi sağlayan temel unsurdur. Baktığını gören âşık, *“bireysel farkındalığın kendine ve dışarıya dönük”* (Deveci, 2012:105) değişimini yaşayarak sevginin amacına ulaşmış olur. Gözle başlayan duygusal akış kalbe doğru bir ateş gibi değer ve kalpte yerini bulur. Âşkı *“od salmak”* ifadesiyle özdeşleştiren şair, onun tıpkı bir ateş gibi büyüklüğünü, sınır tanımazlığını ve ansızlığını sembolize eder.

“Gözel, birce defe

Bah mene teref...

Bu ne ilahi göz, bu ne bahışdı!

Nahışlar içinde bu ne nahışdı!”

(Ü.Y.G., Bir Gözel Keçir, s.735)

“Suda da, odda da yaşaya bilen,

En çetin azabı daşıya bilen.

Vüsaldä dirilen, hicranda ölen

Ölürem bir deli sevgiden ötrü.”

(Ü.Y.G. Bir Esim Nane Yarpağı, s.740)

Âşık, sevgilinin bakışını kutsal kabul eder. Çünkü o bakışta yaratıcının manevi gücü ve güzelliği vardır. Sevgilinin bakışıyla dirilen âşık, bununla hayat bulur. Ayrıca sevgilinin yüzünü nakışa benzeten âşık bu nakışta Allah'ın varlığını görür. Yaratıcının yeryüzünde varedtiği insanlar birer nakış ise O'da bu nakışların nakkaşıdır. Âşık için bu nakışların içerisinde en güzeli sevgilidir.

Aşkın zamanı ve mekânı yoktur. “*Suda da, odda da yaşaya bilen*” ifadeleriyle aşkın mekânsızlığını aktaran şair, onu sonsuz ve sınırsız düzlemde bir yaşam şekli olarak görür.” *mekandışı ve zamandışı bir yanı* ” (Jung, 2005: 73) olan aşk, varlığını her alanda hissettirir. Sınır ve kural tanımayan aşkı “*delilik*” ve “*Vüsaldâ dirilen, hicranda ölen*” bir duygunun yansıması olarak niteler. Aşkta sürekli varolan hicran ve vuslat tıpkı ölüm ve yaşam gibidir. Aşğın sevgiliden ayrı olması ölüm ise ona kavuşması da hayattır. Bu açıdan ayrılıkla ölen âşık kavuşmayla tekrar dirilir.

“*Gelbime ilk sevginin
Odu nece düşübse
Heberim olmamışdı
Zeriflik dünyasına
Kövrelik dünyasına
Heç bu geder uğurlu
Seferim olmamışdı
Öz-özümü anladım
Mehebbet âleminde*”

(Ü.B.B.D., Sen Ohuyanda Leyla, s.200)

Aşğın ruhsal miladı olan ilk aşk, onun kendini tanımasına yardımcı olarak farkındalık sağlar.“İlk” sözcüğü tecrübesizliği çağrıştırdığı kadar başlangıcı, masumiyeti, gerçekliği, saflığı ve yeni oluşu ifade eder.“*Gelbime ilk sevginin/Odu nece düşübse/ Heberim olmamışdı*“ dizelerinde ilk aşkın ansızlığına vurgu yapan şair, bu duygunun temel özelliğini dile getirir. “*Soylu ve aydınlık bir başlangıcı temsil eden ilk aşk bir tür yeniden doğuşu sağlayan mitik bir güç olarak sunulur.*”(Korkmaz, 2002:105). Bu açıdan ilk aşk, aşğın değişim ve dönüşüm yaşayarak yeniden varoluşunu gerçekleştiren mitik bir enerji kaynağıdır.

Sıradan bir insan ile âşık olan bir insan arasındaki ruhsal farkı anlatan dizelerle şair, ”Öz-özümü anladım /Mehebbet âleminde” ifadesiyle aşkın farkındalığına ve bireyin kendini yeniden keşfine vurgu yapar. Ruhsal bir milat olan aşk, sıradan ve geçici bir duygu değildir. Ruhu yapılandıran bu duygusal akış, insanda ruhsal değişim yaratarak “âşık” sıfatını kazanmasını sağlar. Bu yönüyle aşk, insanın varlığına anlam katarak kişiyi “öteki”lerden ayırır.

*“Ah, bir kız var idi
Gelmedi dile
Tapmadım könlüne düşen açarı
Uğursuz bir eşgin
Könlümde hele
Galib ağırları, sızıltıları”*

(Y.K.S.V., ..., s. 277)

İlk sevgilisini özlemle hatırlayan âşık, “Ah, bir kız var idi” dizesinde mazide kalan sevgilisine “ah” ederek hem sitem hem de bir özlem içerisindedir. Mazide kalan aşkını “ah” diyerek şimdiye taşıyan âşık, eski sevgilinin unutulmazlığına, saflığına ve kıymetine vurgu yapar. Ayrıca bu dizelerde aşk yolunda çekilen sıkıntıları vurgulayan şair, sitem ve özlem duygularıyla birlikte karşılıksız bir aşkı anlatır. “Tapmadım könlüne düşen açarı” ifadesiyle karşılıksız aşk yaşayan aşığın sevgili karşısındaki çaresizliğini ve imkânsızlığı dile getirilir. Şair, gönlü, kapalı bir kutuya benzeterek bu kutuyu ancak gerçek aşığın açabileceğine inanır.

Karşılıksız (platonik) aşk yaşayan aşığın duygularına karşılık bulamaması, aşkın ölüme dönük yüzünü ortaya çıkarır. Seven için yaşam ve ölüm arasındaki bağlantı sadece bu duygudur. Karşılıksız aşk, sevenin gönlünde en acı ve ıstıraplı birikintilerini miras bırakır. Gerçek dünyanın imkânsız ve acımasızlığına karşın istediğine kavuşamayan âşık kendini “özgürlüğe açılan kapı olan hayallere bırakır.” (Deveci, 2013:151). Sevgiden ve sevgiliden ayrı olan âşık, gerçekte bulamadığı aşkı hayallerde ve kendine ait dünyasında yaşar.

“Sevginin dili lal,
 Özü min qanad.
 Her sözü, eh, dil de alışar desem.
 Seninle danışar könlüm her saat
 Ne eceb sen onu eşitmemisen?!”

(N.Y., Men De Eleyem, s.803)

Bu mısralarda “Sevginin dili lal” söyleminde duygusal akışın sevene ulaşamadığından yakınlıkla aşkın çaresiz, suskun ve aciz olmasını ifade eder. Âşık, tıpkı bir dilsiz gibi çok şeyi konuşmak ister ama bir türlü açılmaz. Çünkü konuşurken onun ağzından çıkan sözlerin sevgiliyi incitmesinden korkar. Bu sebeple suskun kalan âşık, duygularını bakışlarla anlatmaya çalışır. Şair, “Seninle danışar könlüm her saat/ Ne eceb sen onu eşitmemisen” dizelerinde olduğu gibi kendini ifade etmek istemesine karşın dil bu duyguların aktarılmasında çaresiz kalır. Kendi hayalinde kurduğu sevgiliyle içsel bir söylem oluşturur. Bu bakımdan sevgide önemli olan söz değil duyguların karşılıklı akışıdır.

“Dilimde şipşirin o adın yohdur,
 Bir nağıl, bir sevgi, heyatın yohdur.
 Gün keçib, vaht ötüb, hatirem uzaq...
 Onda bileceksen benim sevgimi,
 Bileceksen
 O da çoh gec olacag.”

(Ü.Y.G., Onda Bileceksen, s.743)

Aşkın her halini yaşayan şair, “Onda Bilecekin” şiirinde sevgiliye sitem eder. Duygularını haykıran âşık, sevgilinin kayıtsız kalmasına üzülür. İlgisizlik devam ederse dönüşün olamayacağını söyler. “Gün keçib, vaht ötüb, hatirem uzaq...” ifadesiyle aşkın zamana yenik düşeceğinden korkan âşık, artık eskisi gibi sevmemekten korkar. Bu sebeple zamanı ve değeri bitmeden sevgiliden duygularına karşılık vermesini ister.

Musa Yakub, aşkın belirli aşamalarını derinlemesine işler. Kişinin âşık olmadan önceki hali, âşık olduğu hali ve aşk sonrası hallerini irdeler. Musa Yakub’un şiirlerinde ayrılık, hüzn, acı, mutluluk ve kavuş(a)mamak gibi farklı duygular ve bunların âşık

üzerindeki derin etkileri söz konusudur. Bu kadar farklı ve zıt duyguların bir arada yaşanması aşkın nasıl bir güce sahip olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

2.3.1. Ruhsal Kopuş: Ayrılık

Şairin yaşadığı coğrafyada aşklar, mutlu sonla bitmez. Sevgiler hep acı, hüznün, ayrılık ve ölümle sonuçlandığı için bu duygular şiirlere olumsuz bir şekilde yansır. Sevgiyi çok yönlü işleyen şair, bu yüce duyguyu birleştirici güç olarak ifade etse de ayrılık gerçeğini görmezden gelemmez. Şiirlerde yer alan dağlar, nehirler ve yollar bu ayrılığı gösteren önemli sembollerdir.

*“Göynetdi yaramı bu garşı sahil,
Bu sahilde menem,
O sahilde sen.
Orda biten söyüd sensen ele bil,
Burda biten govag menem, deyesen.
Sahil dönüb daşa, kesib aranı
Bu sel daşa-daşa kesib aranı,”*

(N.Y., Gözüm Göre-Göre..., s.804)

İki sevgili arasındaki bedensel ve tinsel ayrılığı sembolize eden “sahil” aşığa acı ve hüznün verir. Bu duygularla “Göynetdi yaramı bu garşı sahil/Bu sahilde menem/O sahilde sen” dizelerinde şair, sevgiliye kavuşamamanın ıstırabı ile bastırdığı duyguların tekrar canlandığını söyler. Kanayan yara bunun göstergesiyken karşı sahil engelleyici nesne konumundadır.

Sevgililer arasındaki ayrılığı ve yalnızlığı “Orda biten söyüd sensen ele bil/Burda biten govag menem deyesen.”dizeleriyle dile getiren şair, söğüdü sevgiliye, kendini de kavağa benzetir. Sevgili tıpkı bir söğüt gibidir, her zaman etrafında aşığa rakip birileri olup sevgilinin güzelliğinden faydalanamak isterler. Seven ise tıpkı bir kavak gibi hep yalnız ve gururludur. Sevgilinin etrafında ondan faydalanmak isteyenler aşığa acı ve hüznün verir. Sevgilinin ve aşığın ruhsal ve fiziksel durumlarının ağaçlarla sembolize edilerek anlatılması ve şairin doğadan kopmadan aşk ile doğayı bütünleştirmesi dikkat çekicidir. Bu bakımdan doğanın önemli bir parçası olan ağaç, doğadaki her zıtlığın birbirini tamamlamasını sembolize eder. Bu yönüyle “Ağaç,

zıtların birliğinin simgesi” (Jung, 2005:45) olarak insanı ve yaşam yolunu imler. Bu açıdan ağaç, teklige ve tekdüzeliğe karşı birliği ifade ederek dişil ve eril öğelerin bütünü oluşturur.

*“Sen zirvede, men derenin dibinde,
Men payızda, sen bir bahar tebinde.
Bir ağ yelken küleklenir geminde,
Apar meni bu ümidin dalınca.”*

(N.Y., Apar Meni Bu Ümidin Dalınca, s.809)

“Sen zirvede, men derenin dibinde” dizesinde sevgili zirvede olması nedeniyle ulaşılmazlığı ifade eder. Buna karşılık âşık ise sevginin en yoğun yerinde olduğunu söyleyerek aralarındaki mesafelere gönderme yapar. *“Men payızda, sen bir bahar tebinde.”* dizesinde de sevgili ile zamansal bir mesafe söz konusudur. Sevgili kendi dünyasında bahar sevinciyle mutlu iken âşık kışı yaşar gibi yalnız ve umutsuzdur. Tüm bu olumsuz ruhsal durumlara rağmen seven sevdiğini hep zirvede görmek ister. Gerçek sevenin sevgiliden uzak olması ve hiçbir zaman ona ulaşamayacağını bilmesi onu bu sevgiden uzaklaştırmaz. Dolayısıyla, zamansal ve mekânsal mesafeler ortadan kalkar. Bu inanç ve düşüncelerle âşık için sevgili herşeyin ve her yerin en iyisine layıktır.

Ümit aşkı bütünleyen önemli bir unsurdur. Çünkü aşığı hayata bağlayan en önemli duygudur. Aşkın acı ve hüznüne karşın ümidin sabır ve olgunlaştırıcı özelliği sevgiyi ve seveni canlı tutar. Bu duygularla *“Apar meni bu ümidin dalınca.”* dizesi vuslatın bir ifadesidir. *“Şair heç vaht ümidini itirmez- bu söz senetinin yaşam ganunudur. Mehebbet de ona göre ebedi galır. Aşig –meşug görüşmek ümidini itirmir ve bu baş tutanda – her bir olay maddiyat vereglenir.”* (Eminov, 2010:206). Aşk, umutla varolurken umutsuzluk aşığı hayattan kopardığı gibi onun inancını da yok eder. Sevgiliye kavuşma ümidini yitiren âşık için hayat yaşanılması güç bir hal alır. Âşık için tinsel bir bütünsellik oluşturan sevgili; *“Anneyi, yurdu, çocukluğu ve var oluşu çağıran büyümlü imgedir.”* (Özcan, 2014:42). Bu yönüyle sevginin ve sevgilinin yokoluşuyla benliğini yitiren âşık, ruhu bütünleştiren duygulardan da eksik kalır.

*“Kimdi bu yazını tersine yazan ?!
 O hansı sevgidir yolları asan?
 Men yansam, sen buna mehel goymasan
 Gören harayıma ölüm çatarmı?”*

(N.Y., Bir Ad Altında, s.816)

“O hansı sevgidir yolları asan?” dizesinde “hansı sevgidir” ifadesinde hansı (hangi) sözcüğü genel ve bütüncül bir anlam taşıyarak sevginin evrenselliğini ifade eder. “yolları asan?” söylemi de bu duygunun zorluğuna ve ulaşılmazlığına göndermede bulunur. Sevginin kolay elde edilebilecek bir duygu olmadığını vurgulayan şair, sevgide acı, hüznün ve ıstırabın da kaçınılmaz olduğunu bilir.

*“Köhne eşgim, söylet meni,
 Tenhalığa öyret meni.
 Hicran derdim göynet meni.
 Sinemde dağ tezelensin.”*

(P.Y.Y.V., Tezelensin, s.1038)

“Tezelensin” şiirinde eski aşklara dikkat çeken şair, bir arayış içerisinde. Eski aşk, aynı zamanda ilk aşkı ve unutulmazlığı ifade eder. İlk aşkıta yaşanan duygusal derinlik ve yoğunluk her defasında yaşanamaz. Sonradan yaşanan aşklar ilkinin duygusal taklidi olur. Şair de bu duygunun bilincinde olduğu için ilk aşkı hafızasında sürekli yineler. Hatıralarıyla geçmişini bugüne taşıyan şair, bu durumdan acı duymasına rağmen olumsuz duygular içerisinde değildir. Aynı şekilde tasavvuftaki ayrılığa vurgu yapan şair, “Hicran derdim göynet meni.” diyerek ayrılıktan acı duymayı istemektedir. Aşktan çekilen acı ve ıstırap sevenin varlığına ve benliğine anlam katarak aşkı ve aşığı olgunlaştıran yüce bir duygudur. Zira bu duygunun verdiği acı aşığı incitmez. “Musa Yakub’un mehebbet şairlerinden bir nikbin motiv duyulur. Ayrılıklar, görüşler, intizarlar, hesretler- bütün bunlar aşığı ve meşugu hoşbeht etmeye borcludur”. (Eminov, 2010:209). Ayrılıklar aşkı tazeleyen, diri tutan, yeniden canlandıran ve şiddetini artıran duygulardır. Seven ve sevileni kıymetli kılan ayrılık, tıpkı rüzgârın ateşi alevlendirmesi gibi her zaman canlı ve ölümsüz kılar.

*Gıgılcım-gıgılcım gözüm gaynaşır;
 Menim yanğılarım, eşg ağrılarım,
 (R.S., Hele Men Yaranmamışam, s.1179)
 Bir gefıl şahtadan gülüm sızıldar,
 Bir vahtsız hesretden könlüm sızıldar.
 Eline yetmeye elim sızıldar-
 Gülümün, könlümün, elimin derdi,
 Dil ile deyilmez dilimin derdi.*

(N.Y., ... ,s.823)

Şair, bu mısralarında duygusal sorunlarını dile getirir. “*Menim yanğılarım, eşg ağrılarım*” diyerek gerçek sıkıntısının aşk acısı olduğunu ifade eder. Aşk uğrunda çekilen dertlerin, sıkıntıların ve hasretlerin anlatılmasında “*Varoluşun açımlandığı yer olan dil*” (Deveci, 2013:166) yetersiz kalır. Kişiyi yeni bir ruhsal oluşum kazandıran aşk, tam anlamıyla bir varoluş kazandırırken dil, bu bütünün tamamlayıcısı konumundadır. Dil ile ifade edilmeyen varoluş tam anlamıyla gerçekleşmiş sayılmaz. Bu bakış açısıyla şair, içinde bulunduğu ruhsal durumu “*Dil ile deyilmez dilimin derdi*” söylemiyle dile getirir. Bedeni yakan ateş ise ruhu yakan da aşktır. Dilin bu duygu karşısında kifayetsiz kalması beden ve ruhun aşka teslim olmasıyla izah edilir.

*“Köhne dönüb gedir, teze ayrılır.
 Bu ilin ferd içre ferdidir payız
 Ne varsa o vardan nese ayrılır.
 Bu ayrılığların derdidir payız”.*

(S.İ.Ş., Payız Vadisi, s.1254)

Ruhundaki duygusal değişimleri mevsimlere benzeten şair için ayrılığın mevsimi payız (sonbahar)dır. Çünkü payız, hüznün, yalnızlığın, ayrılığın ve acının mevsimidir. Bu açıdan aşkın ruh halini en iyi yansıtan sonbahar, (payız) şairin şiirlerinde hüznün mevsimi olarak ifade edilir. “*Payız hezel yarpağları kimi töküler birbir, yel eser, sovrular.*” (Eminov, 2010:167). Sonbaharda yaprağın dalı terk etmesi ve rüzgâr ile savrulması gibi aşkın da sevgiliden ayrılması ve yalnızlık çekmesi hüznün yaratarak aşığı hayat karşısında güçsüz bırakır. Sevgiliyle hayat bulan ve hayata tutunan

âşık, onun yokluğunda hayattan kopar ve amaçsız/anlamsız bir yokoluşa doğru sürüklenir.

*“Bu dünya ayrılığdır,
Ayrılık başdan-başa.
Ayrılığdır bu payız,
Geri dönmez o bahar
Yarpag-yarpag könlümü
Göynedir ayrılıklar.”*

(Ü.Y.G., Ayrılık, s.669)

Sevgide ayrılığı içten içe yaşayan şair, bu duyguyu “Ayrılık” şiirinde ele alır. Ayrılığı bahar ve sonbahar ikileminde dile getiren şair, mevsimsel değişimlere sık sık yer verir. Âşık, sevgiliden ruhen ve bedenen ayrı olduğu süre içerisinde bir daha bahar olmayacağını düşünerek hüznünü artırır. “*Geri dönmez o bahar/Yarpag-yarpag könlümü/Göynedir ayrılıklar.*” dizelerinde olduğu gibi tamamen umutsuz bir ruh hali içerisinde olan âşık, bu ayrılıktan dolayı baharın geleceğine ve sevgiliye kavuşacağına ait bir ümidi de yoktur. “*Mehebbetin bir ecazkarlığı da; hicrandan, bu uzun hesretten sonra ümidin oyanıştı, cana ruhun gelmesidir. Tebiet de eledir, baharın ışığı torpağa ağaca, çiçeye, yarpağa hopanda –bu nesneler dirçelir.*” (Eminov, 2010:206). Aşığın ruh hali mevsimlere benzer. Baharda doğanın canlanması ve yeniden hayat bulması gibi aynı canlılık aşığın ruhunda da belirir. Baharın gelişle umutlar yeşerir, hüznün yerini mutluluğa bırakır. Fiziksel ve ruhsal bir dinginlik sağlanır. Sonbaharın gelişle ruhun candan çekilmesi gibi umutlar tükenir, hüznün artar, ayrılıklar oluşur. Fiziksel ve ruhsal lirizm kaybolur.

*“Beden üreyimçin gefes düzeldib,
Ürek o gefesde heç rahat deyil,
En rahat nefesde heç rahat deyil
Üreyim sevgiye baş goyanda da
Zelzele üstünde yatır ele bil
Çünkü eşgin özü bir zelzeledir,
Sevgi zelzelede baş merhaledir. “*

(R.S., Ah, Bu Âlem, s.1212)

Varlığını sürekli hissettiren “*Tükenmez ve meşru bir kaynak olarak aşk*”, (Özcan, 2005:136) kalpte doğar ve kendi(liği)ni oluşturarak bütün bedeni sarar. Kalpte oluşan bu duygusal akış, doğduğu mekâna sığmaz. Ruhun bedene hapsolması gibi aşkın da yüreğe hapsolması bu duygunun tam anlamıyla hissedilmesine engel olur. Çünkü aşk, her yerde ve herkeste hissedilen kuşatıcı bir duygu olduğu için belli sınırlar içerisinde etkisini gösteremez. Bu sebeple şairin, “*Beden üreyimçin gefes düzeldib, / Ürek o gefesde heç rahat deyil,*” dizeleri aşkın özgürlükle bir anlam kazanacağını ifade eder. Aşkın özünde varolan özgürlük ve kural tanımazlık onu var eden temel güçtür. Aşk ve özgürlük kişinin kendini tanımasını ve farkındalık yaratılmasını sağlayan ruhsal güç olmasından dolayı birbirini destekleyen ve bütünleyen önemli duygulardır.

Aşkın ruhsal gücünü anlatan şair, “*Çünkü eşgin özü bir zelzeledir / Sevgi zelzelede baş merhaledir.*” dizeleriyle bu duyguya ait bütün nitelikleri ifade eder. Aşkın, “*Yeni bir varoluş durumuna geçiş*” (Deveci, 2013:142) süreci olması ruhsal bir zelzele ile başlar. Bu ruhsal değişim kişiyi ve hayatı aşkın kurallarına göre yeniden yapılandırır. Zelzelede varolan her şey, düzen, hayaller, umutlar yerinden sarsılır. Bu sarsıntı nasıl ki unutulmaz ve insanın hafızasından silinmez ise aşkta aynı şekilde aşığın duygularını, düşüncelerini ve hayatını değiştirerek kalıcı etkiler bırakır

*“Üreyimin derin bir guşesinde
Gizlenib galanda bu derdli sevgim,
Ondan aç a bilmez könlümü heç kim;
Senin hasretini çekmekden ötrü
Bilmirem özümü harda gizledim.
Galmag isteyirem öz söhbetimle,”*

(M.S.T., Bir Sen İdin, s.645)

Aşk, kalbin en derin yerindedir. Bu duygu orada gizlendikçe âşık her zaman yalnızlık, hasret, acı ve hüznün içerisinde kalır. Çünkü aşk, saklandıkça değil özgür oldukça anlam kazanır ve kendini hissettirir. Sürekli yalnızlık ve hasret içerisinde olan şair, “*Men gurbette deyilem gurbet benim içimde*” (... s.1222) dizeleriyle içinde bulunduğu olumsuz ruh halini yansıtır. Gurbet; yalnızlığı, hasreti, özlemi, acıyı ve hüznü sembolize eder. Fiziksel olarak uzaklık belirtirken aynı zamanda ruhsal bir bağılılık ifadesidir. “*Gurbet benim içimde*” ifadesi yalnızlığın ve duygusal farklılığın

bir söylemidir. Bu duygularla sevgiliden uzak olan her yer âşık için gurbettir. Öyle ki şairin “*Senin hasretini çekmekden ötrü/Bilmirem özümü harda gizledim.*” dizeleri hasretten dolayı aşkın benliğini yitirdiğini ve “öz”ünü kaybettiğini ifade eder. Bu şuarsuzluk hali aşkın güçlü varlığı karşısında aşkın çaresizliğine ve yokoluşuna sebep olur.

*“Vüsalı gözüm görür,
Bir gariş hasret şüşe.
Revamı bu şüşeden
Üzüme ışık düşe;
Amma ne el görüşe
Amma ne üz görüşe...
Tale garğayıb bizi”.*

(Ü.Y.G.,Tale Garğayıb Biz, s.751)

Şair, ayrılığa karşılık sevgiliye kavuşma ümidini kaderle birleştiren bir inançla yaşar. Karşılıklı bir duygu akışı olan aşkı vareden zıt iki duygu “hicran ve vuslat”tır. Bunlar aşkın varedenleri ve bütünleyicileridir. Hicran, aşk ateşini körükleyen ve aşkı en üst seviyeye kavuşturan ilk aşama iken vuslat bu hicranı sona erdiren aşkın ikinci aşamasıdır. Şair, “*Üzüme ışık düşe/Amma ne el görüşe/Amma ne üz görüşe... Tale garğayıb bizi.*” dizelerinde hasreti, kaderin bir bedduası olarak algılar.

*“Teze ekin kimi yer delib çıhım,
Simurg guşu olub tez gelib çıhım.
Sevgi yarışında men galib çıhım,
Regib savaşında aparım seni.”*

(N.Y. Aparım Seni, s.820)

Musa Yakub, şiirlerinde tasavvufa ve mitolojiye ait semboller ve motifler kullanarak dizelerin anlam derinliğini ve yoğunluğunu artırır. Şair, “*Sevgi yarışında men galib çıhım/Regib savaşında aparım seni.*” dizelerinde tasavvufta varolan âşık, maşuk ve rakib üçlüsüne vurgu yaparak aşkın temel varedecilerini ve bunlar arasındaki ilişkiyi aktarır. Sevgiliye ulaşmak için rakibin bir engel olduğunu bilen âşık, bu yarışı bir savaş

gibi görerek bunun kendi galibiyetiyle sonuçlanmasını arzular. Bu savaşın sonunda sevgiliye kavuşmak en büyük mutluluk olup seveni ölümsüzlüğe ulaştırır.

Şair, “*Teze ekin kimi yer delib çihum/Simurg guşu olub tez gelib çihum.*” dizelerinde mitolojik unsurlara yer verir. Âşığı ”simurg“a benzeterek aşkın ölümsüzlüğüne dikkat çeker. Simurg, yeniden doğuşu, dirilişi ve varoluşu sembolize eder. Âşık, kudreti ve cesaretiyle sevgilinin etrafında kimseyi barındırmak ve görmek istemez. Fakat bu duruma engel olamayınca ruhunda meydana gelen kıskançlık ile kendi benliğini ve varlığını yok eder. Bu tükenmişlik aşkın varedici ve manevi gücüyle yeni bir oluşuma dönüşür. Duygusal ilişkilerde aslanan âşık değil aşk olduğu için sevenler ölür ama aşklar her zaman yaşar. Kendi kendini sürekli vareden “simurg” âşığın içindeki ölümsüz duyguyu anlatır. “*Sevgi, insanlarda etken bir güçtür; kişiyi öbür insanlardan ayıran, duvarları yıkan, onu öbür insanlarla birleştiren bir güç. Sevgi insanın ayrılık, yalnızlık duygularını yenmesine yardım eder; gene de kendisi olarak kalmasını, bütünlüğünü yitirmemesini sağlar.*” (Fromm,1995:27) Sevginin varedici ve bütünleştirici özelliğinin yanı sıra farkındalık yaratarak farklı olmayı sağlayan bir özelliği vardır. Bu özellik özünde varolan sihirli güçle varlığını sürekli hissettirir.

*“Bir eşgime hicran möhrü asılmış,
Heç bilmirem nece yazmış yazanım.
Sehvim var ki, behtime de yazılmış,
Daha onu pozabilmez pozanım.”*

(N.Y., ..., s.832)

“*Sehvim var ki, behtime de yazılmış*” dizesi ile alın yazısı ifade edilir. Ayrılığı ve kavuşmayı kader olarak gören âşık, kabullenişleri ile sevgiye kutsal bir boyut kazandırır. Yaratıcıya teslimiyetini ifade eden âşık, için sevgi, farklı bir anlam kazanıp amacına ulaşır.

*“Son menzilin son payızı, son gatar,
Sim gırıldı mizrab düşdü, susdu tar.
Men de deyim könlüm niye sızıldar.
gerib durnam ganad çalır göresen?...
Menim sevgim harda galır göresen?...”*

(N.Y., Harda Galır Göresen, s.948)

Aşkta hicran ve vuslat gibi duyguların yanında bekleyiş de önemli bir aşamadır. Beklenti aşığı en çok etkileyen durumdur. Çünkü ayrılık ve kavuşma belirgin bir durum iken bekleyiş, geleceği bilinmeyen belirsizliklerle dolu bir süreçtir. Bu bilinmezlik aşığı içten içe yıkan ve onu çıkmaza düşüren bir durumdur. Bu ruh halinde olan aşık, “*Menim sevgim harda galır göresen?...*” diyerek varolan belirsizliği dile getirirken dizenin sonunda bulunan soru işareti ve üç nokta içinde bulunulan bekleyişin, çaresizliğin ve belirsizliğin görsel ifadesine dönüşür. Kutsal ve yüce bir duygu olan aşk, varlığıyla aşığa hayat verir. Fakat ayrılık dermanı olmayan ölümcül bir hastalık gibi aşığın her zaman yanındadır.

*“Güneş gütblere bahdığı kimi,
Bahar bir guzeye bahdığı kimi,
Yağış bir sahraya bahdığı kimi,
Heç olmasa bele bah pencere,ne,
Ele bir bahışın bes eder mene.”*

*“Divarda kölgen var,
Ona baş eyim,
O senin gametin, senin boyundur.
Senin pencerede benim üreyim,
Brazca yahın dur onu ovundur.”*

(İ.G.İ, Senin Pencerede Menim Üreyim, s.506)

Musa Yakub, dizelerinde aşka ait kesin ve keskin ifadeler kullanır. Sevgilinin duruşu, bakışı, dokunuşu aşığa hayat kaynağıdır. Sevginin görsel objesi sevgilidir. Bu açıdan “*İnsanı yaşamaya kayıtsız kılmayan değer objelerin başında sevgili gelmektedir.*”(Korkmaz, 2002:73) Sevgili, aşığı fiziksel ve ruhsal olarak hayata bağlar. Şair, sevgiliyi “*Güneş gütblere bahdığı kimi/Bahar bir guzeye bahdığı kimi/Yağış bir sahraya bahdığı kimi*” dizeleriyle anlatır. Tıpkı kutbun güneşe, kuzeyin bahara, sahranın da yağmura ihtiyacı olduğu gibi aşığın da maşuka ihtiyacı vardır. Şair, sevgili konusundaki düşüncelerini daha üst noktalara taşıyarak sevgiliyi ilahi bir bakış ile “*Divarda kölgen var/Ona baş eyim*” diyerek kutsallaştırır.

Musa Yakub'un birçok şiirinde sevgi ana izlektir. Temelinde sevgi olmayan hiçbir eseri yoktur. Sevginin önemini bilen şair, sevgiyi evrensel bir duygu olarak diğer bütün değerlerin lokomotifi olarak kabul eder. Sevgiyi önceleyen şair, ayrılığı da sevginin bir parçası olarak algılar.

2.3.2. Sevgi Evreninde Bir Başka Ben: Dost Sevgisi

Musa Yakub, şiirlerinde ilahi ve beşeri aşk kadar tabiata, vatana olan yönelimlerini de lirik bir tarzda dile getirir. Şiirlerinin bir başka yönü de dost kavramı etrafında şekillenen sevgiye verdiği önemdir. Pek çok şiirinde dosttan ayrı olmanın üzüntüsünü yaşayan şair, bütün eski dostlarını hasretle anarak, onlarla yeniden buluşmak ve hasret gidermek için çağrıda bulunur. Bu yaklaşımıyla bir vefa örneği sergileyen Musa Yakub, dostlarına karşı hep sevgiyle ve iyilikle yaklaşır.

*“Hardan düşdü aramıza soyuglar,
Damcı döydü deşildi daş oyuglar.
Ayrılıglar, aman bu ayrılıglar!
Köhne dostlar, gelin teze dost olag.”*

(S.İ.Ş., Köhne Dostlara, s.1260)

Ayrılıklara sitem eden şair, insani özünün verdiği duygusallıkla her zaman acı ve hüznün içerisinde. Dosta, dostluğa, sevgiye, sevgiliye, vatana ve toprağa hasret yaşayan şair: *“Ayrılıglar, aman bu ayrılıglar!”* diyerek bütün ayrılıklara karşıdır. Dostlarla tekrar birarada olma arzusunu dile getiren şair, *“Köhne dostlar, gelin teze dost olag.”* diyerek maziye ve yaşanmışlıklara verdiği önemi belirtir. Musa Yakub, dizelerinde sürekli eski sevgilileri ve eski dostları arayış içerisinde. Geçmişin samimiyeti, güvenilirliği ve saflığı şairi böylesi bir arayışa sürükler.

*“bü dünyada sevinç de var,
Derd de var
Heresi bir yana çeker
Könlümü
Yahşı ki, namerd yanında
Merd de var*

*Bir sökse, bir tiker
Könlümü”*

(M.K., ..., s.145)

Şair, bu mısralarında genel bir çıkarım yaparcasına hayatın farklı hallerini ortaya koyar. Sevincin yanında hüznün, iynin yanında kötünün, merdin yanında namerdin olduğunu belirterek zıtlıklardan oluşmuş gerçek bir dünya profili çizer. Kötünün yanında iynin olmasının kendisi için bir umut olduğunu belirten şair, “*Yahşı ki, namerd yanında Merd de var/Bir sökse, bir tiker könlümü”* diyerek namert insanların karşısında mert insanların varlığından mutluluk duyar. Bu yönüyle şair, hayata ve insanlara olumlu açıdan bakar.

*“İlk çıkmışam bu dağlara görüşe,
Meskenimdir cennet yamaç, göy meşe.
Dostlar için süfrem açığ hemişe,
Ömür verdim yar-yoldaşa ahır ki,
Ya bu küse, o barışa ahır ki.”*

(M.S.T., Elli Yaşıma, s.563)

Şair, kendi yaşayışından ve hayat tecrübelerinden hareketle “*Dostlar için süfrem açığ hemişe*” ifadesiyle dostluğa ve sevgiye verdiği önemi anlatır. “*sofra*” insanları birleştiren, birarada tutan, dostluğu güçlendiren ve daimi kılan bir simgedir. Sevgide amaç birlikte varolmak ise bu öncelikle paylaşım ile olur. Sevgi paylaşıldıkça çoğalan bir duygu olduğu için bunu dosta ve sevgiliye ulaştırmak esas olmalıdır. Hayatı boyunca sevgi dolu olan şair, “*Ömür verdim yar-yoldaşa*” dizesiyle sevgili ve dost için bir ömür harcadığını belirterek vefa duygusunu önceler.

*“Menimçin hemişe ümidgah olan,
Behtime açılan bir sabah olan
Könlümde heyirhah adamlar yaşar.”*

(Ü.B.B.D., Könlümde Heyirhah Adamlar Yaşar, s.184)

Dostluk betimlemelerinin yer aldığı şiirlerinde dostlarını bir hayat kaynağı ve umut olarak görür. Şair, “*Könlümde heyirhah adamlar yaşar.*” dizesiyle dostlarını tıpkı bir sevgili gibi gönlünde yaşatır. Bu anlayışla dostlarına olan sevgisini samimi ve güzel ifadeler kullanarak gösterir. “*Behtime açılan bir sabah olan*” dizelerinde dostluğa ve insanlığa verdiği önem dikkat çekicidir. Dost, insanın geleceği, dostluk ise umuda açılan bir kapıdır. Çünkü insan insanın umudu ve geleceğidir.

Toplum insanı olan Musa Yakub, içinde varolduğu sosyal ortama karşı duyarsız kalmaz. Yaşamsallık oluşturduğu dostlarıyla birlikte maziye bağlı kalarak vefa örneği sergiler. Dosta ve dostluğa verdiği önemi şiirlerinde yansıtan şair, gönül insanı olduğunu ıspatlar.

2.3.3. Gerçek Sevginin Yaratıcı Objesi: Anne Sevgisi

Toplumun en temel parçası olan aile, milleti vareden ve devamlılığını sağlayan çekirdek yapıdır. Aile, anne ve babanın varlıklarıyla şekillenir. “*Sihirli dönüşüm ve yeniden doğuş yeri*” (Jung, 2005:22) olan aynı zamanda doğurganlık özelliğine sahip anne, devamlılığı sağlayan en etkin konumdur. Hayat döngüsüne katkı sağlayan anne aynı zamanda kişinin kendini tanımasında da büyük rol oynar. Bu yönüyle anne, bir tarihsellik meydana getirir. Çocuğun ilk dünyası olduğu için varoluş ve bilinçlenme ilk olarak onunla başlar. Bu açıdan “*Kendilik bilincinin oluşmasında ilk aşama annedir.*” (Deveci, 2011:130) Üremenin ve çoğalmanın temel sağlayıcısı olmasının yanı sıra bu işlevinin dışında bireyin kendini tanımasında da etkindir. Campbell, Kahramanın Sonsuz Yolculuğu isimli eserinde; “... *Anne figürü, kozmosa, besleyen ve koruyan ilk varlığın dişi yanlarını yüklemektedir.*” (Campbell, 2000:133) derken varedici ve koruyucu özelliğiyle varoluşun ve sürekliliğin kaynağı olan anneye vurgu yapar. Sevgiliye ait betimlemelerin benzer şekillerini anne için de kullanan şair, bu duyguyu ortak bir oluşumla “aşk”a dönüştürür. Musa Yakub için anne, mutluluğu, özgürlüğü, birlikteliği ve düzeni ifade eder.

“Gör indi heyalım uçubdur hara...
menim bir gızım var gözleri gara
yene yada düşdü onun saçları
o ipek telleri öpmek isterem
menim ilk eşgimin ilk yadigarı

*o ilk nübarımı görmek isterem
menim eziz balam, mehriban balam
ana ağuşundan ayrılan balam
deyse gulağına bir ana sesi
o gara gözleri dolmaz mı gören
o teze açılmış bir gül gönçesi”*

(B.M.Y.M., O Gara Gözleri Dolmaz mı Gören, s.95)

Anne baba ve çocuk arasındaki duygusal bağın anlatıldığı şiirde saf, gerçek, bozulmamış ve çıkarsız bir sevgiden bahsedilir. Bencil olmayan bu sevginin temelinde fedakârlığın iz düşümü vardır. “*ana ağuşundan ayrılan balam*” ifadesindeki anneden ayrılık, “*deyse gulağına bir ana sesi*”ndeki hüznün ile birleşince gözleri dolan çocuğun ağlamaklı haline gönderme yapılır. “*Bencil olmama özelliğinden ötürü anne sevgisi en yüce sevgi türü, duygusal bağların en kutsalı sayılır.*”ken (Fromm, 1995:53) bir çocuk için bu sevgiden yoksun büyümek acıların en dayanılmazıdır.

*“Demeyin könlümün tek hesreti var.
Gelbimin ateşi sönmeyib hele
Orda bir ananın mehebbeti var.
Döyşe çovğun meni, döyşe gar meni
Ele bu mehebbet yaşadır meni.”*

(M.K., ... , s. 100)

Sevgi sadece sevgiliye duyulan özel bir duygu değildir. Sevgili için heyecanla çarpan kalp, anne için de aynı heyecanla çarpar. Şairin “*Gelbimin ateşi sönmeyib hele/Orda bir ananın mehebbeti var.*” dizelerinde aşk ateşi gibi anne sevgisinin de gücünü ve şiddetini vurgular.“*Ele bu mehebbet yaşadır meni*” söyleminde ise sevginin hayata bağlayıcılığı vurgulanarak aynı zamanda insana yaşama umudu aşıladığı ifade edilir.

*“Anam idi, zülüm idi, men idim,
Dünyamızda nece geldi yaşardığ.
Anam تنها, zülüm güçlü, men yetim,
Özümüzü her cür işe goşardıq.”*

(N.Y., Zülmün Nağılı, s. 844)

Şair kendi hayatından kesitler sunarak annesinden ve kendinden bahsederken “*Anam idi, zülüm idi, men idim,*” der. Anneler, acıları, hüznüleri ve fedakârlıkları ile bilinirler. Çünkü onların hayatları kolay değildir. Dahası annelik kolay bir iş değildir. Sahiplenme ve koruma içgüdüsüne sahip olan annenin çocuğuyla olan fiziksel ve ruhsal bağı bu sevginin temelini oluştururken aynı zamanda sevgiye yücelik katar.

Musa Yakub için anne ve vatan eş değerdir. Anneyi vatan bilen anlayışla “*Anam تنها, zülüm güçlü, men yetim,*” dizelerinde vatanın zulüm altında olduğunu vurgularken kendisinin ise anneden (vatandan) uzak tıpkı bir yetim gibi olduğunu belirtir.

*“Anam yohdu o derdimi bilmeye,
Belke ele azadlıg var ölümde.
Zülüm ona izin verdi ölmeye.
Anam getdi, meni goydu zülümde.”*

(N.Y., Zülmün Nağılı, s.844)

Karmaşık duygular içinde olan şair ölmek mi, yaşamak mı, zulüm mü, özgürlük mü gibi hayata dair birtakım düşüncelerde kararsızlık içerisinde. Annesizliğin verdiği umutsuzluk ve hüznüle ölümü isteyen şair, “*Belke ele azadlıg var ölümde*” dizesiyle ölümü ister. Yine “*Anam getdi, meni goydu zülümde.*” dizesiyle anasızlığın meydana getirdiği sahipsizlik duygusuyla kendini zulüm altında hisseder.

*“Ana ömrü bir laylanın diliyle
Sene yanmış, mene yanmış bir ömür.
Ana ömrü körpesinin eliyle
Yuhuları oğurlanmış bir ömür.”*

(B.M.Y.M., Ana Ömrü, s.43)

“Ana Ömrü”nde şair, ömrünü çocuklarına harcayan iyiliğin sembolü olan annenin fedakârlığını “*Sene yanmış, mene yanmış bir ömür.*” dizeleriyle ifade eder. Hayatı, kendi ömrü ile özdeşleyen anne, çocuklarının geleceğini ve mutluluğunu kendi ömrünü harcarak oluşturur. Bu sebeple yüce bir kişilik özelliği kazanan anne, gerçek ve menfaatsiz sevginin tek varedicisidir.

Annelik duygusun yaratmış olduğu heyecan ve mutluluk sevgiye dönüşerek güçlü bir etki yaratır. “*Her tür oluşum ve değişimin gizemli kaynağı, eve dönüşün her tür başlangıç ve sonun sessiz temeli olan anne sevgisidir.*” (Jung, 2005:31). Bu bakımdan mini bir evren niteliği taşıyan anne varoluşun temeli olarak öncelenen bir değerdir. Evladın anneye olan sevgisi de önemlidir. Şair, “*Bir ana gelbini gırmaq olarmı?*”(..., s.99) dizesinde bu sevgisinin önemini vurgularken anne kalbinin kırılmayacağını ve anne sevgisinin hassasiyetinden bahseder.

*“Sen evvelde, men ahırda
Görürsenmi meni burada?!
Dil deyirem hırda-hırda
Ne yumşagdır daşın, ana!
Üstündedir başım, ana!”*

(N.Y., Anamın Mezarında Layla, s.839)

“*Anamın Mezarında Layla*” şiirinde annesinin ölümünü “*Sen evvelde, men ahırda*” dizesiyle aktaran şair, annesinin mezarı başında anımsamalarda bulunarak ruhundaki duygusal farklılığa vurgu yapar. Annesini kendi ömrü ile aynı düşünen şair, annenin varlığı ile yokluğu arasındaki duygu yitimini aktarır. Annenin şefkatini ve sevgisini “*Ne yumşagdır daşın, ana!*” diyerek ifade eden şair, anneyi yüce ve ölümsüz birey olarak gösterirken bütün anneleri aynı şekilde tasvir eder.

Aşk ve sevgiye ait duygularını pek çok şiirinde anlatan şair, “Payız Duyguları”, “Ata Olanda”, “Ana Ömrü, Zülmün Nağlı”, “O Gara Gözleri Dolmazmı Gören”, “Könlümde Heyirhah Adamlar Yaşar”, “Köhne Dostlara”, “Salam Üreyim”, “Tale Garğayıb Bizi”, “Senin Pencerede Menim Üreyim”, “Bir Sen İdin” “Bu Sevda Govdu Meni”, “Ayrılık”, “Bir Ad Altında”, “Tezelensin” “Apar Meni Bu Ümidin Dalınca” “Gözüm Göre-Göre” “Açıg Süfre”, “Yahşı Ki Sen Varsın”, “Burahma meni”, “Saçını Ohşayıb Ancag Külekler” “Üreyim Elimde Olan Vahtları”, “Üreyimin Yarısı” “Salam Üreyim”, “Sahla Hesretimi”, “Bu Sevgi Yeniden Aylıtdı Meni”, “Men Senin Könlünde”, “Bir Sen İdin”, “Bir Gözel Keçir”, “Sevgi Mektubu”, “Tenha Könlüm” gibi şiirlerinde aşk/sevgi izleği yoğun işlenir.

Musa Yakub, bir sevgi şairidir. Onun sevgisi bütün insanlığı kuşatan evrensel sevgiye ulaşmanın uğraşıdır. Şairde sevgi öncelikle vatan ve doğa sevgisi olarak yer

alır. Azerbaycan'ın fiziki olarak Kuzey ve Güney Azerbaycan olarak ikiye ayrılması şairin kalbinde her zaman iki sevgili olarak kalır. Bu ayrılık şairin şiirlerinde hasret, özlem, acı ve hüznün duygularını canlı tutar. Bir bütünün iki parçası olan bu topraklar şairin şiirlerinde iki kardeş olarak nitelendirilir. Bu iki kardeşin ayrılığı şairin gönlünde sevgiye ve aşka dönüşür. Bunun dışında şairde beşeri aşk da önemlidir. Aşka ait iddialı mısralar şairin edebî şahsiyeti açısından önem teşkil eder. Şairin doğaya ve vatana olan sevgisi üst seviyededir. Bu tarz şiirlerinde vatan ve doğa ile özdeşleşen toprak, yeri geldiğinde milleti var eden kutsal bir öge olurken aynı zamanda tabiatın önemli bir parçası olarak farklı anlamlar içerir. Bütün bunların yanında şairde varolan insan sevgisi, dost sevgisi ve anne sevgisi de dönüştürücü bir güç olarak önem taşır.

2.4. Varoluşsal Son: Ölüm

*“Gah itib, gah doğulmuşam
Gah var iken yoh olmuşam”*

Musa Yakub

Yeryüzünde yaşayan her canlının varlığını kabul ettiği ölüm, yaşam karşısında şartlı bir varoluştur. Şartlı varolmayı kabul eden varlıklar bu varoluşun bir sonunun olduğunu da kabullenirler. Ölüm, varolunan dünyada *“trajik yaşam gerçeğidir.”* (Deveci, 2012:182). Bu gerçeikle yaşayan insan, ölüm şartıyla dünyadaki sınırlı varlığını devam ettirir. *“Ölüm hiçbir zaman bitmeyen bir yolculuk”* (Bachelard, 2006: 93) olarak insanoğlunun yaşam çizgisinde sürekli varolur.

Musa Yakub'da ölüm fikri farklı şekillerde işlenir. Küçük yaşta babasını kaybeden Yakub, ölüm gerçeğiyle erken tanışır. Bir çocuk için taşınabilecek en ağır yükü omuzlarına alan şair, yaşamının her aşamasında bu yükün taşıyıcı öznesine dönüşür. Bu açıdan Musa Yakub'un hayata hazırlanması ve şair kişiliğinin oluşmasında babasının ölümü etkin rol oynar. Birçok insan için ölüm bir yok oluş ve kabul görmez bir durum iken Musa Yakub, kabullenişleri ile yaşama tutunur. Zira ölümü kabullenışı dini inancının bir gereğidir. *“1946-cı ilin payızında atam rahmete getdi. Bizi coh ağır bir vahtda goyub getdi. Atam. Biz iki gardaşım bir bacımla o çetin illerden anamın hüneri sayesinde çıhdıg. Men sonralar atamın dünyasını deyişmesini iki şeirimde bedii suretde tasvir elemişem. Biri 'Atamın Hatiresine 'biri ise 'Atam, Atam' şeirleridir.”*

(Eminov, 2010:297). Babasının vefatı sonrasında ölümün gerçek yüzüyle tanışan şair, bu trajik gerçekliği bir yokoluşlar silsilesi olarak görmez. Aksine “*rahmete getdi, dünyasını deyişdi*” şeklinde ifadelerle bilinçli ve inançlı bir şekilde ölümü kabullenir.

*“Bir şirin rüyadır başdan-ayağa
En uzun sükutdur enib torpağa
En derin yuhudur,
Derinden derin
Torpağın en neheng kölgesi yatır.”*

(B.M.Y.M., Dağlar Çoh Geribe Olur Geceler, s.53-54)

Ölümün soğuk ve ürkütücü yüzünü “*şirin bir rüyadır*” şeklinde tanımlayarak güzel bir adlandırma yapan şair, aynı zamanda ölümü “*en uzun sükût*” ve “*en derin yuhu*” bağlamında düşünür. Ölümü doğuştan kabullenen bir anlayışla yüce yaratıcının bir emri olduğunu bilen ve ölümün bir “hiç”lik ve “yokoluş” olmadığını aksine bir uyanış ve yeniden varoluş şeklinde şiirlerine aktaran şair, inançla ve olgunlukla ölümü algılamaya çalışır.

*“Olum da, ölüm de hagga bellidir
Növbeye yazıbdır yaradan bizi.
Ecel dünyamızın ganlı elidir.
Növbemiz aparır sıradan bizi.
Sıralar, aralar indi necedi,
Ağrılar, yaralar indi necedi?
Ecelem göz ile gaş arasında”,*

(R.S., Galmışam, s. 1155)

Ölmeyi ve olmayı Hakk’a bağlayan şair, “*Olum da, ölüm de hagga bellidir*” dizesiyle olmak gibi ölmenin de Allah’ın takdiriyle gerçekleşeceğini vurgular. Olmak ve ölmek hayat düzleminde zamansal bir akıştır. Tinsel ve tensel varoluşla başlayan süreç tensel yokoluş ve tinsel varoluşla devam eder. Kadere anlayışın belirginleştiği dizelerde şairin “*Növbeye yazıbdır yaradan bizi.*” dizesi ölümün sırayla olduğunu ve sırası gelen kişinin mutlak ölümünün gerçekleşeceğini vurgular. “*Ecel*” ve “*Kader*” gibi

yaşam-ölüm bağdaşımı kurulan dizelerde ölüme ait kavramlarla dinin kuralları örtüşür. “*Ecelem göz ile gaş arasında*” ifadesiyle ölümün mekânsızlığını ve zamansızlığını vurgulayarak “*fiziksel sonun sözsel ifadesi olan ecel*”e (Deveci, 2006: 43) gönderme yapar. Bu açıdan “ölüm anı”(ecel) ile kişinin kendine ayrılan zamanın tükenmesi ifade edilir. İnsan, zamanı kullanmada etken bir varlık iken ölüm anında edilgen bir varlığa dönüşmesi çaresizliği ve olanaksızlığı ile açılır.

“Menim ömrüm-günüm yandı

Ömür ani, hayat fani,

İç deryanı-bir udum,”

(N.Y., Dad, Ey Dünya!, s.920)

Yaşam insanoğluna bahşedilmiş değerler bütünüdür. Ölümün kaçınılmazlığını içselleştiren insan için yaşam bütün yönleriyle ve güzellikleriyle yaşanması gereken bir olguya dönüşür. “*Ömür ani*” söylemiyle yaşamın kısıllığına göndermede bulunan şair, aynı şekilde “*hayat fani*” diyerek de kısacık ömrün gelip geçiciliğine vurgu yapar. “*İç deryanı –bir udum*” ise bu kısacık yaşamdan (deryada), bir yudum almak gerektiği üzerinde durur.

“Gah itib, gah doğulmuşam

Gah var iken yoh olmuşam”

(Y.K.S.V., Çınardüzün Hekayeti, s.264)

Ölümü bir var oluş ve yok oluş olarak aktaran şair, “*Gâh var iken yoh olmuşam*” dizesiyle ölümün her an ve her yerde varlığını hissettirdiğini söyler. Bu bakımdan ölüm zamandan ve mekândan ayrı bir olgudur. “*Ömür ani, hayat fani*” ifadesi ölüm gerçeğini ve şairin ölüme bakışını göstermesi bakımından anlamlıdır. Ölümün ani oluşu ve hayatın da bir sonunun olması yaşamın, amacını insanın varoluş sebebini ve hayatın anlamını ifade eder. Yüce yaratıcının ölümsüz bir yaşam varetmesi mümkün iken sonlu bir yaşam varetmesi hayatı ve dünyayı kavramak açısından anlamlıdır.

*“Keçen ömür reng idi
Bir bahımlıg sergidi
Ay gidi dünya, gidi
Yaş hara geldi çıhdı.”*

(R.S., Hara Geldi Çıhdı... , s.1110)

Ömrü bir renge benzeten şair, *“Keçen ömür reng idi”* dizesiyle hayatın farklı yönlerine dikkat çeker. Hayat, renk gibi karmaşık ve çeşitlidir. Şairin *“Bir bahımlıg sergidi”* dizesi hayatın farklı ve güzel yönlerini yaşarken bir anda ömür denen zamansal tükenişin başlamasıyla hayatın ve insanın yokoluşunu göstermesi bakımından önemlidir. Güzel zamanlar geçiren ve mutlu olan insan için ölüm huzur bozucu, korkunç bir durumdur. İki zıt durum karşısında derin bir trajedi yaşayan insan, bedensel ve ruhsal varlığını sorgulama ihtiyacı duyar.

*“Cismimi öldürüb ruhum uçursa
Cismimdeki canla mühalifetem
Zaman ömrüm alır, dövrän canımı,
Men de bu dövränla mühalifetem.”*

(N.Y., Mühalifetem, s.885)

Ölüm karşısında çeşitli sorgulamalar ve karşı çıkışlar yapan şair, zamanın tükenmesi ve ömrün bitmesi karşısında huzursuzluk yaşar. Ruh ve beden gibi iki önemli öğeye dikkat çeken şair, *“Cismimi öldürüb ruhum uçursa”* dizeleriyle ruhun bedenden çıkması ve ölümün gerçekleşmesini ifade eder. Bununla da fiziksel varlığın sonlanarak tinsel varlığın başlangıcına dikkat çeker. Şair, *“Zaman ömrüm alır, dövrän canımı/Men de bu dövränla mühalifetem.”* söylemleriyle her ne kadar ölümü kabullense de ölüme, zamana ve fiziksel sonlanmaya daha ötesi “hiç”leşmeye karşıdır. Zamanın akmasıyla insana sunulan ömrün tükenmesi ve kaderin ölümü gerçekleştirmesi istenmeyen bir durumdur. Bu duruma karşı koymak isteyen insan, zaman ve kader gibi soyut kavramları sorgulayarak bunlarla bir mücadele içerisine girer. Şair, *“insanın ölümle kuşatılmasını, zaman ve mekânın ötesine geçememesine bağlar.”*(Şahin, 2009: 207-220). Bu bakımdan insanın zamana ve kadere yenik düşmesi kabullenilmez bir

durumdur. Bu trajediyi yaşamak istemeyen insan, sürekli ölüme karşı mücadele içerisinde.

*“Bir insan çevrilib
Bir mezar oldu
Torpağın tapdanmış bir garışında
Yer gabar oldu
Bu gabar sinemde bir gubar oldu,
Ata itirmişem atamı...”*

(M.K., Ata İtirmişem, s. 146)

Musa Yakub, sahipsizlik duygusunu ve kaybetmenin acısını babasını küçük yaşta yitirmesiyle yaşar. Babasını kaybeden Musa Yakub, “Ata İtirmişem” şiiriyle ölümün korkunç yüzünü mısralara yansıtır. Babasının ölmesiyle o çok sevdiği toprak artık bir mezar olur. “*Yer gabar oldu/Bu gabar sinemde bir gubar oldu*” dizelerinde toprağa defnedilen babasının mezarındaki şişkinliği ve kabarmayı kendi kalbindeki dertlere, üzüntülere ve acılara benzetir. Şair, “*Ata itirmişem atamı...*” sözleriyle ölümü her ne kadar olgunlukla algılamak istese de babasının ölümünü üzüntüyle, sitemle ve derin bir acıyla dile getirir.

*“Çiçeklerin, otların
Saralıb kuruması
Tenha bir benövşenin
Soyug daşa sığınub
Ölümden görünması,”*

(B.M.Y.M., Ömrümün Bir Parçası, s.34)

Ölümü tabiatla anlatmaya çalışan şair, bu acı durumu çiçeklerin ve otların kuruması ile ifade eder. Geçen zamanın insanı yaşlandırıp ve ölüme yaklaştırması tıpkı bir yaprağın zamanla sararıp dalından düşmesi gibidir. Ölüm, kolay kabul edilebilen bir durum değildir. İnsan, bu mutlak son karşısında kaçışın imkânsız olduğunu bildiği halde kendini koruması ve hayata bağlanması gerekir.

*“Dedim, solan çınar, özünü sahla,
İnsanam, benimde gözlerim dolar...
Kövrekle bir ürekle,
Kövrekle budagla
Bu sert heğigete neylemek olur?!”*

(B.S.Ü., Bu Payız, s.374)

“Bu Payız” ölüm izleğini aktaran önemli bir eserdir. Şairin “Bu sert heğigete neylemek olur?!” dizesinde ölüm, “sert heğiget” olarak nitelenir. Yaratılmış insanın bu sert hakikat karşısında çaresizliği vurgulanır. Yaşamı içselleştiren insanın ölüm gibi sert ve mutlak bir gerçek karşısında aciz bir varlık olduğu ifade edilir. İnsanın zamanı yutan ömür karşısında yenik düşerek çok sevdiği hayatı terk etmesi onun trajikidir. Ölümün kesin varlığına karşın insanın ölümden kaçma isteği, kendini bu mutlak gerçekten koruma ve ölüme inat hep yaşama tutunma arzusu onun en büyük dayanağıdır.

*“Alnımda ömrün yazısı,
Yazanı varsa, men kimem?
Taleyimin gışı, yazı,
Hezanı varsa, men kimem?”*

(N.Y., Ağ Ömrüm Gara Ömrüm, s.836)

Şair, kader inancını “Alnımda ömrün yazısı” söylemiyle belirtir. Ecelin varlığına inanarak ömrün tükeneyeceği vurgusunu yapar. Yaşamın varlığı ecel ile son bulur. Alın yazısı ve ecel gibi kavramlara ve bunları vareden yüce yaratıcının varlığına ait söylemlerle insanın ölüm düşüncesini vurgular.

İnsanın bu düzende “ne” ve “kim” olduğuna dair sorulara cevap arayan Musa Yakub, öncelikle “men kimem?” sorusuyla metafizik düşünme algısıyla ölüm karşısında kendini ve düzeni sorgular. Ölümün hakikati karşısında insan acizdir. Çünkü zihinsel algının ötesinde olan bu bilinmezlik karşısında insan şaşkın ve çaresizdir. Ölüm düşüncesini doğayla bütünleştiren Musa Yakub, doğanın mevsimsel dönüşümünü insanın ömrüyle benzeştirir. Doğanın yazı, kışı ve baharı varsa insanın da kışı ve baharı vardır. Bu dönüşüm doğada sürekli bir devinim halindeyken insanın ömründe ise bir kez yaşanır. Yani doğa fiziksel olarak yeniden canlanır ve hayat bulur. Ama insan, yaşadığı

dünyada fiziksel olarak yeniden canlamaz. Kendi varlığını sorgulayan şair, “*Alnımda ömrün yazısı, Yazanı varsa, men kimem?*” dizeleriyle varlık karşısında “*ömür yazıcı*” olan yüce yaratacının mutlak varlığına işaret eder.

*“Yoh, demirem insan hey atsın yasa,
Gebristan yolu da ibret yoludu.
İnsan bahıb ibret almayacagsa,
Bes bu gebristanlar nece olacag?”*

(R.S., Habil Kamana Mektub, s.1123)

İnsan, yaşam ile ölüm arasında varlığını sürdüren sınırlı bir varlıktır. Yaşamın sonlandırıldığı ölüm, insanın en büyük ibret olayıdır. Ölen insanlardan veya bir mezarlıktan ibret almak insanın bu dünyadaki amacını anlaması bakımından önemlidir. Şairin “*Gebristan yolu da ibret yoludu*” dizesi insanın ölümden ve mezarlıklardan ders çıkararak yaşamına ve varlığına anlam katması bakımından önemlidir. “*İnsan bahıb ibret almayacagsa/Bes bu gebristanlar nece olacag?*” dizelerinde ise insanlara bir öğüt niteliğinde olan ölümden ve mezarlıklardan ibret almayan insanlar için yaşamın ve ölümün öneminin olmayacağını vurgular. İslam inancına göre ölen insanların toprağa defnedilmesi önemli bir olaydır. Toprağın “*ana*” olarak nitelendirilmesindeki anlam burada pekişir. Çünkü insanın toprağa defnedilmesi anne rahmine tekrar dönmeyi sembolize eder. Mezarlıklar hayata ve ölüme ait pek çok anlam yüklüdür. Hayatı var eden ve yok eden bir varlık olarak toprak, insanın hem dirisini hem de ölüsünü koruyan varlıktır. Mezarların şişkin olması ile doğum yapacak annenin karnının şişkin olması benzerlik gösterir. Anne karnında büyüyen çocuk dünyaya gelir. Ölen insan da toprağın karnında diğer dünya için yeniden doğar.

*“Den düşen saçları görmezdim sende...
Üreyim darıhdı bir sırdaş üçün
Bu gün kövrelmişem
Hesab çekende
Keçen ömür üçün galan yaş üçün
Tutub elimizden yaşada belke
Ahtarag alemi, gezek alemi*

Bu dünya ömürlü bir hemyaş için”

(B.M.Y.M., İkimiz, s.55)

Geçici bir dünyada varolduğunu bilen şair, saçların ağarmasıyla ölümün yaklaşacağına ve ömür denilen sınırlandırılmış zamanın tükeneceğine işaret eder. İnsan kendisine sunulan zamanın hesabını vereceğinin bilincinde olup bu bilinçle hayatını devam ettirir. “*Hesab çekende Keçen ömür için kalan yaş için*” dizelerinde geçen ömrün hesabını yapan insan, kalan zamanın da hesabını yapmak zorundadır. Saçların ağarmasıyla ölüm vaktinin yaklaşması yaşanan zamanda vicdan muhasebesi yapılmasına işaret eder.

“Dünyadan bir ömür

Goparıb o da,

Gömülür torpağa

Günün birinde

Yaratdıklarında

Yaşayırda da

Ölür yaranmamış

Neğmelerinde”

(M.K., Şair, s.135)

“Şair” şiirinde Musa Yakub, fikirlerin ve geride bırakılan eserlerin ölmezliğinden bahseder. İnsana verilen ömrün elbet bir gün son bulacağı inancını “*Dünyadan bir ömür / Goparıb o da/Gömülür torpağa/Günün birinde*” dizeleriyle aktaran şair, “*gömülür torpağa*” ifadesiyle her yaşamın toprakla son bulacağını aktarır.

Ölüm, sadece beden yok olmasıyla değil aynı zamanda fikirlerin ve eserlerin de yokolmasıdır. Fikir ve eser üretemeyen toplumların ve milletlerin varlığının bir anlamı olmadığına vurgu yapılır. “*Yaratdıklarında/ Yaşayırda da/ Ölür yaranmamış/ Neğmelerinde*” dizeleriyle üretken insanların eserleriyle yaşayacaklarına göndermede bulunan şair, bunu özelde şairler için yapsa da genel olarak insanların geride bıraktığı maddi ve manevi eserleriyle varlıklarını devam edebileceklerini ifade eder.

Şairin ölümü anlattığı önemli şiirleri şunlardır.“*İkimiz*”, “*Habil Kamana mektub*”, “*Ağ ömrüm gara ömrüm*”, “*Bu payız*”, “*Ata itirmişem*”, “*Ömrümün bir*

parçası”, “Hara geldi çıhdı...”, “Mühalifetem”, “Galmışam”, “Dad ey dünya”, “Hayat ve sükut”, “Dünya”, “Ömrün yaşıl ümidi”, “Pert olma”, “Yasname”, “Ümidin ölümü”, “Anamın mezarında layla”, “Alnımda ömrün yazısı”, “Vardığ ömür menziline”

Yaşam ve ölüm ikileminde yaşamak zorunda kalan insan, sonsuzluğa ulaşmak hasretiyle hayata devam eder. Koşulsal bir yaşam içerisinde tükenen zaman insanı ölüme yaklaştırır. Ölümle, zamansal ve mekânsal bir değişim yaşayan insan, ruhsal bir varoluş sürecine geçiş yapar. Mutlak hakikat olan ölüm, insanlara, hayata değer ve anlam katar. Çünkü ölüm ve ahiret inancı toplumda ahlaki olarak değer ve düzen oluşturur. Ölümle kuşatılmış insan, bu mutlak son karşısında hayallerine yenik düşmenin trajedisini yaşar.

2.5. Sosyal Adalet/Sizlik

*“Biri yeye, yüzü baha
Birce tike ruzu için
Bütün millet elbeyaha...”*

Musa Yakub

İnsanların birlikte yaşama ve varolma düşünceleri toplumu ve toplumsal yaşamı meydana getirir. İnsan olmanın bir gereği olarak birlikte yaşama arzusu, hayata anlam katar. Bu birliktelik isteği özel anlamda aileyi ve dostlukları oluştururken, genel anlamda milleti meydana getirir. *“İnsan nesli de birleşmek, toplu halde yaşamak güdüsüne sahiptir. Toplumsal şartlarla insanın ruh yapısında bir iç içelik görülür.”* (Adler,1997:29) Birlikte yaşama ve varolma isteğiyle oluşan topluma, anlam ve değer katan duygular milletleri vareden özelliklerdir. Her topluluk sosyal bir yapıdır. Ama her sosyal yapı, milleti oluşturamaz. Bu bakımdan millet olmanın farklı özellikleri ve nitelikleri vardır. Kendi içerisinde adaleti ve güveni sağlayarak kimlik bilincine ulaşan ve kendilik değerlerine sahip olan toplum, milletleşme adına önemli değerler kazanır.

Toplumsal yaşamın olumlu yönlerinin yanısıra meydana getirdiği olumsuz koşullar, insanlar arasındaki sınıf farklılıkları, ekonomik dengesizlik gibi nedenler ile toplumun sosyal yapısında meydana gelen bozulmalar adaletsizliğe yol açar. Toplumun çöküşüne zemin hazırlayan bu adaletsizlik aydın ve şairler tarafından dile getirilir.

Musa Yakub'un şiirlerinde insanlar arasındaki birliktelik ve kaynaşma toplumsal varoluşu meydana getirmesi bakımından önem arz eder. Sosyalleşme ile oluşan kültür, insanları birbirlerine bağlayan önemli bir unsurdur. *"Gelenek, görenek örf ve adetleri içinde barındıran kültür ile dil ve tarih bilinci varoluşsal seçimler ve sorumluluklar, devamlılık algısı ve kolektif bilinç, toplumsal kendiliğin değerler bütününi temsil eder."*(Deveci, 2011:130). İnsanlar arasında oluşan dostluk ilişkileri, sağlam aile bağları ve insanın toplum içindeki varlığı sosyal yapının temelini oluşturur.

Musa Yakub, insana önem veren ve şiirlerinde insanı anlatan bir şairdir. O'na göre insanlar arasında oluşan samimiyet, huzur ve güven sağlam bir toplumun ve milletin oluşmasında önemli rol oynar. İnsanlar arasında meydana gelen huzursuzluk toplumu ve milleti olumsuz etkiler. Şairi en çok üzen toplum içinde liyakatsiz kişilerin devletin yönetim kademelerinde yer almaları ve bu durumda meydana gelen adaletsizliğin yaygınlaşmasıdır. Toplumu maddi ve manevi olarak yok eden kanunsuz işlerin başında "rüşvet" gelir. Kimliksel değerlerin yozlaşması sonucu ortaya çıkan bu kurnalsızlık sosyolojik bir yıkıma sebep olur. Rüşvet konusunu özellikle ele alan şair, bununla birlikte insanlar arasında gelir dağılımındaki adaletsizliği toplumsal ve bireysel kimliklerin yokolmasına sebep olarak gösterir. Bu durumu şair, kendi ifadesiyle şöyle aktarır:

*"Ruzu kesdi-
Suyu kesdi, duzu kesdi...
Biri yeye, yüzü baha
Birce tike ruzu için
Bütün millet elbeyaha...
Ölke bütün rüşvethana,
Bu hanada vurhavurlar
Aman allah! Bu merumlar
Ha tıhırlar, heç doymurlar-
Bizimkiler, bizimkiler..."*

(R.S., Bizimkiler... Bizimkiler... ,s.1137)

"Bizimkiler... Bizimkiler" şiirinde toplumun yapısını bozan ve sosyal çatışmayı oluşturan unsurlara sitem eder. Ülkenin ve milletin içinde bulunduğu adaletsiz ortamda

meydana gelen çıkar çatışmaları şairin eserlerine konu olur.”*Ölke bütün rüşvethana*” ifadesiyle insanların rüşveti adeta bir yaşam tarzı haline getirmesine ve ülkenin bütününde bu durumun oluşmasından üzüntü duyar. “*Biri yeye, yüzü baha*” dizesi sosyal adaletsizliğin sözlü ifadesidir. Bu söylemiyle şair, gelir dağılımındaki adaletsizlikten bahsederek böylesi bir durumun toplum içerisinde huzursuzluğa ve karmaşaya sebep olmasından yakınır. Ülkenin genel durumunu ise, “*Birce tike ruzu için Bütün millet elbeyaha...*” dizeleriyle aktaran şair, milletin içinde bulunduğu sosyal sıkıntıyı dile getirir. Yoksulluk ve yaşam kalitesindeki düşüş insanları farklı şekillerde yaşamasına sebep olur.

*“Ne varsa aşındı, ne varsa getdi.
Sürünüb, bürünüb palaza getdi,
İnsanlığ dediyin, vicdan dediyin
Rüşvetin elinde güdaza getdi;
Bu kimler, o kimler yandırır meni,
İgtidar torunda ağlayan, gülen,
Adaletden başka her şeyi bilen
Bu işbaz hâkimler yandırır meni.”*

(R.S., Yandırır Meni, s.1207)

Aynı şekilde toplumda oluşan adaletsizliği eleştiren Musa Yakub, “*İnsanlığ dediyin, vicdan dediyin Rüşvetin elinde güdaza getdi*” dizeleriyle rüşvetin toplumun çöküşüne, insani ve sosyal bütün değerlerin yokolmasına sebep olan temel unsur olduğuna dikkat çeker. “*İnsanlık*” ve “*vicdan*” kavramları toplumu kaynaştıran ve birleştiren en önemli duygular iken rüşvet bu kavramları yok eden ve insanları duygusuzlaştırıp vatana ve millete karşı yabancılaştıran ayırıcı bir faktör olarak rol oynar. Aynı şekilde adaletin sembolü olan hâkimleri anlatan şair, “*Adaletden başka her şeyi bilen/Bu işbaz hâkimler yandırır meni*” dizeleriyle adaleti, toplumun ve milletin çıkarını koruyamayan, adaleti sağlayamayan hâkimlerden yakınır. Bir toplum, hak, adalet, eşitlik gibi kuralların dürüst bir şekilde uygulanmasıyla ayakta kalır. Bu kuralların ve toplum vicdanının yok olmasıyla oluşan kargaşa ve kavga ortamı milletin varlığını tehlikeye sokar. “*Ne varsa aşındı, ne varsa getdi.*” dizesiyle meydana gelen sosyal ve kültürel çöküntüyü, milleti vareden değerleri ifade eden şair, aydın kimliğiyle

milletin içinde bulunduğu bu yozlaşmadan kurtarılması gerektiğine vurgu yapar. Toplumda meydana gelen hukuksuzluk ve haksızlıktan dolayı şair, “*yandırır meni*” diyerek vicdani rahatsızlığını dile getirir. Sürekli baskı ve esaret altında savaşıarak varolan bir milletin çıkar çatışmalarıyla yok olmasına razı olmaz.

*“Vicdan zelzelesi gopur içimde,
Bu ne şeriatdir, bu ne cemiyyet,
Bu ne kemiyyetdir ölçü-biçimde?!
Menafe oyunu düşüb ireli
Min bir fırlıdag var tek bir seçimde,
Yoh, bele seçimler benimki deyil.
Ölçü-ülgüclerim sonra gelecek,
Üstüne adelet möhrü vurulmuş
Halal bölgülerim sonra gelecek;
Hele bu adamlar benimki deyil.”*

(S.İ.Ş. , Sonra Gelecek, s.1244)

Şair, toplumun içinde bulunduğu huzursuzluğu dile getirip topluma karşı kendini sorumlu hisseden aydın kişiliğiyle kendi ruhsal durumunu “*Vicdan zelzelesi gopur içimde*” dizesiyle dile getirir. Toplumda meydana gelen sosyal bozukluklar onun vicdanını rahatsız ederek huzurunu kaçıır. Kuralsızlıklar ve hukuksuzluklar şairi, toplumu ve kanunları sorgular hale getirir. “*Bu ne şeriatdir, bu ne cemiyyet /Bu ne kemiyyetdir ölçü-biçimde?!*” dizelerinde toplumu ve insanların yaşam biçimlerini eleştirir. Toplumun ve hukuk kurallarının yanlışlığına “*Bu ne*” diyerek sitem dolu bir çıkış yapar.

Toplumda oluşan ahlaki ve vicdani bozulmayı “*Biz belemi olmalıyık?!*” (Millet... Millet, s.940) diyerek sitem ve hüznü dolu bir çıkış yapar. Musa Yakub, Türk milletinin toplumsal, kültürel ve tarihsel yapısını ve geçmişini bugünkü durum ile kıyaslayarak toplumu bilinçlendirme ve topluma kendilik değerlerini kazandırma çabasına girer. Şair için önemli olan ana, ata ve vatandır. Bunların kutsiyeti elden çıkınca geriye hiçbir değer kalmaz. Dolayısıyla bu değerlerinin kaybolmaması için toplumu sert dille eleştirerek uyarılarda bulunur.

“Namusundan gazanc uman

Bigeyretler hardan çıhdı ?!

O namerdler bizim deyil

Özge gandan gelenlerdi”

(P.Y.Y.V., Millet... Millet, s.940)

Toplumu yıkan ve ahlaki çöküşe sebep olan etmenleri şiirlerinde dile getirerek rüşveti ve ahlaki bozukluğu ön plana çıkaran şair, *“Namusundan gazanc uman”* dizesiyle toplumun içinde bulunduğu ahlaksızlığa ve insanların bu kadar değersizleşmesine tahammül edemez. Bu çöküntüye tepki olarak da *“hardan çıhdı ?!”* ifadesiyle toplumu yozlaştıran bu sistemi çeşitli sorgulamalarla eleştirir. Soru işareti ve ünlemle birlikte şaşkınlığını, sitemini ve hayret duygularını görsel ifadelerle yansıtır. Bu yapıdaki insanların kendi milletine ait olamayacağını ifade eder. *“O namerdler bizim deyil/Özge gandan gelenlerdi”* ifadesiyle de kendi milletine bu tür ahlaksız yapıyı yakıştırmayan Musa Yakub, bu tür kötü nitelermeleri kabul etmez. Milletın psikolojik ve sosyolojik yapısını bozmaya çalışanları ayırmak ve bunlara karşı önlem almak gerektiğini vurgular.

Azerbaycan'ın içinde bulunduğu maddi ve manevi yoksulluk insanların farklı sınıflara ayrılmasına sebep olur. Öz benliğinden uzaklaşan toplum, kendine ait değerleri kaybetmeye başlar. Bu süreç içerisinde çeşitli sorgulamalar başlarken topluma öz değerlerini tekrardan kazandırma görevi şairlere ve aydınlara düşer. *“heyat daima dialektikdir –bunu başa düşürük. amma menevi, ehlagi ganunlar var- nostalji hissler e bigane galmamalıdır. Ve bunun mahiyyetinde- felsefesinde ünsiyyet dayanır, bu manevi- fiziki deyerin itirilmesi dayanır. Cemiyetin deformasiyaya uğramasının bir sebep şerti de budur- insanlar lageydeşdikce hoş ünsiyyeti ülfeti itirirler.”* (Eminov, 2010:265). Toplum tarafından uzun sürede oluşan ve kabul gören kuralların bozulması ve bu değerlerin yokolması toplumun olumsuz yönde değişerek yozlaşmasına sebep olur.

Manevi ahlak ve değerler, korunması ve devam ettirilmesi gereken önemli unsurlardır. Bu değerler, bizi kendi kök ve geçmişimize davet eder. Böylece tarihsel düzlemde kendileşiriz. Bu yönüyle milletin geçmişten gelen karakter yapısını gösterir. Bu yapının bozulması adaletsizliği yaygınlaştırarak toplumsal huzurun bozulmasına sebep olur. Cemiyetin sosyal ve kültürel çöküntüye uğraması, insanların gayri ciddi davranış ve tutumları milletin geleceğı için tehlike oluşturur.

*“Azaddır, maşallah millet azaddır.
Heyanet azaddır, rüşvet azaddır,
Edalet yolunu kesmek azaddır,
Başda durub başı ezmek azaddır
Biz hara gedirik ezik baş ile
Nece fehr eylesin üzük gaş ile”*

(N.Y., Biz Hara Gedirik, s.907)

Toplumun içinde bulunduğu durumu ironik bir dille eleştiren şair, “*Azaddır, maşallah millet azadır/Heyanet azaddır, rüşvet azadır/Edalet yolunu kesmek azaddır*” dizeleriyle vatana ve millete ihaneti, rüşvet almayı, adaletsizliği, yöneticilerin halka zulüm etmesini anlamlandıramaz. Bu durumu özgürlük olarak algılayanlara karşı şair, böylesi bir özgürlüğe karşı olduğunu vurgular. Bilinçsiz topluma “*Biz hara gedirik*” dizesiyle seslenen şair, toplumun içinde bulunduğu gayri ciddi duruma, kültürel ve sosyal bozulmaya karşı bir çıkış sergiler. Bu söylemlerle Musa Yakub, toplumun kendi olmasına ve öz değerlerini korumasına yönelik bir bilinçlendirme ve toplumdaki kendilik değerlerini kurtarmaya ve korumaya yönelik çaba sergileyerek “öze kavuş(tur)ma” hareketi başlatır.

*“Öz fūrsetinde gurd
Özge fūrsetinde guzudur
Saman altında sudur
Namerdler”*

(Y.K.S.V., Namerdler, s.300)

Musa Yakub, “*Namerdler*” şiiriyle aynı ifadeyi kullandığı ve dizelerinde yer verdiği “*Namerdler*” ifadesiyle toplum içerisinde yaşayan ama toplum dışı unsurlar olan kişilerin karakter bozukluklarını anlatır. İnsanların gerçek yüzünü çıkarları söz konusu olduğu zaman öz karakterlerini açığa çıkardıklarını ifade eden şair, “*Öz fūrsetinde gurd/Özge fūrsetinde guzudur*” dizeleriyle bu düşüncelerini dışa vurur. Kurt ile kuzu benzetmeleri insanların çıkar durumlarına göre şekillenir. Kendi fırsatları oluştuğunda kurt olan insan başkalarına fırsat düştüğünde ise kuzu gibi olmalarını eleştirir. İnsanların kendi benliklerinden çıkıp başkalaşan ve çıkarları uğruna öz

değerlerini kaybeden bir varlık haline dönüşmelerine vurgu yaparak toplumda varolan insanları karakter özelliklerine göre ayırır.

*“Gurd olmadı bu gurd olan,
Öz şahına mangurt olan,
Dikel, eyribelli halgım”*

(P.Y.Y.V., Halgım, s.987)

Şair, “Öz şahına mangurt olan” ifadesiyle insanların başkalaşmasını ve öz değerlerini kaybedişini “mankurt” benzetmesiyle aktarır. “Ötekileşerek türünün ve evrenin düşmanı haline dönüşen insan, ebedi varoluş kaynaklarını da tahrip eder.” (Korkmaz, 2008:153). Ötekileşerek kendini ve aslını inkâr eden varlık artık insan olarak bir değer ifade etmez. “Kurt” asaletin ve kendiliğin sembolü iken “mankurt” ötekileşen, değişen, başkalaşan insanın ifadesidir. Toplumun içinde bulunduğu olumsuz duruma “Dikel, eyribelli halgım” ifadesiyle seslenen şair, halkın dirilmesini, canlanmasını ve kendi öz değerlerinin farkına vararak. Türk olmanın bilinciyle yaşamasını istemektedir.

Azerbaycan’ın bütün yönleriyle varolma mücadelesi zorlu geçer. Burada meydana gelen savaş milletin tarihini, kültürünü ve kendilik değerlerini yok eder. Savaşın tahrip ve yok edici durumu insanlığa ait hiçbir değer bırakmaz. Savaşın yol açtığı bu kalıcı etki insanlarda sadece hayatta kalma arzusunu canlı tutarken insanlığa ait her türlü değeri yok eder.

*“Aman Allah ne ağırdı
Satılmışların satdığı
Torpag derdi, veten derdi”*

(N.Y., Millet... Millet, s.940)

İnsanların yozlaşması milleti yozlaştırır. İnsan ve topluma ait kendilik değerlerini yok eden, vatan ve toprak gibi kutsal değerleri yok sayan duygu yoksunu insanlara şair, “Satılmışlar” diyerek tepki gösterir. Musa Yakub, toplumun geleceği ve huzuru için toplumun yapısını bozacak her türlü ahlaki çöküntü için insanları uyarır.

Musa Yakub, topluma aykırı olan ve halkın yanlış davranışlar içerisinde olmasına karşıdır. Gelenekten geleceğe bir düşünceyle milletin öz değerlerine sahip çıkmak bu değerlerle yaşamak ve geleceğe aktarmak esastır.

Türk milletin geleneğinde var olan bütün değerler şair tarafından aktarılır. Halkın dürüst ve sağlam bir düşünce yapısında olması, ahlaki çöküntü içerisinde olmaması, anne ve babaya sevgi saygı içerisinde olması dürüst bir yönetim oluşturma, ihanet içerisinde olmama, özgür ve kendince yaşama arzusu, adil bir yönetim tarzı oluşturmak, vatanını ve milletini sevmek gibi Türk'e ait karakterleri şiirlerde aktararak millete aşlamak istegindedir. Vatanını ve milletini seven şair, milletin savaşıyla değil de karakter bozulmasıyla yıkılmasını istememektedir.

Musa Yakub'un sosyal temalı en yoğun şiirleri *"Bizimkiler... Bizimkiler"*, *"Halgım"*, *"Namerdler"*, *"Biz Hara Gedirik"*, *"Kendim... Evim"*, *"Millet... Millet"*, *"Sonra Gelecek"*, *"Elli Yaşıma"*, *"Yandırır Meni"*, *"Köhne Dostlara"*, *"Yoldaş Seni Kim Apardı"*, *"Hara Gedir"*, *"Heyf Milletim"*, *"Hardasız Hardasız İnsan Adamlar"*, *"Ah Bu Dünya"*, *"Hara Gedir Bu Kervanım?"*, *"Terezi"*, *"Dünya Ne Sebirlidir"*, *"Haglıdı... Hagsızdı"*, *"İsmayılı Zelzelesi"*, *"Deyirman"*, *"Könlümde Heyirhah Adamlar Yaşır"*, *"İnsan Kömeyine Ehtiyac Duyub"*dur.

Sosyal adaletsizliğin varolduğu toplumda insanlar arasında sınıf farklılıkları ve sosyal çatışmalar meydana gelir. Toplumuna ve insanına yabancı olan yöneticiler insanları birleştirmek yerine kutuplaştırarak toplumsal çatışmaya neden olurlar. Ayrıca insanlar ve kurumlar arasında oluşan adam kayırma, rüşvet, haksız kazanç sağlama, ahlaki ve vicdani çöküş toplumsal sorunlara neden olur. Azerbaycan'ın içinde bulunduğu şartlar, halkın maddi ve manevi çöküşüyle beraber pek çok sorunu da meydana getirir. Musa Yakub, toplumda düzeni, adaleti, eşitliği isteyen ve bunun için çaba sarfeden aydın ve şair kişiliğiyle her alanda mücadele veren bir şahsiyettir. O, milletin kendi özüne dönmesiyle sağlam bir sosyal yapıya kavuşacağına inanır. Bu bakımdan eserleriyle insanlara ulaşmayı amaçlayan şair, milletin öz varlığını ortaya çıkarma ve milli bilincini oluşturma arzusundadır.

2.6. Özgürlük

*“Aman, Allahım, Allahım,
Yaratsana meni bir guş
Üreyim uçmag isteyir;”*

Musa Yakub

Özgürlük, insanın kendilik değerlerini gerçekleştirerek kişisel varlığının ortaya çıkarılmasıyla oluşan düşünsel ve eylemsel bir kurtarılmışlıktır. Özgürlük, bireysel bir farkındalık sürecinden evrensel bir varoluşa doğru varlığını ortaya koyar. Farklı şekillerde her yerde ve herkeste varlığını hissettiren “Özgürlük, *bazen insanların evrensel mülkü olarak açığa çıkar.*” (Bauman, 1997: 44). Birey, kendi özgürlüğünü gerçekleştirmeye çalışırken sorumluluklarıyla harekete geçtiğinde özgürlük yolunda ilerleme sağlayabilir. Aksi takdirde bu özgürlük eylemi bireyin ve toplumun dengesini bozar. Özgürlük, sadece fiziksel değil aynı zamanda fikirseldir. Fikirselsel olarak özgürlüğe kavuşamayan birey ruhsal olarak da kendiliğindenliğine ulaşamaz. Bu yönüyle özgürlük, temelde tinsel bir gerçekliktir.

Azerbaycan, içinde bulunduğu şartlar itibariyle hem fikirselsel hem de fiziksel özgürlük mücadelesi verir. Azerbaycan’ın özgürlük isteği milletin varoluşsal başlangıcıdır. Azerbaycan’ın yaşadığı esaret sonrası milletin içinde bulunduğu acı ve ıstırap şairlerin kaleminden özgürlüğe bir haykırış olarak karşılık bulur. Her şair gibi Musa Yakub’un da mısralarında özgürlük isteğiyle haykırması ve özgürlüğe kavuşmada öncülük etmesi mücadele arzusunun, vatan ve millet sevgisinin bir gereğidir.

*“Bu çay böyük azadlıdır,
Azadlığa tohunmayın.
O keçdiyi
Düze, dağa tohunmayın,
Damcı-damcı, bulag-bulag
Gayalardan gopub gelir.
Öz yolunu tapıb gelir.”*

(N.Y., Bu Çay Azadlıdır, s.930)

“*Bu ay Azadlıdır*” şiirinde Musa Yakub, özgürlüğü dağları aşır gelen, kayalardan kopup gelen bir ırnak gibi sembolize eder. Özgürlük, mücadele ve azim gerektiren zor ve önemli bir oluşturdur. Bu yönüyle insanı vareden bir “*kendi oluş*” sürecidir. Milletin kendi istek ve iradesiyle oluşan bu durum varoluşunun temelidir. Şairin “*Bu ay büyük azadlıdır, azadlığa tohunmayın.*” dizeleriyle özgürlüğün öneminden ve dokunulmazlığından bahseder. Özgürlüğü akan suya benzeten şair, onun azim, kararlılık, inanç ve cesaret gerektiren bir olgu olduğuna vurgu yapar. Şairin dizelerinde özgürlük; “*kuş, kanat, su*” gibi sembollerle ifade edilir. Sonsuz bir boşlukta sınırsızca uçan kuş, özgürlüğün kendisidir. Kanat ise, özgürlük uğruna verilen mücadelenin ifadesi iken su da sürekliliğin, azmin ve cesaretin göstergesidir. Bu öğelerin tamamı özgürlükte bütünleşir.

“Özümü yoh edib, seni var edim.

Gışırma içimde, azadlıg deye,

Azadlıg ne gezir bu yer üzünde,

Azadlıg gezirem ele özüm de...”

(R.S., Ruhumla Söhbət, s.1069)

Özgürlük isteğı şairi farklı düşüncelere yönlendirir. Şairin kişisel düşüncesi özgürlük isteğı ile varolurken içinde bulunduğı gerçek ortamda özgürlüğün olmayışı onu ruhsal bir ikilemde bırakır. Özgürlük isteğı oluşamayınca kendini bütünleyemeyen insanın yalnızlığı onun bu isteğini artırır. “*Bırakılmışlığın ifadesi de olan tekbaşinalıkta, insan özgürdür ve kendi kendinin yaratıcısıdır.*”(Deveci, 2012:951). Özgürlük, tükenmez bir istek olarak varolurken kendini ve düşüncelerini oluşturan insanın temel dayanağıdır. Özgürlüğü bütün sorumluluklarıyla kabul eden insan, kendini sadece bununla varedeceğine inanır. Dolayısıyla insanın trajedisinin kaynağı özgürlüğe olan bağlılığı ve özgür olma adına yaşadığı olumsuzluklardır. Şairin “*Gışırma içimde, azadlıg deye/azadlıg ne gezir bu yer üzünde*” söylemleri insanın farklı ruhsal durumunun dışı vurumudur. Bir tarafta özgürlüğü isteyen ruhsal ben, diğer tarafta özgürlüğe ulaşamayan gerçek ben ikileminde kalan birey, bütün varlığıyla özgürlüğe hasrettir. Özgürlüğün düşsel değil gerçek yönünü vurgulayan şair, toplumun içinde bulunduğu ikilemi kendi ifadeleriyle aktarır. Bu yönüyle şair, özgürlük isteğine karşılık bulamamanın trajedisini yaşar.

*“Aman, Allahım, Allahım,
Yaratsana meni bir guş
Üreyim uçmag isteyir;
Göy dolaşıb doğmaların
Ruhunu gucmaq isteyir.”*

(N.Y., Payız Durnam, s. 896)

Özgürlük, fiziksel olduğu kadar da ruhsaldır. Bu bilinçle şair, özgürlüğünü bir dua niteliğinde yüce yaratıcıdan ister. Şair, *“Aman, Allahım, Allahım,/yaratsana meni bir guş,/ üreyim uçmag isteyir;”* dizeleriyle özgürlük isteğini duaya dönüştürür. Özgürlüğün “kuş” ile sembolize edildiği dizelerde ruhun özgürlük arzusunu dile getirir. Özgürlüğün nesnesi “kuş” ve mekânı ise gökyüzüdür. Gökyüzünün sonsuzluğu ve sınır tanımazlığı özgürlüğü anlatır.

İnsanın içinde bulunduğu sınırlandırılmış mekânlarla ruhun bedene hapsolması insanoğlunun özgürlük problemi olarak dile getirilir. Bu sorunu aşmak isteyen ve özgürlüğe özlem duyan insan, bunu bir kuş olarak gökyüzünde uçmak hayaliyle aşmaya çalışır. *“Benliğin kendiliğinden gerçekleşmesinde, insan kendisini dünyayla, yani insanla doğayla ve kendisiyle yeniden bütünleştirir.”* (Fromm, 2008:206) Birleştirici ve bütünleştirici bir güç olarak özgürlük, insanı bütünüyle kendini vareden değerlere sahip olmasını sağlar. Özgürlük, insani değerlere sahip olarak varlaşan bireyler ve toplumlar için ulaşılmaz ve vazgeçilmez temel bir değerdir.

*“Vetene dayag olmadıg
Biz dayag üste durmuşug
Bu gen veten torpağında
Tek ayag üste durmuşug;
Sen yaşama bizim kimi,
Siz bizim tek lal olmayın
Eli bağlı, golu bağlı,
Ayağı gandal olmayın”*

(Ü.Y.G., Mehemed Hadinin Şer Bazarı, s.729),

Vatanın ve milletin özgürlüğüne karşı hassas olan şair, bu duygularını etkili bir üslup ile dile getirir. “*Bu gen veten toprağında/ tek ayag üste durmuşug;*” dizelerinde şair, vatan toprağında esaret içinde yaşamayı “*Tek ayag üste durmuşug;*”dizesiyle anlatır. Ayakları yere sağlam basmayan bir milletin özgürlüğünden bahsedilemez. Şair, buna karşılık “*Sen yaşama bizim kimi,/Eli bağlı, golu bağlı,/Ayağı gandal olmayın*” dizeleriyle gelecek nesillere özgürlük öğütleri vererek vatan toprağı içerisinde özgür olma ve özgür kalma isteğini aktarır. Vatan toprağında esir yaşamamanın ıstırabını yaşayan ve aktaran şair için özgürlük varoluşu gerçekleştirmek için gereklidir. “*Eli bağlı, golu bağlı*” çaresizlik içerisinde olan bir milletin özgürlüğünden ve varoluşundan söz edilemez. Çünkü özgürlük olmadan vatan ve millet kavramları oluşamaz. Bir milletin özgürlük mücadelesi aynı zamanda varoluş mücadelesinin kendisidir.

*“Men guzeyin “gün çıh” “gün çıh” nalesi
Çatmaz mene güneşin bir halesi
Ey güneyin ganad açan lalesi
Apar meni bu ümidin dalınca”*

(N.Y., Apar Meni Bu Ümidin Dalınca, s. 809)

Özgürlüğü bir ümit olarak algılayan şairin “*gün çıh*” söylemi esareten kurtularak özgürlüğe kavuşmak ümidinin ifadesidir. Azerbaycan’ın kuzey ve güney olarak ikiye ayrılması ve her iki yarısının da esaret altında olması şairin özgürlük düşüncelerini her zaman güçlü tutar. “*Apar meni bu ümidin dalınca*” dizesi onun özgürlüğe olan isteğininin dışı vurumudur. Özgürlüğü ümit ederek yaşamak onun için bir yaşam biçimi haline dönüşür. Bu duygu ve umut milleti azimli ve inançlı kılan önemli bir istençtir

*“Bu yumrug vurulur o yumag üste
“Mende”, “Men” deyilem özümde özüm.
Kimese, neyese ohşamag üste
Milletim deyişken – özümde küsum.”*

(S.İ.Ş., Köhne Derd, s. 1236)

Milletin özgürlüğü değerlerinin gerçek varlığından belirir. Bu yönüyle özgürlük, kendine ve değerlere dönüşü sağlar. “*Milletim deyişken – özümden küsum.*” dizesi özgür olmayan ve değerlerinden kopmuş bir milletin durumunu ifade eder. Özgürlüğün olmadığı ortamda kişisel ve toplumsal değerlerin varlığından bahsedilemez. Esaret altında yaşayan bir milletin kültür ve yaşam biçimiyle milletin “*kendiliğindenliğini*” oluşturmaması şairin üzüntülerinin en büyüğüdür. Geleneklerine bağlı olan Musa Yakub, millete özgü kültürlerin ve değerlerin oluşmasını ister. Bu da ancak özgürlüğe sahip olmakla mümkündür.

İnsanın birey olmasını sağlayan özgürlük temel bir hak iken şairde özleme dönüşür. Özgürlüğü elinden alınmış bir millet için ulaşılması gereken bir ülkü değer olarak simgelenir. Doğan güneş, dağdan akan su, gökte uçan kuş, toprakta büyüyen ağaç, özgürlüğün birer sembolüdür.

Vatanın ve milletin özgürlüğü için çaba harcayan Musa Yakub, milletin esaret altında yaşamasından büyük bir acı ve utanç duyar. Yakub, şiirlerinde özgürlüğün öneminden bahsederek Türk milletinin esaret altında yaşamasını kabullenemez. Bu sebeple şiirleri aracılığıyla insanlara özgürlüğün öneminden bahsederek, millet olma bilincini ve gerekliliğini vurgulamaya çalışır. Yakub, özgürlük yolunda kendi varlığını bile feda edebilecek milli bir şair olduğunu gösterir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŞİİRLERİN YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Musa Yakub, Türk şiirinin geleneksel yapısı içerisinde milli veznimiz olan “hece vezni” ile yazdığı şiirlerinin yanında serbest vezinli şiirler de yazar. Şair, şiirlerinde anlaşılır bir dil ve kendine özgü üslup kullanarak halka yaklaşmayı amaçlar. Hayat karşısındaki tecrübeleri ve yaşayışını anlatan şair, aynı zamanda halk ozanı olarak da bilinir. On üç şiir kitabı bulunan Musa Yakub, çok çeşitli konularda şiirler yazdığı gibi çeşitli yapılarda şiirler de yazar, beyitler halinde yazdığı eserlerin yanında kıt’alar halinde yazdığı şiirler de mevcuttur. Ayrıca, goşma, geraylı serbest şiirleri de bulunur. Musa Yakub, bazı şiirlerine isim vermeyerek başlık yerine üç nokta (...) kullanır. Bu şiirlerine “*isimsiz şerlerim*” diyerek farklılık oluşturur.

Musa Yakub, şiirlerinde kendisini özgür hissedip dilin imkânlarını kullanarak göze, kulağa ve gönle hitap eder. Bunun sonucu olarak kafiye’nin her çeşidini şiirlerinde kullanır. Musa Yakub’un şiir anlayışını anlatan Eminov, onu şöyle anlatır.

*“Serbest şiirde olduğu kimi; onun elementleri (vezn, bölgü,ritm, intonasiya,gafiye ve.s) lirik şiirde de özünü büruze verir, sual meydana çılır; Şair ne için serbestde “peşekarlıg” göstermir.? Evvela şair, şeir yazmagda azaddır. İkincisi, onun şeirleri başdan başa poeziyadır.”*strüktür oyunlarından uzagdır. Elbette o şairler serbeste keçir. ilhamıo kasaddır, pafos yohsuldur, estetik ideali şikestdir, arhayın olur epik fikre ve sonda onunla şeirini tamamlayır. Şeirin zahiri strukturu yeterince olmalıdır, dâhili emosional menbeyi nikbin konteksti tamamlamalıdır. Halbu ki, ümumiyyetle şeirin gayda –ganununu nezere almag, poetik elementlerden yerinde istifade etmek gözellikdir, harmoniyadır. Bezen şairler fikre (menaya) söykenib, şeirle nesri garışg salırlar, filosoflug iddiasına düşürler. Musa Yagubun lirikasında gafiyelelere “hörmət” güçlüdür. Ayır ayrı şeirleri ferglendirmek istemezdim, onun hem intonasiya –ritm hem de sözün esilliyyi bahımından gafiye yaratması diggete layigdir.” (Eminov, 2010: 239).

3.1. Nazım Şekilleri

Azerbaycan Türkleri’nin çok sevilen âşık edebiyatı örneklerinden biri olan “geraylı”yı Anadolu sahasında doğrudan göremiyoruz. geraylı için;

1. Geraylı 11 hece ile yazılan koşmanın sekiz hece ile yazılanıdır,
2. Geraylı Türkiye Türklerinin hem semaisine hem de varsağısına karşıdır.

Goşma/ Koşma:

Anadolu ve Azerbaycan edebiyatında en çok kullanılan nazım şekli koşmadır. 11’li hece kalıbına sahip olmasından dolayı Azerbaycan edebiyatında “goşma” olarak adlandırılır. Bu nazım şekline Anadolu’da “koşma” Azerbaycan edebiyatında sadece 11’li hece kalıplı olanlarına “goşma” denir. Koşmalar genellikle lirik konularda yazılır. Aşk duyguları, üzüntüleri, acıları, sevgiliye kavuşma isteği, ayrılıktan yakınma, doğayla ilgili türlü duygu ve düşünceler koşma ile anlatılır. Ayrıca, atasözleriyle işlenmiş öğüt veren, talihten, kaderden yakınan konularda yazılmış koşmalar da vardır. “*Musa Yakub’un şiirlerinde kullandığı 11 li hece kalıplı şiirlerin nazım şekli “goşma”dır.*” (Sakaoğlu, 1996:393). Kafiye düzenleri baba... aaab.... bbbc şeklindedir. .Koşmaların pek çok alt dalı vardır. Bunlar;

- A) Yedekli koşma
- B) Ayaklı koşma
- C) Musammat koşma
- D) Musammat ayaklı koşma
- E) Zincirleme
- F) Zincirbent ayaklı koşma
- G) Koşma şarkı
- H) Tecnis

“Ba-ha-ra u-zan-mış a-ğaç go-lu-yam a
Al-ça bu-da-ğı tek çi-çek do-lu-yam a
Te-pe-den dır-na-ğa sev-da yo-lu-yam a
Bu sev-gi ye-ni-den a-yılt-dı me-ni” b

(M.S.T., Bu Sevgi Yeniden Ayıldı Meni, s. 631)

Kafiye şeması olarak aaab örgüsüne sahip olan 11’li hece kalıbıyla yazılmış bir goşma örneği

<i>“Men se-ni pe-ri-şan go-yub gel-mi-şem</i>	a
<i>Sen or-da bir hes-ret a-da-sı ki-mi</i>	b
<i>Men bur-da kön-lü-mü sö-küb tök-mü-şem</i>	a
<i>Ba-har-da bir daş-gın ha-ta-sı ki-mi”</i>	b
(M.S.T., Hesret Adası, s.630)	

Şeklinde kafiye düzeni abab olan goşmalar da vardır.

Azerbaycan edebiyatında koşmanın 7’li ve 8’li hece vezinli kalıplarına “geraylı” denir.

Musa Yakub’ta bunun örnekleri de vardır. “Galdı” şiirinde

<i>“Ga-lan güyn-ler, ge-den çağ-lar</i>	a	8’li
<i>Gö-züm gü-ler, kön-lüm ağ-lar</i>	a	8’li
<i>Ü-zü be-ri ba-han dağ-lar</i>	a	8’li
<i>Me-nim siz-de ne-yim gal-dı”</i>	b	8’li
(B.S.Ü., Galdı, s.391)		

aaab kafiye şemasına sahip 8 li hece kalıbına sahip bir geraylı örneği

<i>“Bu sev-da gov-du me-ni</i>	a
<i>Gov-la-dı der-ga-hın-dan</i>	a
<i>E-lac yoh bu gü-nün-den</i>	a
<i>Ü-mid yoh sa-ba-hın-dan”</i>	b
(N.Y., Bu Sevda Govdu Meni, s.821)	

“Bu Sevda Govdu Meni “ isimli şiirde 7 li hece kalıbına sahip ve aaab kafiye örgülü bir geraylı örneği.

Musa Yakub, serbest ölçülerde şiirler de yazar. Genel anlamda ölçü ve uyak kuralına bağlı olmayan şiirlere serbest vezinli şiirler denir. Musa Yakub’un eserlerinde serbest şiirler önemli yer tutar Şairin toplam şiirleri içerisinde 316 tane serbest şiir yer alır. Bu şiirlerde kuralsız ve kendini özgür bulduğu bir ortam oluşturur. Serbest şiirlerde, adeta mısra yapısını değiştirip, anlamsal sapmalar meydana getirerek şairlik gücünü ön plana çıkarır.

Şair, şiirlerinin içerisinde çeşitli mani, atasözü, deyim ve hayata dair tecrübe edinilmiş önemli sözlere de yer vererek farklılık yaratır. Musa Yakub, kelimelerle rahatça oynayabilmesi şairlik yönünün güçlü olduğunu, kendine olan özgüvenin yüksek

olduğunu gösterir. Goşma ve geraylı nazım türlerinin yanında serbest şiir tarzında yazılan şiirler de oldukça yer tutar.

*“Gizli gelişini,
Pünhan işini,
Dağda yerişini gördüm payızın
Özümde, ocagda, torpagda, suda
Çıhış-girişini gördüm payızın”*

(B.S.Ü., Bu Payız, s.373)

11’li hece ölçüsüyle yazılmış “Bu Payız” isimli şiirde ilk dize durak yerinden ayrılarak alt dizeye taşınır.

*“Şair-
Dünyadan bir ömür
Goparıp o da
Gömülür torpağa
günün birinde
Yarattıklarında
yaşayırda
Ölür yaranmışam
Neğmelerinde”*

(B.S.Ü., Sana Gör Neçe Benddi, s.435)

Rahat ve akıcı bir üsluba sahip olan ve her konuda rahatça yazabilen şair, bu sebeple serbest şiir tarzında çok başarılı eserler verir.

*“Bu dünyada sevinç de var
derd de var,
Heresi bir yana çeker
könlümü
Yahşı ki namerd yanında
merd de var,*

*Biri sökse, biri tiker
Könlümü ”*

(B.S.Ü., Sana Gör Neçe Benddi s.435)

“Sana Gör Neçe Benddi” şiiri şekil olarak serbest şiir niteliği taşır. Fakat dizeler arasında bir kafiye düzenine rastlamak mümkündür. “*Yahşı ki namerd yanında / merd de var*” dizelerinde merd sözcüğü namerd sözcüğünün içerisinde bulunmasından dolayı tunç kafiye oluşturur.

*“Evvel de var idim
gedib-gelirdim,
Ömrümden gün keçib,
ay ötüşürdü
Vardım,
bir guruyan garağaç idim,
Durduğum toprağa kölgem düşürdü;
Bu bahar hayandan üzüme bahdı.”*

(B.S.Ü., Heyli Yaşadacag Meni Bu Ümid, s.386)

Hiçbir kafiye ve ölçü düzenine uymayan dizelerin yer aldığı şiirde kelimelerin alt dizelere taşınması ve bütünlüğün oluşmaması dikkat çekicidir.

Bu tarz serbest şiirlerde şair, anlamı ve kelimeleri hece vezninin etkisinden kurtararak daha etkili ve farklı bir tarz yakalamayı amaçlar. Serbest şiirlerde şair, kelimeleri anlam bütünlüğü içerisinde ayırarak dilsel sapmalar oluşturur. Bu şekilde hem görsel, hem de işitsel bir etki yaratmaya çalışır.

*“Böyük ustadları ohuyan zaman,
Girişe bilmirem şer yazmağa;
Birden utanıram özüm-özümnden
Defter-gelemimden gırhıram yaman”*

(B.S.Ü., s. 419)

Musa Yakub'un "*isimsiz şerlerim*" dediği şiirlerinden bir örnek

*"Ocağımız, çırağımız, inam dağımız
Elden tutan, ey pir sultan, Şih Mahmud Baba"*

*"Kendimiz niyetgahı, arzugahısan
Bu Canalı, bu Hiyavan, Şih Mahmud Baba"*
(N.Y., Şih Mahmud Baba, s.841)

*"Her iki terefde and içen bizik,
Bizi bu çaresiz and bağışlasın"*

(N.Y., ..., s.819)

Musa Yakub'un eserlerinde beyitler halinde yazılmış şiirlerde yer alır. Daha çok dini nitelikli eserler olup ikili dizeler halinde oluşur. Daha çok gazel ve kaside tarzı yazılan eserleri örnekler.

3.2. Kafiye – Redif

Kafiye, redif ve vezin şiiri meydana getiren şiire bir anlam ve aheng katan en önemli öğelerdir. Anlam bütünlüğü ve derinliği oluşturan kelimelerin bir arada olmasıyla şiir meydana gelirken aynı zamanda ahenk ve anlam açısından önemli bir etki yaratır.

Redif: Sözlük anlamı "arkadan gelen" demektir. Kafiye sözcüklerinden sonra gelen harf, ek, sözcükler ve bu sözcükler arasındaki ses benzerliklerine denir.

Kafiye: En az iki dize sonunda, anlamca ayrı, sesçe birbirine uyan iki sözcük arasındaki ses benzerliğidir.

Kafiye çeşitleri

a. Yarım Kafiye: Mısra sonlarındaki kelimelerin köklerinde meydana gelen tek ses benzerliğiyle oluşan kafiyedir.

<i>"Elifba sarıdan gıdadır di - l - im</i>	a
<i>O daş kitabeye yetişmez e - l - im</i>	a
<i>İlk laylam, bayatım, şirin mese - l - im</i>	a
<i>Menim nağıl sözüm, hekayet sözüm"</i>	b

(İ.G.İ., Sözümler, s.472)

Mısraların sonundaki “dil, el ve mesel” kelimelerindeki “l” seslerinin benzerliğinden dolayı yarım kafiye oluşturur. “im” sesleri ise rediftir. ,

Kafiye ve redif şiirin temel iki öğesidir. Kafiye mısra sonlarında kelimenin kökünde meydana gelen ses benzerliği iken kelimenin ekinde oluşan ses benzerliğine ise redifi meydana getirir. Musa Yakub, şiirlerinde kafiye çeşitliği vardır. Yarım kafiye, tam kafiye, zengin kafiye kullanır. Ayrıca cinas şair için önemli bir edebî unsurdur.

b. Tam Kafiye: Mısra sonlarındaki kelimelerin köklerinde meydana gelen iki ses benzerliğine tam kafiye denir.

<i>“Oynayıb kükreyer sel ay- <u>ağ</u> - ında</i>	a
<i>Şimşekler hal goyub daş yan - <u>ağ</u> - ında</i>	a
<i>Deyirem dünyada cavan ç -<u>ağ</u> - ında</i>	a
<i>Gocaltdın neçe min cavanı, dağlar “</i>	b

(B.M.Y.M., Dağlar, s.42)

“Dağlar” isimli şiirde şair tam kafiye özelliğine uygun olarak dizelerin sonlarında bulunan kelimelerdeki “ağ” iki sesin benzerliğiyle tam kafiye oluşturur. “ında” sesleri ise ekte meydana gelen ses benzerliğinden dolayı rediftir.

6+5 duraklı olan şiir 11’li hece vezni ile yazılmıştır.

c. Zengin Kafiye: Mısra sonlarındaki kelimelerin köklerinde meydana gelen üç veya daha fazla ses benzerliğine zengin kafiye denir.

Yayın gızmarında nefes t - <u>eng</u> - idi	a
Payız yağışında torpag s - <u>eng</u> – idi	a
Ahşamlar telesdi, sabah l - <u>eng</u> - idi	a
Keçdik gış vahtına il ömrümüzün	b

(M.S.T., Yay Vahtından Gış Vahtına, s. 588)

Dizelerin sonlarında bulunan “eng” sesleri zengin kafiye oluştururken “idi” sesleri ise rediftir.

ç. Tunç Kafiye: Mısra sonundaki kelimenin diğer mısralarda aynen tekrar edilmesiyle oluşan bir kafiye çeşididir.

<i>“Belke o yerlere düşmedi yönüm</i>	a
<i>Geldiyim enişdir, yohuşdur önüm</i>	a
<i>Sen bura gelirsen, men geri dönüm?</i>	a
<i>Benövşem, men gelim, sen geleceksen? “</i>	b

(M.S.T., Benövşe Gileyi, s.656)

Dizelerinde yer alan “önüm” kelimesi diğer dizelerin içerisinde yer almasıyla tunç kafiye oluşur.

Hece ölçüsüyle yazılan şiirlerde şiirin ahengini artırmak vurgu ve tonlamayı yapabilmek için hece ölçüsünde dizenin belli bölümlere ayrılmasına durak denir. Musa Yakub’un eserlerinde 11’li hece vezniyle yazılan goşmalar 6+5 veya 4+4+3 duraklıdır.

<i>“Bir mehebbet / harayında/ oyanmış</i>	4+4+3
<i>Sevgi adlı / imtahanda / sınanmış</i>	4+4+3
<i>Birbirinin/ taleyine / sığınmış</i>	4+4+3
<i>Bir arzulu /ömürdaşg / ay sonam”</i>	4+4+3

(M.K., Goşma, s.142)

<i>“Men seni perişan / goyub gelmişem</i>	6+5
<i>Buludlu göylerin / havası kimi</i>	6+5
<i>Menim sinem dolub,/ gözlerim dolub</i>	6+5
<i>Daşacag sebrimin / kasası kimi”</i>	6+5

(M.S.T., Hesret Adası, s.630)

“O hansı şerimdir,
bilmirem ancag
O şerin üstünde
soyuyar tehim...
deyirem göresen
nece olacag
menim son gelemim,
son mürekkebim
gelecek günlerden,
heber getiririm,
özüm bu gündeyem,

fikrim gabagda”

(M.K., Göresen, s.131)

“Göresen” şiirinde şair durakları kendisi belirler. 6+5 şeklinde dizeyi ayırarak diğer satıra taşır.

Eserlerde Hece Vezniyle Yazılan Şiir ve Serbest Şiir Tasnifi

Eser ismi	Tarih	Eserlerdeki Şiir sayısı	Hece vezni ile yazılan şiir sayısı	Hece vezni ile yazılmış şiirlerin toplam şiirlerdeki oranı %	Serbest Şiir sayısı	Serbest şiirlerin toplam şiirlerdeki oranı %
YARPAGLAR OHUYUR.	1966	16	7	44	9	56
BU MEHEBBET YAŞADAR MENİ	1970	36	12	33	24	67
MENİM KÂİNATIM	1973	44	2	5	42	95
ÜZÜ BERİ BAHAN DAĞLAR	1977	30	10	33	20	67
YAHŞI Kİ,SEN VARSAN	1979	26	10	39	16	61
BİR SİM ÜSTE	1983	46	12	26	34	74
İKİ GELBİN İŞİĞİ	1985	36	25	69	11	31
MENİM SEVGİ TALEYİM	1988	54	27	50	27	50
ÜREYİMDE YERİN GALDI	1992	56	30	54	26	46
NANE YARPAĞI	1996	83	56	68	27	32
PAYIZDAN YAZA YOL VAR MI?	1999	50	25	50	25	50

RUHUMLA SÖHBET	2004	73	34	47	39	53
SON İLLERİN ŞERLERİ		37	21	57	16	43
13 KİTAP	TOPLAM	587	271	46	316	54

Musa Yakub'un 13 şiir kitabında yer alan 587 şiirinde hece vezni ile yazılan şiirlerinin sayısı 271'dir. Bu sayının toplam şiirlerindeki oranı % 46 iken serbest şiirlerin toplamı 316 olup şiirlerindeki oranı %54'tür. Yapılan bu tasnifte şairin serbest şiir tarzında yazdığı şiirler fazlalık gösterir. Şairin bir kurala bağlı kalmayarak daha çok serbest tarzda yazması şairlik yönünün güçlü olmasının sonucudur. Serbest şiirlerde kendini daha özgür hisseden şair, şairliğine güvenerek kelimeler üzerinde daha etkin olma arzusundadır. Serbest şiirde kelimeleri ve anlamı bölerek dilsel sapmalar oluşturur. Böylece anlamsal ve görsel bir edebi farklılık sağlar.. "İki Gelbin Işığı" kitabında yazılan şiirlerde hece vezni ile yazıldığı şiirlerin oranı % 69 ile en yüksek seviyede iken serbest tarzda yazılan şiirlerin oranının en düşük olduğu görülür.

"Menim Kâinatım"da ise serbest tarzda yazılan şiirlerin oranı % 95'lik oran ile en yüksek seviyede iken hece vezni ile yazılan şiirlerin en az olduğu görülür.

Eserlerde Hece Vezni İle Yazılan Şiirlerin Tasnifi

	7' li hece vezni	Oran %	8'li hece vezni	Oran %	11'li hece vezni	Oran %
Y.O	3	19			4	25
B.M.Y.M	3	8			7	19
M.K	1	2			1	2
Ü.B.B.D	3	10	3	10	2	7
Y.K.S.V	6	23			4	15
B.S.Ü	2	4	3	7	7	15
İ.G.İ	4	11			21	58
M.S.T	6	11	2	4	19	35
Ü.Y.G	5	9	5	9	20	36
N.Y	6	7	11	13	39	47
P.Y.Y.V	1	2	7	14	16	32
R.S	14	19	2	3	17	23
S.İ.Ş	7	19	1	3	13	35

7’li hece vezni ile yazılanlar

İncelenen toplam şiir sayısı: 271

7’li hece vezni ile yazılanların sayısı: 61

Tüm şiire oranı: % 23

8’li hece vezni ile yazılanlar

İncelenen toplam şiir sayısı: 271

8’li hece vezni ile yazılanların sayısı: 34

Tüm şiire oranı: % 14

11’li hece vezni ile yazılanlar

İncelenen toplam şiir sayısı: 271

11’li hece vezni ile yazılanların sayısı: 170

Tüm şiire oranı: % 63

Şairin incelenen toplam 271 şiirinde en çok kullandığı 11’li hece veznidir.

Yukarıdaki tablodan hareketle şairin en çok koşmalar yazdığı görülmektedir. “İki Gelbin Işığ” adlı şiir kitabında % 58 oran ile en çok koşma yazdığı şiir kitabıdır. Musa Yakub, geray türünü de çokça kullanır. 7’li vezin ile yazılanlar 8’li vezin ile yazılanlardan daha fazladır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DİL VE ÜSLUP

Sanat dili, ait olduğu milletin dilidir. Sanatçı, mensubu olduğu toplumun kolektif dilini kullanarak, kendine özgü bir dille halka seslenir. Şiir dili, konuşma dilinden farklı olup, şair tarafından kendine özgü bir şekilde işlevsel hale getirilir. Şair bu işlevsellikten yararlanarak sezgilere ve duygulara ulaşır. Bachelard, bu durumu şöyle ifade eder. “*Dil, anlam’la kapanır, şiirsel ifadeyle açılır.*” (Bachelard,1996:235). Şair, sembollerle, imgelerle süsleyerek şiirdeki derin anlamı ortaya çıkarır. İşte dilin özel ve özgün bir şekilde kullanılması şairin üslubunu oluşturur.

Şairin yaşadığı dönem ve ortam onun üslubunun temellerini inşa eder. Musa Yakub, şiirlerinde dilin bütün imkânlarını üst seviyede kullanır. Şairliğin ve edebi kişiliğinin etkisiyle şiirde “*ideal nizamı*” (Çetin, 2010:131) oluşturarak dil ustası olduğunu ispatlar. Birçok konuda şiir yazan Musa Yakub, ait olduğu toplumun tarihi ve kültürel değerlerinden etkilenip daha çok aşk, tabiat, vatan, özgürlük, anne sevgisi, insan sevgisi ve sosyal hayata dair birçok konuda eserlerini verir. Musa Yakub, toplumun aksayan yönlerini şiir aracılığıyla dile getirerek toplumu ve insanları bilinçlendirmeyi amaçlar.

Musa Yakub’un doğayla kurduğu ince ve hassas bağ onun tabiat şairi olarak nitelendirilmesini sağlar. Her şairin doğayla ilgili sihirli bir bağı mutlaka vardır. Çünkü İnsan olmadığı zaman doğanın anlamı yoktur. Doğaya insanın varlığı anlam katar. Bu bilinçle şairler, insanlardan çok doğayla arkadaşlığı tercih eder. Onlar, bozulmuş, betonlaşmış hayatın soğukluğundan kaçarak, tabiatın saf ve sıcak kollarında ilham bulurlar. Onun tabiat şairi olarak nitelendirilmesinde doğaya bakışı, tabiatın dilini anlaması ve felsefi olarak doğayı çözümlemesinde yatar. Şairin şiir kitaplarına “*Menim Kâinatım*”, “*Nane Yarpağı*”, “*Payızdan Yaza Yol Var mı*”, “*Yarpaglar Ohuyur*” gibi isimler vermesi onun tabiatla olan güçlü bağını gösterir. Musa Yakub, aynı zamanda bir aşk ve sevgi şairidir de yine kitaplara verdiği isimlerden hareketle “*Üreyimde Yerin Galdı*”, “*Menim Sevgi Taleyim*”, “*İki Gelbin İşığı*”, “*Bu Mehebbet Yaşadar Meni*” gibi şiir kitapları sevgiyi ve sevgiliyi anlatan eserlerdir. Bu özelliklerinin yanında şair, bir ruh tahlilcisi ve felsefi derinliği olan bir şahsiyettir. “*Ruhumla Söhbət*” ve “*Son İllerin*

Şerleri” kitaplarında insana ve insanın özüne ait derin ve yoğun ifadeler kullanarak şiirler yazar.

Musa Yakub, dili sade, anlaşılır ve halkın anlayacağı bir düzeyde kullanır. Halk diline önem veren şair, halk ozanı niteliği olan bir şahsiyettir. Şiirde amacı anlaşılacak olan şair, bunun için halka ait günlük kullanılan dilde şiirler yazar. “*Musa Yakub’un poeziyasında ritorik suallar, ritorik nidalar ve hitablar hüsusi yer tutar.*” (Eminov, 2010:232) Bu ifadelerden hareketle şair, durumları ve düşünceleri sorgulayan bir kişilik olarak bunu şiirlerinde ifade eder. Şiirlerde kullandığı soru işaretleri bu sorgulamaların görsel belirtisidir. Şair, mısralarının sonlarında kullandığı üç nokta, söylenmemiş sözlerin ve merak edilen duyguların görsel ifadesidir.

Şairin anlamı derinleştirmek, mısralara felsefi boyut kazandırmak ve merak uyandırmak için çeşitli edebî taktikler kullanır. “*Musa Yakub’un şehsiyyetinde bir nüansı demek isterdim ki o, semimiyyeti, ohucu gılığına girmeyi hoşlayan ve ohucularından çekinmeyen insandır. Şübhesiz, burada onun daima cemaat, dost tanış arasında olması esas şertlerdendir.*” (Eminov, 2010: 66). Musa Yakub’un toplum insanı oluşu şiirlerine de etki eder. Halkın içinde yetişen şair, toplumu uzaktan izlemez. Toplumu derinden etkileyen olaylar karşısında duyarsızlaşmayan Musa Yakub, kitlesel dinamizmi harekete geçiren bir dil ve düşünce birlikteliğine sahiptir. Hayat tecrübelerini ve bilgisini eserlerine aktaran şair, üslubunu oluşturma başarısı gösterir. Topluma ait olan ve okuyucusundan korkmayan şair, bu özelliğiyle rahat ve akıcı bir üslup sahibidir.

Şair, şiirlerinde anlaşılır bir dil kullanarak kendi üslubunu oluşturur. Konuşur gibi rahat bir şekilde yazması ve şiirlerini daha çok serbest şiir tarzında yazması onun kural dışı olduğunu gösterir.

Musa Yakub, şairliğinin yanında insani yönüyle de dikkat çeken bir kişiliktir. İnsanları seven ve koruyan bir kişiliğe sahip olması onun hümanist yönünü gösterir. “*Musa Yakub, bir hümanist, bilikli şair olarak heyata, insan talebine beşerilig nögtesinden bahır, öz poetik fikrini, düşüncelerini çatdırır ve tale oyunlarına revac verenleri ehlağa fezilete çağırır. Cemiyetin spesifik, özel hüsusiyyetleri inkaredilmezdir; etigadın fikrin ve bahışın bu “triada”nın yayılması, tetbigi üçün bütün imkanlardan istifade olunmalıdır.*” (Eminov, 2010: 241). Eserlerinin merkezine insanı alan şair, insan sevgisini gerçek anlamda işleyen ve aktaran bir şahsiyettir.

İnsan sevgisini şiirlerinde evrensel boyuta taşıyarak sevginin sınır tanımaz bir duygu olduğunu ifade eden şair, sevgiyi felsefi boyutta ifade eder. Şair şiirlerinde

toplumun değerlerini ön plana çıkararak bu değerlere sahip çıkar. “*Eşgin özü bir zelzeledir.*”(Ah Bu Alem, s.1212). “*Sevginin dili lal* (Men De Eleyem s. 803),”*Dil ile deyilmez dilimin derdi*”(...,s.823) gibi dizeler felsefi derinliği olan ve üzerinde düşünülmesi gereken önemli ifadelerdir. Bir deyim ve atasözü niteliğinde olan ifadeler etkisini sürekli korur. Bu ifadeler şairin edebi gücünü ve üslubunu göstermesi bakımından önemli ifadelerdir.

Musa Yakub, şiirlerinde konu çeşitliliğini ve farklı yapılarda mısralar oluşturmayı amaçlar. Şiirlerinde beyitler halinde yazılmış şiirler de bulunur. Divan edebiyatına benzer konular ve nazım şekilleri yer alır. Şiirlerinde tarihten ve tarihî şahsiyetlerden bahsederek tarihî kahramanlara atıflarda bulunur. Köroğlu, Dede Korkut gibi kahramanlığı ve bilgeliği temsil eden yüce değerleri anlatırken Leyla ile Mecnun ve Aslı ile Kerem gibi aşkın yüce değerlerini de anlatır. Ayrıca, dinî tasavvufi motiflerin musikiyle sentezlenmesi onun sanatçı kişiliğine değer katar. Musa Yakub, bu değerleri “*Evrensel anlamda kendilik ekseninde bir varoluş olarak görür.*” (Şahin, 2011:1579). Toplumsal yapının temel bileşeni olan din şairin eserlerinde etkisini gösterir. Din ile evrensel değerleri içselleştiren Musa Yakub, aynı zamanda musikiyle de bunu tamamlar.

Musa Yakub’un şiirlerinde, Türk Dünyası’na ait kahraman ve bilge şahsiyetlerin sözleri şiirleri içerisinde yer alır: Dadaloğlu’na ait “*Ferman padişahınsa dağlar bizimdir*” dizesine benzer şekilde “*Söz padşahın, dağlar hele bizimdi*”(Burda Yoham, s.140) dizesi aynı duygu değeri taşır. “*Könlünün könlümden yohdur heberi*”, “*Mende bir men vardır menden içeri*” (...s. 900) ifadelerinde Yunus Emre’nin sözü şairin şiirinde birebir yer alır. Aynı şekilde “*Her esger gebrinde/ Bu meşel yansa /Bütün yer küresi çırağa döner*” (Namelum Esgerin Gebri Üstünde Bir Anlığ Sükût, s.299). İstiklal Marşı’ndaki “*Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda*” ifadesiyle benzerlik göstermesi onun millî şairimiz Mehmet Akif Ersoy’dan etkilendiğini gösterir. Ayrıca Bahtiyar Vahabzade ve Nebi Hezri gibi şahsiyetlerin etkisini de şiirlerinde görebiliriz.

Musa Yakub’un hayatında yaşadığı durumlar bireysel hayatını etkilediği gibi sanat dünyasını da etkiler. Şairin yaşadığı dönemde ailesinin içinde bulunduğu zorlu şartlar ve ülkenin içinde bulunduğu durumlar şairin ruh dünyasını olumsuz etkiler. Şairin ruhuna işleyen bu durum şiirlerine doğrudan yansır. Bu bakımdan “*Musa Yakub’un poeziyasında “gerçeklik” poetik fantaziyanın ilk gidalandığı bedii hegigettir.*” (Eminov, 2010:223). Realist bir yaşam tarzına sahip olan şair, bunu eserlerine de yansıtır.

Şairin eserlerinde kullandığı imge yapısı çeşitlidir. Felsefi yorumlara açık imgelere rastlamak mümkündür. Tabiata ait unsurları kullanan şair, en çok “*Zihinsel kurguya geniş bir bakış açısı kazandıran ve yaratıcı öğeler içeren yayılğan/gelegen imgeler.*”e (Korkmaz, 2002: 27) yer verir.

*Min göz var ağacın her calağında
Sabah bu gözler de çiçekle dolar
Koy düşüm, dayanım arh gırağında
Bu guru eyvanda bitmekmi olar?*

(Bir Yaz Gecesinde, s. 477)

Dizelerde “min göz.”, ” guru eyvan”, “ağacın her calağı” tamlamalarında yer alan göz, eyvan, ağaç imgeleri herneneutik açıdan işlevsellik taşır. Ayrıca kuş, gökyüzü, güneş, gibi özgürlük ve sonsuzluk belirten imgeler yer alırken; ateş, ışık, ayna gibi kendilik değerlerini ifade eden imgeler de bulunur. Su, toprak ve yıldız gibi imge değeri taşıyan sözcükler şairin imge dünyasını zenginleştirir.

Edebi üslubunun oluşmasında içinde yetiştiği bilimsel ve kültürel ortam, dönemin önemli edebi şahsiyetleriyle tanışması ve onlardan etkilenmesi birinci dereceden etkilidir. Musa Yakub’un ruh dünyasının zenginliği ve sağlam bir düşünce yapısına sahip olması onun güçlü bir üsluba sahip olmasına etki eder.

SÖZLÜK

A

Adi: Sade, normal

Agbirçek: Saçları beyazlaşmış ihtiyar, hürmet edilen (kadın)

Agcagayın: Akça kayın sert odunsu bir ağaç

Alov: Alev

Amil: Bir olgunun olayın sebebi

Arh: Tarla ve bostanlara su akıtmak için açılan yol

Avgust: Ağustos

Azadlıg: Hürriyet, istikbal

B

Bala: Evlat, çocuk

Bar: Yemiş, meyve

Bayatı: Mani, hüzünlü bir makam

Beled: Bir insanı veya bir işi iyi bilme

Bende: Kul. Köle

Berg: Yaprak

Bes: Soru şeklini veya bir düşünceyi kuvvetlendirmek için kullanılır.

Bütöv: Bütün, baştanbaşa

C

Cehet: Yön, teref

Cücermek: Yetişmek boyu uzamak, yeşermek

Cür: Tür, çeşit

Ç

Çatmag: Varmak

Çar: Rusya imparatoru

çen: Pus, sis

Çiyin: Omuz

D

Dahma: Yer altında yapılmış geçici veya daimi ev, barınak

Dara Çekilmek: darağacından asarak idam edilmek

Daraşma: Bir şeyin üzerine üşüşmek, toplanmak

Darımag: Sıkılmak, canı sıkılmak

Dekabr: Aralık

Den: 1. Taneli bitkilerin tohumu. 2.Den düşmek (saça) beyazların düşmesi.

Derk etmek: Anlamak, kavramak

Deyingen: Çok konuşan.

Dil tapmag: Karşılıklı olarak anlaşmak, yola getirmek.

Dözmek: Tahammül etmek, katlanmak

E

Ehd: Söz verme

Elbeyaha: Şiddetli kavga, dövüş, savaş.

Emosiya: Heyecan, duygu

Esatir: Mitoloji

Evez: Karşılıklı bir şeyin yerini tutabilen şey (şahıs)

Eyn: Göz

Ezizlenmek: Çok sevilme, değer verilmek

F

Fehr: Gurur duymk, övünmek

Fevral: Şubat

G

Gabag: Ön, ileri taraf

Gabarıg: Kabarıklık, şişkin

Ganmag: Anlamak

Gargış: Beddua

Gayıdıg: Geri dönme işi

Gedim: Eski

Gelebe: Galibiyet

Genim: Düşman,

Geraylı: Aşk şiirinde her kıtası dört mısradan oluşan 8 heceli şiir

Gerdiş: Gezinti

Geydi: Düşünce, kaygılanma

Gıgılcım: Kıvılcım

Gisas: İntikam, kısas.

Gış: Kış

Giyam: Baş kaldırma, isyan

Goçag: Yiğit.

Gohum: Birisi ile akrabalık bağı olan adam

Goşa: 1. Çift, 2. Yan yana duran.

Göy: Gök, mavi

Göynek: Elbise, gömlek

Göynet: Acı duyma, sızlanma

Güdaza: Mahvolmak, yokolmak.

Güzgü: Ayna

H

Haçan: Ne zaman

Hana-Hana: odalar halinde.

Hara: Hangi taraf, yön

Haray: İmdat.

Hardasa: Bilinmeyen bir yerde

Harın: Azgın, kibirli

Hemişe: Her zaman, daima

Hış: Kara saban, saban.

Hidmed: Bir idarede maaşla çalışma

Hilaskar: Kurtarıcı

I

İyul: Temmuz

İyun: Haziran

İlgar: Ani hücum, baskın

İlgım: Serap

İncik: İncimiş, rencide olmuş

İntim: İçten gelen, gizli

İtilik: Keskinlik, çabukluk

K

Kağız: Kâğıt

Kef: Ruhi ve sıhhat yönünden durum, vaziyet

Kelek: Hile, fırıldak, oyun

Kend: Köy

Kesb etmek: Çalışıp kazanmak

Kesik: Koruma nöbet

Kirimek: Susmak

Konkret: Tam, keskini belirgin

Kontekst: Bir metne ait olan bir söz veya ifadenin anlamını belirtmek için metnin bitmiş kısmı, tamamlanmış bölümü

Kürümek: Kürekle temizlemek

L

Lap: Kelimelerin önüne gelerek onların anlamını güçlendirir.

Layla: Ninni

Lay-lay: Her iki tarafı

Leksik: Söz bilimine ait olan

Lengerli: Yalpalaya yalpalaya yürüyen

M

Mart: Mart

May: Mayıs

Mehriban: Merhametli

Müftece: Bedava olarak

Müstemleke: Sömürge

Mütekke: Yer yastığı

N

Nağıl: Masal

Nakam: Mutsuz

Nale: inilti, Feryat

Naşı: Yabancı, Tecrübesiz

Neğme: Türkü, nağme

Nevaziş: Okşama, incelik gösterme

Neve: Torun

Nikbin: Hayatından memnun, ümitli

Nisan: Nisan

Nisgilli: İçinde sıkıntı dert olan

Noyabr: Kasım

Növbe: Sıra, nöbet.

O

Obrazlı: Canlı, anlaşılır, düzgün ifadeli

Od: Ateş

Oktyabr: Ekim

Ovgat: Zaman, ruhi durum manevi hal, keyf

Ö

Öz: Kendi, kendine ait

Ölçü-biçi: 1. Ölçü 2. Ne dediğini ne yaptığını bilmemek sınırı aşmak.

Ölke: Ülke, memleket, arazi, toprak

Ören: Eski yerleşim yeri, yıkılmış, virane.

Ötkün: Geçmiş, zamanı geçmiş.

Övc: En yüksek nokta. Büyümek, boy atmak.

Özge: Başka, diğer.

P

Pafos: Herhangi bi yüksek idealin doğurduğu şevk, ilham, ruh ve moral yüksekliği

Passiv: Faaliyetsiz, hareketsiz

Payız: Sonbahar mevsimi

Penah: Sığınma

Peşekarlık: Sanatkârlık

Pıçıldamag: Yavaşça fısıltıyla konuşma.

Poema: Manzum hikâye

Poeziya: Şiir

Pöhre: Ağaç ve odların dibinden yeşeren filizler.

R

Rayon: Bölge, bir arazinin coğrafi, ekonomik yönlerden tam bir birlik meydana getirdiği parçası.

Reva: Layık, münasip, uygun.

Reyaset: Başkanlık, riyaset

Rüsva(y): Rezil olma, kepazelik.

Rüzi: Azık, yiyecek

S

Savad: Okuma yazmayı becerme, okuma yazma.

Sayalı: Uğurlu, kutlu

Sentimentallık: Aşırı duygusallık

Sentyabr: Eylül

Servaht: Uyanık, ihtiyatlı

Sınag: Deney, sınav

Subay: Bekâr

Sübut: Herhangi bir şeyin hakiki oluşunu gösteren faktör

Ş

Şerik: Ortak

Şe'rriyet: Ahenklik, güzellik

Şit: 1. Tuzsuz. 2. Konuşması hareketleri gayrı ciddi olan

T

- Tale: Baht, kismet
 Tamah: Açgözlülük
 Tamarzı: Hasret, özlem
 Tapmak: Aramak, bulmak.
 Te'cil: Mühlet verme, erteleme
 Tegsir: Suç, günah, kabahat
 Teklik: Tek olma hali
 Telatüm: Heyecanlı, telaşlı, ıstıraplı,
 Telesik: Acele ederek, acele
 Telli: Saçlarını alnına döken
 Temenna: Arzu, istek
 Tepel: Hayvanların alnındaki beyaz leke
 Teravet: Tazelik, güzellik
 Tesevvür: Hayale gelme, canlandırma
 Titul: Fahri isim
 Toran: Alaca karanlık

U

- Uca: Yüksek
 Ucalmag: Daha da yükselmek
 Umu-küsü: Umma ve küsme incime

Ü

- Ülgüc: Ustura, çeşitli aletlerin kesici tarafı
 Ünsiyyet: Karşılıklı ilişki
 Unvan: Adres.

V

- Veles: Gürgen ağacı
 Verdiş: Alışkanlık
 Vesf: Bir şahsın veya şeyin sahip olduğu sıfat
 Vügar: Ağırbaşlılık, ciddiyet

Y

Yad: 1. Akraba olmayan 2. Hafıza

Yanvar: Ocak

Yay: Yazm mevsimi

Yeğın: Şüphesiz, açık

Yıyesiz: Sahibi olmayan, kimsesiz

Yozulmag: İstenen anlam verilmek

Yumag: Su ile yıkamak

Z

Zavod: Fabrika, büyük sanayi kuruluşu.

Zer: Altın

Zog: Ağaç ve bitkilerde yeni yeşeren sürgün

SONUÇ

“Odlar Yurdu” Azerbaycan, kendi öz varlığını oluşturmak ve bütünlüğünü korumak için çeşitli mücadeleler vererek vatan olma hüviyetini kazanır. Bu mücadelenin kazanılmasında sadece savaşlar değil maddi ve manevi pek çok faktör etkilidir. Bunlardan biri ve en önemlisi edebî mücadeledir. Bir millet, kendini var eden geçmişini tanımıyorsa o millet her türlü mücadeleye yenik başlar. Zira edebî mücadele bu bütünü tamamlayan ve millete bilinç kazandıran önemli unsurlardan biridir. Edebi eserler aracılığıyla milletler bilinçlenir geçmişini ve tarihini öğrenir. Sadece bu bilinci kazanmış toplumlar millet olarak varlığını kabul ettirir.

Azerbaycan halkı derin ve köklü bir çınar olan Türk milletinin bir dalı olduğunu unutmuyarak “öze dönüş” sürecinde kendi varlığını meydana getirir. Yıllarca baskı, zulüm ve esaret altında yaşayan halk, ötekileş(tir)me ve kimliksizleştirme politikalarını edebiyatın ve dilin birleştirici, bütünleştirici ve koruyucu gücüyle etkisiz hale getirir.

Millet olma ve bağımsız yaşama mücadelesinin en önemli kahramanları şüphesiz aydınlar ve şairlerdir. Şairler, milletin milli bilincini oluşturan ve millete mücadele arzusu kazandıran önemli şahsiyetlerdir. Bu şahsiyetlerden biri de Azerbaycan Edebiyatı’nda önemli bir yere sahip olan Musa Yakub’tur.

Türk Edebiyatı’nı sadece Türkiye Edebiyatı’ndan ibaret olduğu algısını aşarak Türk Edebiyatı’nı geniş bir çerçevede incelemek esas olmalıdır. Bu amaçla çalışmada Azerbaycan’ın kurtuluşunu ve özgürlük mücadelesini şiir ve poemalarıyla destekleyen Musa Yakub’un millî mücadeleye katkısına ayna tutulmuştur.

Aşk/sevgi, özgürlük, vatan, doğa, dost, anne sevgisi, sosyal adaletsizlik ve ölüm gibi birçok izleğin yer aldığı şiirlerde sade ve anlaşılır bir dil kullanan şair, Türkçe’nin izinde ilerler. Şair, aşkı ilahi ve beşeri anlamda çok yönlü işler. Sevinç, hüzn, özlem, ayrılık, mutsuzluk, imkânsızlık gibi aşkın her halini şiirlerde dile getirerek gerçek bir duygu dünyası yaratır. Çok yönlü bir kişilik olarak toplum insanı olması ve insanları sevmesi onu ayrıcalıklı kılar. Hümanist bir kişiliğe sahip olan Musa Yakub’un öncelediği değerlerden biri de insan sevgisidir. Bu açıdan eserlerinin temeline insanı yerleştiren şair, duygu ve düşünce dünyasını da buna göre şekillendirir.

Doğa şairi olarak nitelenen Musa Yakub, doğanın diline hâkim bir edebî şahsiyettir. Bunu şiirlerine sürekli yansıtır. Doğayı, varlık alanı olarak algılayan şair, doğanın varoluşsal gücüne vurgu yaparak karşılıklı etkileşime önem verir.

Vatan, şairin tinsel ve tensel olarak var olduğu bir doğuş yeridir. Milletin varlığını vatana ve özgürlüğe bağlayan şair, onurlu bir yaşam için bu iki değeri vazgeçilmez kılar. Milletin kurtuluşu ve geleceği bu değerlerle var olur. Bu inançla şair, eserlerinin her dizesinde bunu hissettirir.

Şairde ölüm önemli bir değerdir. Her insan gibi Musa Yakub da ölümün kısıtlayıcı ve sonlandırıcı etkisini kendinde hisseder. Fakat; Allah'ın varlığını kabul eden ve bunu şiirlerine yansıtan şair, ölümü bir yokoluş olarak düşünmez. Aksine yeni ve farklı bir dünya için geçiş aşaması olarak algılar.

Toplumu derinden etkileyen ve yozlaştıran sosyal adaletsizlik, şairin sürekli dile getirdiği bir durumdur. Toplumdaki ahlaki yapının bozulması ve manevi değerlerin önemini yitirmesi şairde vicdani bir rahatsızlık oluşturur. Bu durumu gelecek için bir tehlike olarak düşünür. Bu olumsuzluğa karşı toplumu bilinçlendirmeyi kendine görev edinir.

Türk milletinin içinde bulunduğu sosyal ve psikolojik durumları resmetmesi şiirlerinin ayırt edici özelliklerinden biridir. Bir toplum insani ve aynı zamanda halk ozanı olan Musa Yakub, felsefî derinliği olan bir sanatçıdır. Mekânı, zamanı ve hayatı sorgulayış biçimi bu derinliğin bir göstergesidir.

Musa Yakub'un incelenen on üç eserinde 587 şiiri (tekrar edilenler hariç) ve 11 poeması yer alır. Şairin 271 tane hece vezni ile yazılan eseri bulunmasına karşın, 316 tane serbest vezinli eseri yer alır. Serbest vezinli şiirlerinin çokluğu onun şiir anlayışını göstermesi bakımından önemlidir. Şiirlerdeki bu kuralsızlık, şairin ve toplumun içinde bulunduğu fiziksel ve ruhsal dağınıklığı anlamsal olarak ifade etmesinin yanı sıra görsel olarak da belirtir.

Şiirlerinde farklı imge ve semboller kullanması varlığa bakışını ve derin düşünce dünyasını yansıtır. İmge dünyası geniş olan şair, eserlerinde daha çok “ateş, toprak, su, ırmak, kuş, kanat ve gökyüzü” gibi özgürlüğü ve kendiliği temsil eden imgelere yer verir.

Şiirlerinde, konu ve izlek çeşitliliğinin yanı sıra yapıya ait unsurların farklılığı da dikkat çekicidir. Dizelerdeki anlamsal ve yapısal değişimlerle çeşitli dilsel sapmalar meydana getirmesi onun edebî gücünü göstermesi bakımından önemlidir. Şiirlerinde

kafiye ve vezin ilişkisinin yanı sıra dizelerdeki sözcüklerin uyumu ve lirizm de etkilidir. Ayrıca nağmeye dönüşen kelime ve dize anlayışı hâkimdir. Serbest tarzda yazdığı şiirlerde dahi bu akustik dengeyi dikkate alması önemlidir.

Musa Yakub, şiirlerinde bireye ve topluma mesaj vererek olumsuzluklara başkaldıran bir şairdir. Bir toplum adamı olarak toplumun içinde bulunduğu durumun tespitlerini yaparken çözüm önerileri sunmasını da bilir. Azerbaycan Edebiyatı'nın mücadeleci şairi olarak kabul edilen Musa Yakub, vatanın kurtuluşu ve özgürlüğü için bireysel ve toplumsal bir anlayışla hareket eder. Eserlerini bir araç olarak kullanan şair, bu yönüyle kurtuluş ve özgürleşme mücadelesinin simgesi olur.

KAYNAKÇA

- ADLER, Alfred (1997), **İnsanı Tanıma Sanatı**, (Çev. Şelale Başar), Dergah Yay., İstanbul.
- AKTAŞ, Şerif (1996), “Milli Romantik Duyuş Tarzı ve Türk Edebiyatı”, **Türkiye Günlüğü**, Sayı: 38, Ocak- Şubat, s. 170 - 176.
- AKPINAR, Yavuz (1994), **Azeri Edebiyatı Araştırmaları**, Dergâh Yay., İstanbul.
- ALTAYLI, Seyfettin (1994), **Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü I-II**, MEB Yay., İstanbul
- ARSLAN, Fatih (1998), “Aytmatov Estetiğinin Geçmişe Dönük Ütopik/Postromantik Yüzü”., **Doğumunun 70. Yıl Dönümünde Cengiz Aytmatov Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri** 8-10 Aralık 1998 – Ankara .
- BACHELARD, Gaston (1996), **Mekânın Poetikası**, (Çev.Aykut Derman), Kesit Yay., İstanbul.
- BACHELARD, Gaston (2006), **Su ve Düşler**, Yapı Kredi Yay., İstanbul.
- BAUMAN, Zygmunt (1997), **Özgürlük**, (Çev: Vasıf Erenus), Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- CAMPBELL, Joseph (2000), **Kahramanın Sonsuz Yolculuğu**, (Çev. Sabri Gürses), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- ÇETİŞLİ, İsmail (2004), **Metin Tahlillerine Giriş/1 Şiir**, Akçağ Yay., Ankara.
- ÇETİN, Nurullah (2010), **Şiir Çözümleme Yöntemi**, Öncü Kitap, Ankara.
- DEVECİ, Mutlu (2012), **Varoluş ve Bireyleşme Açısından Ferit Edgü Anlatılarında Yapı ve İzlek**, Akçağ Ankara.
- DEVECİ, Mutlu (2013), **Halit Ziya Uşaklıgil’in Öykülerinde Yapı ve İzlek**, Grafikent Elazığ.
- DEVECİ, Mutlu, (2012), “Tevfik Fikret’in Özgürlük Yolundaki ‘İzleri’”, **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 7/3, Summer 2012, p. 949-957, Ankara -TURKEY
- DEVECİ, Mutlu, (2000), “M. İsmail’in Şiirlerinde Vatan Temi”, **Türk Kültürü** S.448 Ağustos.s.210-214

- DEVECİ, Mutlu (2006), “Memmed İsmail’in Şiirlerinde Yaşam-Ölüm Bağdaşımı”, **Araştırmalar**. S.15, s.50-54.
- DEVECİ, Mutlu, (1997), **Memmed İsmail (Hayatı-Şiirleri)**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi Elazığ.
- DEVECİ, Mutlu (2011), “Bahtiyar Vahapzade’nin Şiirlerinde Kendilik Bilinci”, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, Türk Dil Kurumu Yay., Bahar 2011/31.
- DİLÇİN, Cem (2004), **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK Ankara.
- DURMUŞ, Mitat, (2002), “**Türkoloji**” C.XV. S.1, Ankara. s. 261.267.
- EMİNOV, Allahverdi (2010), “MusaYakub’un Poeziyası” Bakı .
- FROMM, Erich, (2001), **Sevme Sanatı**, (Çev.Özden Saatçi-Karadana), İlya Yay., İzmir.
- L.İ. TAİMOFEVV,-S.V.Turaev, “**Slovar Literaturovedçeskiy Terminov**”, Moskva “Prosveşçeniye”, 1974, s. 286-287”
- GASSET, Y.Jose Ortega (2005), **Sevgi Üstüne**, (Çev, Yurdanur Selman), Yapı Kredi Yay. İstanbul
- GÜLENSOY, Tuncer “Azeri Tabiat ve Halk Şairi “MUSA YAKUB”, **IV. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı ve Yunus Emre Semineri**, 11-13 Mayıs 1989 Eskişehir.
- JUNG, Carl Gustav (2005), **Dört Arketip**, (Çev.Zehra Aksu Yılmaz), Metis,Yay.,İstanbul.
- KORKMAZ, Ramazan (1997), **Sabahattin Ali İnsan ve Eser**, Yapı Kredi Yay., İstanbul.
- KORKMAZ, Ramazan (2002), **İkaros’un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı**, Akçağ Yay., Ankara.
- KORKMAZ, Ramazan (2008), **Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri**, Grafiker Yay. Ankara.
- ÖGEL, Bahaeddin (2002), **Türk Mitolojisi** II.cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara.
- ÖZCAN, Tarık (2005), **Şair ve Sözün Mahşeri Oktay Rıfat**, Akçağ Yay., Ankara.
- ÖZCAN, Tarık (2009), **Aykırı ve Şair- İlhan Berk**, Popüler Yay. İstanbul.
- ÖZCAN, Tarık (2014), **Şâir ve Şölen- Süleyman Bektaş**, Manas Yay., Elazığ.
- SAKAOĞLU, Saim (1996), “Azerbaycan ve Türkiye Türkleri’nin Aşık Edebiyatı Nazım Şekilleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Türk Kültürü** S.399

- ŞAHİN, Veysel (2011),”Kimliksel Değerlerin Çatıştığı Mekân:”Sinekli Bakkal“ Romanında Yapı Ve izlek”, **Turkish Studies Prof.Dr. Ramazan Korkmaz Armağanı.**, Volume, 6/3, s. 1549-1580.
- ŞAHİN, Veysel (2014), Rasim Özdenören’in Öykülerinde Kendine Dönüş İzlekleri. **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** s.39.
- ŞAHİN, Veysel (2009), “Necip Fazıl Kısakürek’in Şiirlerinde‘Hayat Ve Ölüm Trajedisi’”, **Erdem Dergisi**, S.53, s.207-220.
- ŞAHİN, Veysel (2014), Bilge **Kadının Aynadaki Yüzü Halide Edip Adıvar’ın Romanlarında Yapı ve İzlek.** Akçağ Yay., Ankara.
- ŞAHİN, Veysel (2009),”Aytmatov’un Beyaz Gemi Romanında Ötelerin Çağrısı ve Kaçış”, **Cengiz Aytmatov, (Editör Prof. Dr. Ramazan Korkmaz)**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., s.283-291, Ankara.
- Yazıcı: Aprel 2005.cilt. No 798
- Musa Yakub’un şahsi internet adresi: www.musayakub.az.
- YAKUB Musa, (1997) , Bu Dünyanın Gara Daşı Göyermes, Bakı Azermeşr,
- YAKUB Musa, (1966) Yarpaglar Ohuyur
- YAKUB Musa, (1970) Bu Mehebbet Yaşadar Meni
- YAKUB Musa, (1973) Menim Kâinatım
- YAKUB Musa, (1977) Üzü Beri Bahan Dağlar
- YAKUB Musa, (1979) Yahşı Ki Sen Varsan
- YAKUB Musa, (1983) Bir Sim Üste
- YAKUB Musa,(1985) İki Gelbin İşığı
- YAKUB Musa, (1988) Menim Sevgi Taleyim
- YAKUB Musa, (1992) Üreyimde Yerin Galdı
- YAKUB Musa, (1996) Nane Yaprığı
- YAKUB Musa, (1999) Payızdan Yaza Yol Var Mı?
- YAKUB Musa, (2004) Ruhumla Söhbət
- YAKUB Musa, Son İllerin Şerleri (son kitabı

Musa Yakub'un Yayınlanmamış Şiirleri

Açıg goydum gapımı
 ümid girsın içəri
 Ne deyim vallah...
 Bu sual benimdir çetin, ya asan;
 Demirem ne küsü, ne barış üçün.
 Allah elemesın sen olmayasan
 Getirim birisın dolanış üçün.
 Nece dolanaram, evde, eşikde,
 Bu teze oyunum, bu teze merem –
 Belke teleserem, heç telesmerem –
 İlk defe pilleni nece galharam
 İlk defə gapını açaram nece,
 İlk defe o gözə nece baharam –
 İllah ki, ruhun da baha dalımca
 Kimin halı olar benim halımca?
 Hansı hekayeti danışar dilim,
 Hansı nevazişi gösterer elim?..
 Seninle çekdiyim hesabdan sonra,
 Min-min ohuduğum kitabdan sonra
 Könlümde heyecan, çeşmeyimde ter
 Gözüm elifbaya nece öyreşer...
 İllah ki, ruhun da mene göz goya.
 Sen gelib yadıma düşende herden.
 Doğmalarımızcın gayğılananda
 Nece yayınaram o yad nezerden
 Men nece taparam öz gılığımı? –
 İşarsa gözümde yaşım bir gile
 Harda gizlederem doğmalığımı
 İllah ki, ruhun da üzüme baha,
 İllah da ki, mene yazığın gele...

Bilmirem ne vahtı, nece, harada,
 (Eh, eşşi, sen allah goy oturmuşug)
 Bir mehribançılıg olsa arada,
 Eşgden, mehebbetden söz düşse gefil;
 Dünyada bircemsen , – deyim-tekce sen
 – Bele uydurmalar çıha dilimden,
 – Birden sözüm çaşa,
 – Dilim dolaşa
 Heç o hayladığım gelmesin haya, –
 Halım nece olar, ehvalım nece?..
 İllah ki, ruhun da mene göz goya...
 Derdimin üstüne örtük salanda
 Nece görünerem örtüyüm üste
 O ağır calağı garda, boranda
 Nece sahlayaram kötüyüm üste
 İllah ki, ruhun da gözüme baha...
 Sen etdin ömrünü mene sadağa,
 Özümü, sözümü salıb gabağa
 Hemişe dalımca gelmisen, benim;
 O menden gabağa düşse neylerem –
 Yegin el içində almaz dersimi,
 Men nece boğaram kişi hirsimi,
 Nece yumşaldaram özüm-özümü?..
 İllah ki, ruhun da baha dalımca
 İllah da ki, mene yazığın gele,
 Kimin halı olar benim halımca?!
 Menim taleyimde şer garşısında
 Gala bilmeremmi bu nam-nişanda,
 Göresen men nece teslim olaram,
 Eger sen olmasan men kim olaram –
 Ömürdü sürürük bu gün... ya sabah...
 Gündü yaşayırığ, ne deyim vallah...
 (Kış-Yaz, 2009)

Burda Yoham

Aman Allah, vallah burda men yoham,
 Ünüm gedib yaylaglara çatırmı?...
 Baş gütürüb çıhım gedim dağlara,
 Görüm dağlar başımızı gatırmı.

Söz padşahın, dağlar hele bizimdi,
 Orda izim, amma köhne izimdi.
 Yohuşlarda gücden düşen dizimdi
 Ayaqlarım daş cığırı tuturmu...

Daha mene gül verermi yaylağım,
 Göz-göz olub buludundan men yağım,
 Palıd kökü gayalarda garmağım
 Gövsi-guzeh göye gurşag atırmı?

Dağ buğlanır güzgülü daşa ter gelir,
 Duman tutur keçidleri, derkeli
 Sürüsüne keşik çeken dağ keli
 Bir-birinin istisinde yatırmı?

Aman Allah, bu İsgender guşları!
 Bir avazla başdan alır huşları.
 Gayanın da sedalanır daşları
 İlahiler bu sese ses gatırmı?!

Mışar dişli daş gayanın çatları
 Bu çatlara dolub torpag gatları,
 Sim-sim olub bitib ruzu otları,
 Keklik gırpıb ağzı şehe batırmı...
 Seyyar könlüm ne tez düşdü atından
 Dağ-daş çıhıb ayağımın yadından

Birden-bire çılıb yerin gatından
Çay özünü daşdan-daşa atırmı?

Ağac olum dağlar olsun yanımda
Bulag suyu çılvelensin ganımda
Dermanları can goymadı canımda
Bu aptekler zeher alıb satırmı? -
Canım dağlar, sesim size çatırmı?...
(Yaz, 2010,Bakü)

Yalan

Yalan dünya çoh demişik
Nedir bele yalan olan

Yalandımı cüt almadan
Milyardlara galan olan

Garşı dağlar yalandımı?
Zirvesinde duman olan

Kimdi bizi yazıb-pozan?
Sayğacında zaman olan

Bu sayğacda ömür nedi
Dövr içinde bir an olan.

Bes bu anı kim yaşadır
Ali-megam insan olan

Arhı vurur çarhı dönür
Deyirmanı haman olan.

Sehraları boşdu hemin

Deryaları dolan olan.

Ohudu son vidamızı

Bizden salam alan olan.

Şoumuzu biz çalırığ

Galdı suru çalan olan

Gümüş taclı baş yahşımı?

Belinde zer palan olan?

Men yohamsa dünya da yoh

Biz oldugmu yalan olan

Dövrüm getdi, dövrän galdı

Gal, ebedi dövrän olan

(Ocak, 2010 Bakü)

Ne olacag, olacag

Goy indiden daş yastığa baş atım

Hansı daşa yazılacag daş adım

Men ki, daha gur ömrümü yaşadım,

Bundan sonra ne olacag, olacag

Gelmez daha her meclisden sorağım

Kerentim koş, sünbül kesmez orağım

Öz-özüne guruldayır gulağım

Bundan sonra ne olacag, olacag.

Zemillerim, hırmanlarım sovrulub

Tende canım, sacda denib govrulub

Hezel altda gül otlarım gıvrılıb
Bundan sonra ne olacag, olacag.

İncilerim düşüb derya küncüne,
Gevvas gerek güvensin öz gücüne,
Alıb onu çiharsın el içine
Bundan sonra ne olacag, olacag

Bigâneler iglimini görmüşem
Bedhahların him-cimini görmüşem
Men özümçün başga yuva hörmüşem
Bundan sonra ne olacag, olacag

Men derdimi pıçıldadım dağlara
Dağlar alıb payladı oymaglara
Dövrüm verdi haggımı nahaglara
Bundan sonra ne olacag, olacag

Bir gölüm var lap dağların dalında
Men de ele o billur göl halında
Sebrim daşır tufan galmagalında
Bundan sonra ne olacag, olacag

Ne olacag?... Torpağa bel bağlaram.
Üzüm tutub bir buluda ağlaram
Şimşeklerin ışığını sahlaram
Bundan sonra ne olacag, olacag.

Tebietin rengi ahdı gözüme
Gelemimle fırçaladım sözüme
İnanmağa başlamışam özüme
Bundan sonra ne olacag, olacag
(ilk Yaz, 2010 Bakü-Buynuz)

Hele gözleme
 Meni yerim olan yerde gözleme,
 Hele heç ahtarma, bir de gözleme.
 O megam yerimi tutub durublar,
 Durub ele bil ki, ohlov udublar.

Hele gabağıma kötük atan var,
 Şerimin üstüne örtük atan var.
 Neşrden, derslikden atıb sözümü
 Adımın üstünden ad yazıbdılar,
 Öz ağızlarına dad yazıbdılar.

Sözün min derdi var, gelem kef deyil,
 Vurub özlerini görmemezliye
 Meni bilmezlere sözüm serf deyil

Yerimden deyilen söz gorhuludur,
 Menim de elim yoh dava-dalaşda,
 Çohu şahguludu, ağaguludu
 Keçib oturublar yuharı başda.

Meni yerim olan yerde gözleme
 Adımı ahtarıb bir de gözleme.

Çemen, çiçeyim var,
 arılar bekar –
 Hele semend atım örükde galıb.
 Fırlanır havada arıguşular,
 Arılar gözleyir petekde galıb.
 İndi arı gonmaz güle gözleme
 Petekden o balı hele gözleme.

Goy arıguşular gedib ekilsin,
 Goyun o sel yatsın, duman çekilsin
 Goy bir yahşı gelsin yaman çekilsin,
 Tamahlar, günahlar sengisin bir az-
 Menafe oyunu dursun geriye;
 Onda belke benim sözüm yeriye .

Meni yerim olan yerde gözleme
 Heç hele ahtarma, bir de gözlem
 (Yaz, 2010, Bakü)

İndi yaşamag da bir oyun olub
 Ne olsun, ağlımız, ruhumuz oyag -
 Bu namerd dünyayla golboyun olub
 Dünyanın merdiyle yaşamalıyığ,
 Bir ömrün derdiyle yaşamalıyığ.

**

Ahıllar iş başında
 Tarlasını becerir
 Aşıglerin bağçada
 Ter gülleri cücerir
 Menden ötrü heç ne yoh,
 Her şey ötüb, keçeri...
 Açıg goydum gapımı
 Ümid girsin içeri ..
 (Nisan, 2010, Bakü)

Galib

Fıstıg koğuşunda arılar öldü,
Peteksiz, cırsayag meşemiz galib.

Getdi insanlığın şirin çağları,
Arada şer-şeytan peşimiz galib.

Sınıg könlümüzü kim yamayacag –
Köksümüzde gırıg şüşemiz galib.
Köhne mektubların setirlerinde
Bir nögte mehebbet güşemiz galib.
Ferhad külüngünde eşgin gücü yoh,
Düşüb başımıza tişemiz galib.
Ağır romanlardan can gurtarmışığ,
Bir-iki yazardan köşemiz galib.
Çarıgdan gurtardı ayaklarımız,
Boğaza keçilen kövşemiz galib.
Sürüşüb düşmüşük dere dibine
Bizden ucalarda kirşemiz galib.
Bu gemler içinde keş de gürmuşug
Şou dediyimiz neşemiz galib.
(Yaz, 2010, Bakü)

Ümidin Sarı Ganadı

Gıpgırmızı yarpağlarım ot üste,
Ele bil ki payız otum gan ağlar
Gücüm yetmir meyvesini dermeye
Elim sızlar, cismimdeki can ağlar

Bu ağacın beli çapıg-çapıgdı,
Dal budağın yarpağları yapıgdı.
Cır arının şanı guru gabıgdı,

Boş yuvada lelek ağlar, şan ağlar.

Keçen günüm, solub geden gülümsen,
Günbatanda bir de mene gülümse.
Sarı gelin gürubda da gülümser,
Menim ömür gürubumda dan ağlar.
(Yaz, 2010, Buynuz)

Bağrım başı
Gözüm yaşı

Başım üstg darağacım,
Elim altda nar ağacım.
Gövden düyün, gabar-gabar,
Bu ne haldır, garağacım?!
Belke ele senden gelir
Ezablarım, ağrım, acım –
Sen elesen, men de bele -
Bağrım başı düyün-düyün,
Gözüm yaşı gile-gile.

Geyli-galda keçdi günüm,
Her hicrandan bir düyünüm,
Her payızdan bir halım var,
Bir durumda min halım var-
Ohu meni, boğcama bah,
Tohu meni, halçama bah –
İlmelenib, gönçelenib
Derd nahışım dönüb güle,
Bağrım başı düyün-düyün,
Gözüm yaşı gile-gile.

Men ilahi eşgin gulu
 Hürufilər derdi ulu -
 Gezalide gem mügeddes,
 Menim derdim nedendi bes?...
 Goy heç meni bilmesinlər,
 Peyğemberin hörümçeyi,
 Gel sinemdə tor hörgüle
 Bağrım başı düyün-düyün,
 Gözüm yaşı gile-gile.

Men yanğılı bir zemiym,
 Meni gören cuvarım yoh.
 Yalgız biten bir sünbülem
 Yel ağzında gerarım yoh.
 Bu ayrılığ senden gelir,

Bu gem yeli menden esib -
 Tenhalıgdan könlüm bezim
 Durub gedim eşgimgile;
 Bağrım başı düyün-düyün,
 Gözüm yaşı gile-gile.

Ayaglarda yol dolaşığ,
 Cığır kesir bir-birini.
 Terezisiz bir ölkede
 Haggım tapmaz öz yerini.
 Çoh derdleri udardım men,
 “Gəmi pünhan tutardım men”
 Derdimendi etdim agah
 Meslek ehli olan gördüm,
 Onda da ah, mende de ah,
 Elac varmı bu nisgile -
 Bağrım başı düyün-düyün,

Gözüm yaşı gile-gile.
(Yaz, 2010, Buynuz)

Günebahan zemisinin
son mahnısı

Dalğalanır, çalhalanır
Günebahan zemisi
Çatışmır bu denizin

Birce beyaz gemisi
Ejder Ol

Yüklenmişik, dolmuşug,
Tabag-tabag olmuşug;
Sene baha bilmirik
Güneş, bizi bağışla!

Ulduzlanıb, aylanıb,
Dan yerine boylanıb
Sevgimizi gözlemek,
Göyde seni izlemek
Güdretimez yoh daha;
Örtülmürük ahşama,
Açılmırığ sabaha,
Güneş, bizi bağışla.

Hansı yöne bilmirik,
Vallah dönük deyilik,
Sene döne bilmirik,
Güneş, bizi bağışla.

Alnımız zer baftalar,

Sarıgəlin goftalar –
 O libasda, o donda
 Behtever idik onda –
 Güneş, bizi bağışla.

Biz o güneşperestler
 Perestlikden düşmüşük,
 Tellerini emerdik
 O mestlikden düşmüşük;
 Güneş, bizi bağışla,
 Anam, bizi bağışla!

Hesret bizi boğanda,
 Birinin son bahışı
 Galıbdır gündoğanda –
 Uyğulu gözümüzü
 Ayılda bilmemişik
 Birimiz günbatandan
 Gayıda bilmemişik,
 Galmışığ o gürubda –
 Peren-peren bahışla
 Güneş, bizi bağışla.

Arılar ganad salır
 Aparır guşlar bizi.
 Denimizi goruyan
 Gözetçi daşlar bizi.

Durub gucag-gucağa,
 Eyilmişik torpağa.
 Yellendikce göylerin
 Sarıyelken gemisi,
 Yere enib dayandı

Yerebahan zemisi –
 Güneş, bizi bağışla!
 (Yaz, 2010, Buynuz)

Gedir

Başında gızıl taclar
 Verib budag-budağa
 Payıza gedir ağaclar.

Hezin ahşam yelinde,
 Arı yükü belinde,
 Tacında kepenekler
 Payıza gedir çiçekler.

Arhda düşüb gabağa
 Hezeller payıza gedir.
 Gizlinde de görünür
 Gırış düşüb ağ buhağa;
 Bir az sallag buhagla,
 Bir az solğun yanagla
 Gül barmaglar, gül eller –
 Gözeller payıza gedir.

Hekim dedi yaşdandı –
 Divarında çapıglar
 Gulagcığı yapıglar –
 Payıza gedir üreyim.

Neçe-neçe can gedir,
 Govulan, kaçan da var
 Payıza gelir buludlar,
 Guşlar payızdan gedir.
 (Eylül, 2010, Buynuz)

ÖMÜR YOLDAŞIM ZÖHRENİN HATİRESİNE

Derdimin yanında durma
 Heyatın asıldı iyne ucundan
 Canımız sızladı ağrı-acıdan
 Ağır ezablardan keçmisen, yeter;
 Zülümnden çıhmısan yat, dincel bir az
 Derdimin yanında durma bu geder,
 Yuhumun yanında durma bu geder,
 Ruhunu dalimca yorma bu geder.

Vallah, men yahşıyam, hele yahşıyam,
 Özümle gelirem dile yahşıyam
 Hırda kef-damagla hele aram var,
 Süfremiz açıgdır gonag-garam var,
 Heç kesin yanında pert deyilem, yoh,
 Nevelere garşı sert deyilem, yoh
 Bahma üst-başıma, çıhma garşıma
 Durub eəhvalımı sorma bu geder,
 Yolumun üstünde durma bu geder
 Ezabdan çıhmısan yat dincel bir az.....

Ellerin havada o çağrıların
 Yetmedi tanrıya yalvarışların
 Tezeden mene de duaçı olma
 Uyma heyalıma uyarcı olma

De gönder ruhunu ulu dergaha
 Men de tenhalığa öyrenim daha
 Goşul mələklərə tay-tuşun olsun
 Öz elin, öz başın, öz hoşun olsun
 Men de tek ganadla uçmağı bilim
 Bir gurub çağını uçmağı bilim.

Sen allah ruhunu yorma bu geder,
 Derdimin yanımda durma bu geder,
 Yuhumun yanında durma bu geder
 Ezabdan çıhmasan yat, dincel bir az.
 (Ocak, 2011, Bakü)

Yahşı ki...

Yahşi ki, gış vahtı getdin dünyadan
 Galdı gar altında hatirelerin
 Bu heyat-bacada olmusan haçan?!
 Hardadır mekanın, teze yurd yerin?!

Ağ süküt içinde sessizdir her yan
 Galıb gar altında bütün ev-eşik.
 Sen heç o eyvanda dayanmamısan
 O demir körpüden biz keçmemişik

O gaya bize hec gucag acmayıb
 Yohdur nam-nişanın cığırda-izde
 Heç vaht o dağdağan yarpag açmayıb,
 Sen de olmamısan, o süfremizde

Veles budağında donub ahımız
 Damcılar incidir o boz tenekde
 O şahda acmayıb gülsabahımız
 Sen de olmamısan, o gül-çiçek de

O iş otağıma yeni yolun var?
 Dağdağan yandırıp buz çılçırağı
 Acılmış varagdır daş stolum gar
 Ganımla yazıram bu ağ varağı.

Yene arhımıza gardı elendi
 Canımdan ateşi, odu apardı
 Deyesen sen idin arh kölgelendi
 Daşda suretini yudu apardı

Seni pozan kimdi, meni yazan kim.
 Sen indi ağ donlu soyug meleksen
 Dünyanın en hoşbeht adamısan ki,
 Menim ölmeyimi görmeyeceksen
 (Kış, 2011, Bakü-Buynuz)

Cüt Misra

Gözüm galdı durnaların köçünde
 Yoh ganadım o evvelki gücünde
 Men galmışam tek bu gölün içinde
 Daha olmaz goşalaşib uçmağım
 Uçub-ucub buludları gucmağım

Başım üste göyler açığ dervaza
 Uğur dedim ganadları pervaza
 Tek ganadla çıhmag olmur pişvaza
 Göyler benim ganadımı neyledin?
 Cüt misralı bayatımı neyledin?

Durnam, meni öz gölümde gerib say
 Zambağımı su üstüne serib say,
 Derdlerimi üreyime girib say
 Yan-yöremde göy gamışdan hörgüler
 Tenha könlüm bu hörküde mürgüler

Yağış düşdü sahildeki daşlara
 Goy garişsın gözden ahan yaşlara
 Bir de bahım goşa yaşılbaşlara

Göyden düşüb yerde galan könlüm vay!

Tenhalıg vay, ayrılıg vay, ölüm vay.

(Mart, 2011 Bakü)

Kimse gözleyir

Menimçin yuhudur o ölüm, itim,

Üreyim darıhdı goy durum gedim,

Tezeden ekilib bağımnda bitim

Meni o torpagda kimse gözleyir

Olmaz ki, gurumuş garağac gala

Dağdağan dediyim o ağac gala

Altda ocag yana, üste sac gala

O ocag sahibi galmaya, olmaz,

Meni o ocagda kimsə gözleyir

Bize gelen cığır haca-hacadır,

Biraz bağça-bağdır, heyet bacadır,

O silib, süpürüb, carpışıb durub;

Fikrini gönderib biz tereflere

Özü meheccere yapışıb durub -

Meni o eyvanda kimse gözleyir,

Garanguş yuvada –kimsə gözleyir.

Yegin tenhalıgdan bezib bu defe,

Ahır durub keçib gonşu terefe -

Getdiyi yolla da dönüb gelecek

Allah melekleri goyden endirib

O da hardan ise enib gelecek

Meni o pünhandanda kimse gözleyir,

Ezizinem varam, ezizinem yoh,

Derde sine geren ele sinem yoh,

Menim kimden başga bir kimsenem yoh
O gözler kimindir? - kimse gözleyir

Belke rehmi gele goca yaşıma
Gelib birden-bire çıha garşıma
Kölgesi düşecek gara daşıma
Meni bu yaşımnda kimse gözleyir
O gara daşımda kimse gözleyir

Hoşlanıb çemenin çiçekleriyle,
Bir az göy-göyerti biçib gelecek
Enib Canalının etekleriyle
Sonra bu körpüden keçib gelecek.

Bu körpü altında arhım ahacag,
Arhın aynasına o da bahacag.
Meni o bahışda kimse gözleyir
Bir hoş aldanışda kimse gözleyir.
(Yaz, 2011, Bakü)

Getdiler

Başımı galdırıp baha bilmedim,
Döşde lalelerim solub getdiler.
Govdu bir-birini topa buludlar
Ahır derelere dolub getdiler.

Ay Allah, ne geder “getdiler”olar,
Ömürde ne geder “bitdiler”olar
Aşigler kamına yetdiler ola?
Yohsa yana-yanag alıb getdiler?!

Zerif duygularla doldurun meni,
Ejder Ol olanda oldurun meni,

Aye, teze dostlar, galdırın meni,
 “Köhneler” mehrimi alıb getdiler.

Çoh şey efsanedir, bir az bayağı
 Kesildi gapımdan elin ayağı,
 O deste kimdi bes? –Şair gonağın
 Cüme namazını gılıb getdilər.
 (Yaz, 2011, Buynuz)

Baş Daşına Yazı

İllerimiz nece keçdi bilmerem,
 Gül ömrümüz bir halçanın çeşnesi.
 İndi burda bir mezardı, bir menem,
 Elimde de 45 ilin heçnesi....
 Bir payız tenhalığı
 Lal sükut içinde sessiz keçirem,
 İlk defe payızdan sensiz keçirem
 Men de eriyerem, men de iterem,
 Bir hezan yelinde otdan beterem.
 Söykenim hansı bir güce bilmirem,
 Keçirem deyirem, keçe bilmirem
 Meni bu payızın içinden keçirt.

Hezel ayağımı ayaglar benim
 Daşgalag eleyir yarpaqlar meni,
 Evvel payızlarım bele deyildi,
 Bu ne tenhalıgdı, bu ne qem, keder,
 Sen Allah ruhunu dalımca gönder,
 Meni bu payızın içinden keçirt.

Bir gül yarpağına-ganadı islag -
 Sığınıb durmuşam kepeneksayag,
 Çiçeyim yarımcan, otum yarımcan,

Sen Allah bir ganad gönder dalımca
Meni bu payızın içinden keçirt.

Yarı alatoran, yarı işığam
İndi günbatana yol gedir indim
Bu hezan içinde sarı işığam ,
Gırmızı işığım yandı – gecikdim!
Meni bu payızın içinden keçirt.

Ebrüşüm beline belim demişdim
Çınar yarpağına elim demişdim -
O da budağından üzüldü düşdü;
Goyma üşümeye çilpag elimi,
Tut götür torpagdan yarpag elimi
Meni bu payızın içinden keçirt.

Seni sesleyirem, gelersen haçan? -
Belke son körpümdü, sonuncu keçid,
Ağ atlı bir nağıl gönder dalımca
Meni bu payızın içinden keçirt.
(Bahar, 2011, Buynuz-Bakü)

Ömür Şeiri

Bir yorğun torpağam dince goyulmuş,
Daha ekilmeyim, biçilmeyim yoh.
Köhne garağacam içi oyulmuş
Bir de körpülenib keçilmeyim yoh.

Bütün körpüleri keçmişem daha
Sebr kasamı da içmişem daha

Guzey ağacıyam
yanım duman, çen –

Birce yarpağıma gün düşenecen
Neler çekdiyimi özüm bilmişem,
O gülen yarpağı üzüm bilmişem.

Hanı o yamacda gün deyen teref?..
Yolda taleyimin yaşıl ışığı,
Kolda sarmaşığım dolaşan kelef –

Men o kelefləri aç a bilmedim
Bir namerd elinden gaça bilmedim.

II

Hanı bu dünyanın dağ terefleri
Gızıldöş gayanın tağ terefleri –
Ayağım deymemiş bir daş galmadı,
Heyf, gücden düşen o ayaglara!
Çayına çiyindaş, daşına yoldaş
Heyf, ömrümdeki o ortaglara,
Özüm ola-ola benim olmayan,
Heyf yaylaglara, ulu dağlara.

Havahan doğrudan havada handı,
Heyf o hanlara, o seleflere,
Daha üz çevirmez biz tereflere...

III

Petek de sahlamır işsiz arını...
Bu külek payızdan gelen havadı.

Guşlar da uçurdu balalarını
Menim de üreyim yetim yuvadı

Uçub menden geden söz ganadlarım –

Gören harda galır o övradlarım?
 Hansı budaglarda böyüyür gören,
 Hansı üreklerde döyünür gören?
 Görsem çohlarını tanımaram heç.
 Daha o uyğular, şirin duyğular,
 Sevgiden sorğular benimki deyil.

Hanı bu dünyanın sevgi terefi?
 İnsanın insana erki terefi?

IV

Dayan, oturduğum yeri deyişim –
 He, bu daş yahşıdı, mamırlı, yumşag –
 Dünyanın işiyle daha ne işim,
 O fincan çayımı getir balacan!

Daha men hatire çözelemirem,
 Köhne derdlerimi tezelemirem.

Bir de izim galmaz çaylag daşında
 Sel coşar üstünden, daş atar meni.
 O köhne dedlerim bağrım başında
 Sızlaya-sızlaya yaşadar meni.

Elim ki, o ele yetişmeyecek,
 O sınıg güzgü ki, bitişmeyecek
 Olmuşda daha ne teselli gezim?
 Hatire yazmağa, yuhu yozmağa
 Heç gulag asmağa yohdu hevesim.

Hanı cemiyyetin cem terefleri,
 Yaşayış tapmağa çem terefleri?

V

Günahım gözünde ohunur, tubu,
 Yene o gözlerde bahışlanıram.
 Men payız durnası, ahşam gürubu
 Penbe buludlarda nahışlanıram.

Uçuram gecenin durna sefində
 Üzü görünmeyen ay terefinde

Hanı dan üzünün ağ terefleri,
 Dövrünün gızılı çağ terefleri?

VI

Bir az saymazyana, bir az bigane
 Hele ki, canımda can sahlayıram –
 Ruhum uçmag üçün deli-divane -

Ne bir elleşirem, ne can çekirem,
 Gümüş türbe, ne de gızıl cam üçün
 Men cığır çekirem, ağac ekirem,
 Men çiçek derirem o dünyam üçün
 Burahdım ömrümü üstden aşağı
 Tanrıdan gelecek serencam üçün –

Hanı bu dünyanın ruh terefleri?
 Gemi terefleri Nuh terefleri?
 (Yaz, 2012, Buynuz 27 Eylül)

Senin Ad Günün Üçün

Bilmisen, sen bizden gabag gelmisen,
 Doğma ocağına gonag gelmisen
 Tale bir möcüzə baht verib sene,
 O geder yalvarıb-yaharmısan ki,

Dünyada heç kese verilmeyecek
O dünya sahibi vaht verib sene -

Vallah ruhun deyil, özün olmusan,
Meni ev-eşikden heber almısan –
Sensiz ehvalımı perişan bilib
Bir de tapşırmısan meni tanrıma,
Defter-kitabımın tozunu silib,
Nezer yetirmisen pal-paltarıma.

Güzgüde senindi vallah bu nefes,
Bu ocag başında sen durmusan, sen
Yegin vaht sahibi icaze vermez,
Bizi gözleyesen, bizi göresen...

Birden telesmisen, vahtın daralıb,
Gapı desteyini sıhıb çıhmısan.
Gapı bir balaca aralı galıb
Etrafa hesretle bahıb çıhmısan.

Vallah, o gülü de özün dermisen,
Bir nezerin galıb tut ağacında.
O gülden bir leçek düşüb dehlize,
Bir gilâs yarpağı gedib saçında.

Hiffâtin cığırını payızlandırıb
Ahın bir topacığı otu yandırıp –

Yanır barmaglarım,
elimde şam var,
Dolub şamdan olan ovcumdu, galır –
Gel bu göynertini dilimden apar
Bu sene şirinlik borcumdu galır.

Bir göze deymeden gözden itenim,
 Bir gizli baht ile ehde yetenim!
 Durub iki dünya üz-üze, gelme
 Bir daha gösterib möcüze gelme.
 Bir yol govşağında belke görüşdük –
 Men size gelirem, sen bize gelme.
 (Bahar, 2012, Buynuz)

Zeriflik

A sekkiz leçeyim, zerif çiçeyim!
 Belke göyden enib sarı meleyim.
 Güneşden bir parça yangıdı, vallah,
 İlahi sarıyan sarğıdı, vallah
 Sineme doluşan duyğudu, vallah.

Kobud işlerimi zeiflendirib
 Zerifler könlümü zeriflendirib –
 Bu tavus guşunun lelekleridi
 Tanrı bizden ötrü ganad endirib.

A bahışı kobud o terefe bah,
 Goparma könlümden leçeklerimi,
 Uçurma çiyimden meleklerimi.

Getdi ağırlarım, keçdi göyneyim
 Goy bu gül bedenler olmasın heşem.
 Aşığ Elesgerde sarı köyneyim,
 Aşığ Gurbanide zerif benövşem.

Zerifde hiylenin tutumu yohdu,
 Zerifde çeyirtke udumu yohdu.

Sen allah, oh sıhıma nazik ellerin
Sıhılar barmağı, tkler zeri.

Zerifin elleri tetiye getmez,
Zerif budagların tikanı bitmez.

Dünyamız olsaydı zerif elinde
Dilimiz oynardı terif elinde.

İlahi, mehrinde sahla zerifi,
Bir hezin mehinde sahla zerifi,
O bllur şehinde sahla zerifi..!

Menim d Üreyim açılsın bele,
İşığı könlüme saılsın bele.
(Yaz, 2012, Buynuz)

O Ne Sevda İdi?

Men senin yolunda can rtmşem,
Ömür eritmşem, derd ytmşem.
He zaman aılıb deyilmez olan
Gizli bir mehebbet ezabı altda
Könlüm viran galıb, gllerim heşem,
Men senden gl ekib hezan dermişem.

Sen başga sevdada, başga hedefde,
Meni sındırırdın, meni eyirdin
Meni gar tutanda guzey terefde,
Sen güney terefde ekleyirdin

Barı yadındamı o guzey, güney,
Sende gehgeheler, mende lal giley.

O gış benimkiydi, o yaz seninki,
Menim ganadım la pervaz seninki.

Sen göyden enesi aşig izleyen,
Deryadan ağ atlı oğlan gözleyen
İlahi mehebbet soraglarında,
Ganadın pervane ıraglarında –
Aşırdı, daşırdı meydan şuhluğun,
Senin şuhluğunda benim yohluğum.

O ne sevda idi, o ne iş idi?..
Ele bil taleyin sifarişiydi
Sene eşgden çeleng hörmeliyemmiş,
Garşında gul işi görmeliyemmiş.
Gözünün garası – sürmesi menden
Gözümün yaşını garaltdı den-dgn...

Bir nişan galıbmı o sürmelerden?
Saçına hördüyüm o hörmelerden?..
Hara uçub getdi pervanelerin?..

Men o eşg yolunda yihılan, duran,
Demirem o tezdi, demirem bu gec
Hesretim üstünde ey heyat guran
Evin zelzeleden titreyirmi heç?
Sende pay galıbmı o ezabımdan,
Şeir defterimden, gem kitabımdan?..

Heyf, gül üstünde möhüre dönmüş
Köz olub yapışan dodag yerine
Heyf, kösövləri kömüre dönmüş,
Daşları garalmış ocag yerine!
Daha o ocaglar bizimki deyil,

Közeren dodaglar bizimki deyil.
(Kış, 2012)

O Ne Bahış İdi

Tanrım, bir bahışda neler var imiş,
Nezerde neçe cür nezer var imiş.
Vallah ani oldu, gefil, çoh ani
O ne bahış idi gözüm gurbanı!

Men düşdüm tilsime, sehre bilmedim,
Bahışına cavab vere bilmedim.

Söz işi deyildi sözümle deyim,
Döz işi deyildi dözümle deyim.

Belke efsaneymiş, belke nağılmış,
Gefil şimşek idi daşa çahılmış –
İşığ gözümdə, çatı sinemde
Çatıb yangı-yanğı yatdı sinemde.

Bir megam olmadı gayıdım bahım,
Sevgi hisslerimi ayıldım bahım,

Belke de ikinci heyat kimiydi, -
Pervane çekirdi çırağa meni
Gayıdıb gördüm ki, çırağım yohdu,
Yerimek istedim ayağım yohdu.

Men yerden yuharı, göy aşağıydı,
Belke hale-hale göy gurşağıydı –
Her rengi yerinde tuta bilmedim, -
Hemin o reng ile, hemin nahışla
Men baha bilmedim, meni bağışla!

O hansı gürubun nahışlarıydı,
 O hansı Meleyin bahışlarıydı?..
 Menim üreyime, benim şeirime
 O hansı sevginin algışlarıydı?..

Men düşdüm tilsime, sehre bilmedim,
 Bahışına cavab vere bilmedim
 Belke gözlerini gözüm tutmadı
 Yerimek istedim dizim tutmadı.

Elimi üzüme çekirem herden
 Bir görüm ne galıb o od nezerden.

Hemin şimşek vuran garağac kimi
 Yonulub galmışam, yanıb galmışam,
 Belke ağac-heykel olub galmışam –
 “Atdı müjgan ohun deydi sinemden”
 O müjgan ohunu alıb galmışam.

Vallah ani oldu, gefil, çoh ani
 Sen hardan gelirdin, hara getmisen,
 Men burda neyleyim, gözüm gurbanı?
 (24 Eylül, 2013, Beylegan – Buynuz)

Bu Sevda Bitmez

(Daş divarda yazı)

Bu ne hökmdü yazılıb,
 Bu ne möhürdü basılıb,
 Bu ne iddiadı bele,
 Bu sevdadı bele...

Bu sevda bitmez,
 Heç sonu yetmez.

Yeni ki, deryada batsa
 Çıhar üze zanbag şeklinde.
 Torpağa gömülse biter
 Lale-lale dodag şeklinde
 Gül-çiçekle açılar
 Mezarı gucag şeklinde.
 Bütün ezablar acığına
 Yangılanar sine daşı.
 ocag şeklinde.

Bu sevda bitmez,
 Heç sonu yetmez.

Yeni ki, canı can içinde
 Ganı gan içinde
 Bir yoldu
 Uzanıb gedir ölmezliye
 Bizi sevgilere sesleye-sesleye
 Yeni ki, göyde sönmez
 ulduz bürcüdü,
 Ürekde daha dönmez,
 daha güclüdü -
 Yanar ateşi gızılı donda.
 Sende, mende, onda
 Bu sevda bitmez,
 Heç sonu yetmez.

Bu ne möhürdür basılıb,
 Yeni ki, Ferhad külüngünden gopulub,
 Mecnun ahıyla yazılıb,
 Daş-galag altından çıhib –
 Cavabkeş bir aşigdir
 Hörülüb daş divara;

Şükür, Allahım, şükür
 Sen verdiğin sevdalara!
 (Aralık, 2013,Bakü)

Mühtelif Sepkili Şeirler

Dua

Kerbelada namaz gılıb mene dua etmiş tebi nazik bir hanıma

Mene dua eden hanım,
 Men seninçün neylemişem
 Ne bir deste çiçek verib
 Ne bir hoş söz söylemişem.
 Günün var ki, ağır keçib
 Sene sirdaş olmamışam.
 Üzünde bir sevinc izi,
 Gözünde yaş olmamışam.

Menim de ki,
 Olanlarım olub gedib,
 Bağ-bağatım solub gedib,
 Bu duada
 solub geden payızımın
 Gülüne ne arzuladın?
 Eli elden üzölmüşün,
 Eline ne arzuladın?
 Yarıçılpag
 budağını hezan vuran
 Koğuşunda ocag yanıb
 Tek gabığı üste duran
 Ağaca ne arzuladın
 Galan ömrün möhtacıyam,
 Möhtaca ne arzuladın...

Heyirhahım, canım, gözüm,
 Deyirsen ki, dar günümde
 Könlüme bir teselidir
 Şeirim, sözüm,
 Duyğularım duyğun olub
 Bu en şirin uyğun olub
 Tenhalığın, ağır vahtı
 Dayag durur şeirim sene,
 Şeirimdeki mehrim sene,

Bes sen durub
 Dua edib Kerbelada,
 Meni nece saldın yada?
 Füzulinin hüzurunda
 Bes adımı,
 Şeirim ile güzarını
 nece dedin?
 Söz mülkünün o derdimend
 dahisine
 Derdimizin izharını
 nece dedin?

Borclu galdıg her ikimiz,
 O dahinin söz sehrine
 Can mehrine borcluyug biz

Mene dua eden hanım,
 Ne deyim ki,
 Bu dünyada söz borcu var,
 can borcu var
 Sen şeirime,
 Men de sene borclu galım.
 (Kasım, 2011, Bakü)

Petekden Galmış Arılar

Şirin sevda gül, çiçekler
 Garişdırdı başlarını –
 Unudub yoldaşlarını
 Uçub gelib gördüler ki,
 Oba köçüb, yurdu galıb –
 Köçüb arıhana gedib,
 Bacı gedib, ana gedib.
 Petekleri yedeklerde,
 Bal payları peteklerde
 keçib gedib.
 Petekden galmış arılar
 Galdılar süst, galdılar mat,
 Çırpındılar ganad-ganad.

Darıhdılar, vurnuhdular,
 Ağac görüb duruhdular.
 Gördüler bu petek deyil –

Köhne petek yerlerinde
 Sızladılar, gaynadılar
 Bir az durub kepenekle
 oynadılar
 Gördüler bu bir iş deyil.

Bir az hesbi-hal etdiler,
 Çiçekleri bal etdiler.
 Bal süzmeye yerleri yoh
 Yük altında
 Galdılar süst, galdılar mat,
 Çırpındılar ganad-ganad.
 Ora-bura
 fırlandılar deli kimi,

Bir işsiz
 Sızıltılı eli kimi
 Galdı işsiz, galdı bekar
 Petekden galmış arılar.
 “Hara uçum, hara gedim” –
 Öz yurdunda
 Ev-eşiksiz galdı yetim,
 O gonurlar, o sarılar
 Petekden galmış arılar.
 (Yaz, 2011, Buynuz)

Kölgeler... Tehlükeler

Bu gün de sovuşdug tehlükelerden,
 Günümüz salamat keçdi birteher.
 Aman, bu kölgeler, bu tehlükeler!
 Allahın gezebi tutubdur bizi –
 Bu gün zelzeledir, sabah sel geler –

Yere metroidin zerbi tehlüke,
 Başımız üstünde herbi tehlüke.

Kimlerse, hardasa atışır hele,
 Dal-dala yatışan canavar kimi
 Bombalar, silahlar yatışır hele
 Silah müdafie, silah tehlüke!
 Ordan mene bahır bir gözü siyah,
 Bu gün mehebbetdir, sabah tehlüke
 Ah bu bölhabölde, bu paylaşmada
 Gezeb baş galdırır, tamah tehlüke.

Vallah, heç bilmirem, ne gizledir Bill,
 Yerin gatlarına dolur tehlüke.
 Amerikan bombası tehlüke deyil,

İranda olanda olur tehlüke.

Dağıldı tifağı, vuruldu varı,
Azadlığ adından gızıl gülleler
Erebin döşünde açdı laleler –
Buna da ad qoydug “Ereb baharı”.

İrag bu bahardan görmedi beher
Galdı kül altında gedim kend, şehir,
Dünya hegigeti getirmir dile,
Ehdname, getname yazan BMT
Tehlükesizlikden ders deyir hele
NATO – dışindedir gör neçe ölke
Buna mehribandır, ona tehlüke.

Yurd var, daş galmadı daşının üste,
Geddafi taleyi ıldırımlanır
Hel çoh başçının başının üste
Ölkeler menafe oyunlarında
Azmanlar üsyarı basır gülleye
Seddam kæediri var boyunlarında.

Tehlüke altında el, Vetan oldu
Milletin sinesi dağılandı dağ-dağ
Esgerler çevrilib cangüden oldu
Kürsü davasında getdi Garabağ.

Çohaldın, artırın cangüdenleri
Bu yerden goymayın yol ötenleri
Han keçir, şah keçir, başçıdı keçir,
Alın silahları dolu sahlayın!
Heste nefes alsın, şikesti galsın
Kesin yüz terefdən yolu sahlayın

Denizi, meşeni salın hasara –
 Budaglar uzanan lüledir belke,
 Ağac tehlikedir, yarpı tehlike!..

O villa ne vahta sahlanıb galıb,
 Çohdandır gapısı bağlanıb galıb
 Çekin hasarını, yuharı çekin
 İti bahışlar var, divarı deşer
 Fağır dahmasını alçagda tikin
 Hündür saraylara kölgesi düşer.

Nece ki, balığa tor tehlikedir,
 Cana terror, hagga zor tehlikedir

Sen allah, gorunun bir-birinizden
 Adamı adamdan gorunan ölke
 Gedib bir “ağ güne” yetişe belke
 Müdafie gurun dağlar başında
 Heç kes dolanmasın bu hendeverde,
 Keçel güllelensin elçi daşında.

Ah mühafizeler, bu tehlikeler
 Allahın gezebi tutubdur bizi
 Bu gün zelzeledir, sabah sel gelir.
 (Kasım, 2011, Bakü)

Pay Bölgüsü

Yüz teşnelebi gebr ola
 hadimi-dövlet,
 Vermez bir içim su
 ta almaya derya.
 (Kasım bey Zakir)

Alançılar, kalançılar
 Hasarlayın denizleri,
 Meşeleri, kehrizleri
 hasarlayın,
 Villa tikin, gülle tikin
 Döşü pille-pille tikin –
 Sen tamahın heddine bah! –
 Serheddine, seddine bah
 Kim deyir ki, zaman gelib
 Sizden hesab almayacag?..
 Aton yansın mülk yiyesi –
 Altı sizindir bilirem
 Üstü size galmayacag.

Gul işledin, pul işledin,
 Torpag üste
 Oyun gurun, min cür oyun,
 İmkânsızdan mülkü alıb
 Geleceye dince goyun –
 Yurd yiyesi düşsün kaçag...
 Tufan gopub sönse ocag –
 Soyuyacag ocag yeri,
 İsti size galmayacag
 Altı sizindir bilirem,
 Üstü size galmayacag.

Olarmı ki, Veten oğlu
 El yolunda helak ola,
 Gan çilenmiş senger yeri
 Size dövlet, emlak ola.
 Kim deyir ki, gara torpag
 Gözünüzee dolmayacag –
 Altı sizindir bilirem,

Üstü sizin olmayacag.

Sel vurmasa aşınmazdı,
Ne yahşı ki,
Gara torpag daşınmazdı...
Daşınsaydı
Dağı düze, düzü dağa
Daşıyardız herek-herek,
Millete yer vermezsiniz
Birce garış, birce çerek.

Tek sizinmi bu memleket? -
Edaletli bölgü hanı?
Bes Süleyman görkü hanı?
Daşı, daşı –
O daşısın, sen de daşı
Daşdığıın büst daşıldı,
Mezar daşı –
Hamarlayın, cilalayın,
Bir zerbeden sınıb geder
Büstü size galmayacag
Gum altının, daş altının
Altı sizindir bilirem,
Üstü size galmayacag.
(Kış, 2012-01-18, Bakü- Buynuz)

Aparır

Dünya geribe dünyadı
 Hem getirir, hem aparır.
 O guşa deyme daş atan
 Balasına yem aparır.

Ahırncı biçindeyem,
 Ömürde son içindeyem
 Bir meyhane küncündeyem
 Goyma meni dem aparır.

Yandım, desem hederdimi?
 Eşg de gelib-gederdimi?
 Bu gezavü-gederdimi –
 Alıb bizi cem aparır.

“Fani dünya yine galdı”,
 Bendem meni bende saldı,
 Allah veren canı aldı –
 Gör kim verir, kim aparır.

Eşg atəşi hagdan yanıb
 Gözel atan ohdan yanıb
 Hagg aşığı çohdan yanıb
 “Keremini” sim aparır.

Hemin rengdi, hemin çeşne,
 İşle deyirmanım işle.
 Kamil insan bu gedişle,
 Derd üyüdür, gem aparır.

Mende üsyan, mende giyam,
 Badeşünas bir sagiyem.

Bir pervane aşıgiyem,
Gabağında şem aparır.
(Kış, 2012, Bakü)

Bir Az Hoş Ehval

Könlüm açıg, halım babat,
Kinden uzag, nefden azad.
Cibimde de beş-on manat,
Bu da dövlet, bir var imiş.

Nahag uymuşam gezebe,
Dolmuşam bir şirin tebe.
Çemen-çayır gebe-gebe,
Dörd terefim gülzar imiş.

Zer baftalar, zer etekler,
Uçub gəldi kepenekler.
Yelpiklendi gül-çiçekler
Şehi gızıl damar imiş.

Şüa düşdü emeklere
İsti keçdi peteklere
Dolu vurmuş çiçeklere
Seher mehi tumar imiş.

Alt çemeni, üst çemeni
Görürsenmi o çeşmeni?
Deyir, şair, gel iç meni
Bu ne hoşca güzər imiş.

Yamac durub tül eyinde,
Daşı mamır beleyinde.
Bir benövşe leçeyinde

Könlüm mesti-humar imiş.

Başım tahtı, könlüm bahtı,
Yel döşüme çiçek tahdı
Dünyaya hoş bahan vahtı
Yollar nece hamar imiş.
(Kış, 2012, Bakü)

Burda Yoham

Aman Allah, vallah burda men yoham,
Ünüm gedib yaylaglara çatırmı?...
Baş gütürüb çıhım gedim dağlara,
Görüm dağlar başımızı gatırmı.

Söz padşahın, dağlar hele bizimdi,
Orda izim, amma köhne izimdi.
Yohuşlarda gücden düşen dizimdi
Ayaglarım daş cığırı tuturmu...

Daha mene gül verermi yaylağım,
Göz-göz olub buludundan men yağım,
Palıd kökü gayalarda garmağım
Gövsı-guzeh göye gurşag atırmı?

Dağ buğlanır güzgü daşa ter gelir,
Duman tutur keçidleri, derkeli
Sürüsüne keşik çeken dağ keli
Bir-birinin istisinde yatırmı?

Aman Allah, bu İsgender guşları!
Bir avazla başdan alır huşları.
Gayanın da sedalanır daşları
İlahiler bu sese ses gatırmı?!

Mişar dişli daş gayanın çatları
 Bu çatlara dolub torpag gatları,
 Sim-sim olub bitib ruzu otları,
 Keklik gırpıb ağzı şehe batırmı...

Seyyar könlüm ne tez düşdü atından
 Dağ-daş çıhıb ayağımın yâdından
 Birden-bire çıhıb yerin gatından
 Çay özünü daşdan-daşa atırmı?

Ağac olum dağlar olsun yanımda
 Bulag suyu çilvelensin ganımda
 Dermanları can goymadı canımda
 Bu aptekler zeher alıb satırmı? -
 Canım dağlar, sesim size çatırmı?...
 (Yaz, 2010, Bakü)

Bu Da FÜRSET!

Tarihi bir fūrset oldu; Bu yahınlarda
 ABŞ kongresmeni Dana Rorobahe
 Bölünmüş Azərbaycan halgının
 Birleşe bilmek haggını ortaya goydu.
 En azı elli milyonlug bir halgın
 birliyini istedi. Milli Meclisde ise
 vitse-spiker Ziyafet Esgerov tarihi
 edaleti berpa ede bilecek bu fikri
 tehribat kimi giymetlendirdi.

Milli derde gör ne dedi Millimiz,
 Ağzın açdı ağzı göyçek dillimiz
 Öz dilimiz haggımızı eyende
 Siyasetin üzü hansı yanaydı?..
 Derdimize sen tehribat deyende

Milli Meclis gerek odda yanaydı

Kongres de gördü bizi, Günaydın!
Bizi böyük millet bilib sayıbdı,
Sen gerek heç dinmeyeydin, susaydın –
Kongresmen dostumuzdan ayıbdı

Ele bildim sözün durdu gesdime,
Ele bildim dünya güldü üstüme
Yeni bizim tehribatdı derdimiz? –
Yeni bizim yoh danışığ heddimiz?..

Siyaset de eh, bir cüre yarışdı
Kongresmen haggımızdan danışdı –
Sen özün de “hoş” danışdın maşallah,
Belimizde şırım açdı bu şallag.

İnsan olan öz haggını udurmu?..
Sen tarihin gabağında günahkâr,
Müstegillik, azadelik budurmu?

Birce bizim haggımız var dünyada
Faş eleyek bu ayrılığ derdini,
Yurd bölünüb, torpag gedib, el gedib
İtirmişik Vetenin serheddini.

Men heç daha gayıtmıram keçmişe -
Var-gel etdik bir yarımçıg ölkede;
Bu iddianı sahlasaydıg hemişe
Garabağı itirmezdik belke de.

Bir söz danış melhem olsun ağrıma
Alış Muğan, alış Araz, alış Kür!

Bir garanguş su çileyir yangıma
Serçe gelib od üstüne ot tökür.

Men yuhumda Araz olub ahırdım,
O sahilden Şehriyarı çağırdım... –
O ustadla görüşmedik gec oldu.
Derdimize sen tehribat deyende
Behtiyarın “Gülüstan”ı heç oldu.
Gan üzünü tutdu Çöhreganlının
Sözün gelbi doğrayan ülgüc oldu.

O sözünden sözüm sınıb, eksilib,
Bu Settar han ruhuna bed heberdi.
Pişeveri mezarında diksinib
Üstündeki torpag esib deberdi.

“Men Arazda şahelenen çınardım!
Ömrü boyu tufan əydim, su yardım”...
Memmed Araz bir addır, bir bütövdür
Sen Memmædi Arazından ayırdın.
Belkede Erk galasından ayırdın.

Haram gatdın o duyğuya, o hisse,
Süleyman da giley yazdı Tebrize,
Semedin de yandı Hesret körpüsü –
“İki bölünmekden ele gorhmuşam,
Çöpü de ikiye bölmerem daha”...
Söhrabın da bölündü çör-çörpüsü.

Derdimize ne söyledin? Tehribat?..
Telebeler gabağında galdı mat.
Bu hogganı hardan atdın ortaya
Hecil galdı hecaletden bir elat.

Araz boyu çoh mənalar sezmişəm,
 Üreyime daş bağlayıb dözmüşəm... –
 Özümüzden deydi yene daş bize,
 Daha şair karandaşı göyerməz.
 Doğrudan da millet bele var ise
 Bu dünyanın gara daşı göyerməz

Dağlara Ziyaret

(ezizim, ulu dağlar...)

I

Şah dağı şahımdır kürsüsü uca,
 Babadağ babamdır müdrik bir goca
 Birinde ezemet, birinde hikmet
 Biri ferman verir, biri nesihət –
 Galmışam men iki dağ arasında.

Hele yol gedirem derə boyunca,
 Dolaylar dolaşığı, cığırılar haça
 Kimdir cığırılara daş möhür basan?
 Alım zirvelərdən sorag çetindir
 Tülkü deresinə enmeyim asan,
 Gartal yuvasına galhmag çetindir,
 Galmışam men de bu yol ayrıcında

Gartal tereflərə uçub gelmişəm,
 Dere uğuldayır gulaglarımda
 Şabran galasından qaçıb gelmişəm,
 Hagani kündesi ayaglarımda
 Şaha itaetim,
 Babam Hezretim
 Zəmaneylə sözü çəp gələn menəm,
 Galmışam bu iki dağ arasında

II

Vallah nesihetden bezmişem daha,
 Gedib yetişende salavatgaha
 Salavat çevirdim Babama bir de -
 Ahım nefes-nefes buğlandı yerde,
 Dumanlar süründü ahıma teref
 Gördüm salavatla işlərim aşmır,
 Çevirdim üzümü Şahıma terəf.

III

Gerək Havahan da Şaha baş eysin,
 Men də Havahanın eteklerinde.
 Çaylar ha daşıyır, dağlar gurtarmır,
 Seller daş aparır küreklerinde.

Şahın gartalları düşüb get-gele,
 Soltan gayalara emr aparır –
 Şahın yataqları işleyir hele,
 Demiraparan çay demir aparır –
 Çaylar ha daşıyır dağlar gurtarmır
 Yamaclar gurtarmır, tağlar gurtarmır.

Çaylar narahatdır, göy esebidir,
 Bu tufan deyesen Şah gezebidir –
 Çahdı ildırımlar
 Yohandı tağlar,
 Titredi gayanın goşa güllesi
 Şahın sengeridir meydan yamaclar
 Döyür sinisini dolu güllesi –
 Döyüşlər gurtarmır, herber gurtarmır,
 Torpağa gezebden zerbler gurtarmır.

IV

Deve yal deyirler
 Mindim d veye,
 Devemin başına duman,  en d ş r,
 Yohuşlar dikelib  ıhır zirveye,
 Enişler s r ş b zirveden d ş r.

Galıb  ay altında g dim ke idler,
 Babalar o selden ke ib gedibler;
 Yapışıb cı ırdan, izden gedibler;
 Altan gayıdıbıar,  sten gedibler
 Evvel Babamıza ziyaret gılıb
 Musa bula ından i ib gedibler –
 Galmışam men de bu yol ayrıcında
 Dereler, tepeler, yollar gurtarmır,
 Ayag haldan d ş r, yollar gurtarmır.

V

Teleler pas atıb kollu cı ırda,
 Gurdu burahıblar gezir nahırda.
 Canavar bicleşib teleye d şmez,
 Ov unun gurdu u keleye d şmez –
 Gurd tele guranı salır teleye,
 Alıb guzusunu d ş r dereye -
 Balaca bir pay da verir hereye -
 Galmışam gurd ile pay arasında.

VI

şahın adamları şah oyla ında,
 “T lk  telesı”nde, kel yayla ında
 Ovlar berededir, t feng ayagda,
 Harın goru  ular kefd , damagda –
 şahım icaz ni, get-geli verir,

Eli t fengliye dağ keli verir,
 Eli gelemliye ne verir?! He ne...
 Biz de yaşayış tale g c ne.
 Hedeler gurtarmır, hedler gurtarmır,
 Marala g lleden cehdler gurtarmır.

VII

O baba kendimdi, adı da Zengi
 Gayası yeherdi, daşı  zengi,
 Dolanıb başına  f g elengi –
 S k ld , t k ld , k d , dağıldı...
 Dağlara ne var ki, gal oğlu galdı...

K hne g bristanlığ dağın yaşıdı,
 Her gariş baş daşı Elhed daşıdı,
 Salavat evirrem Babama bir de,
 Bu gediş-geliş de sirlidir ancag –
 Ayag stekine yer atmır yerde
 Yerde uzanana yer tapılacag –
 Galmışam men de bu yer ayrıcında.

VIII

Uzagda şahımın ildirımları,
 Yahında Babamın sıldırımları.
 Meni sıldırımlar ekir  z ne -
 Eceli g z ile gaş arasında
 Durmuşam men “şeytanadaşatılanda”
 Galmışam şeytanla daş arasında
 Gedirem, gelirem, d n b atıram –
 şeytanlar gurtarmır, daşlar gurtarmır,
 B y k savaşlara marşlar gurtarmır.

IX

Here zirvesinde taht alıb durub
 Biri ebedilik vaht alıb durub,
 Şah dağın qoynunda Senem yaylağı
 Ne Senem gocalar, ne de Şah dağı,
 Min defe düşsem de gedemlərine
 Erkim yoh Şahımın selemlerine
 Haggım nazıl olmaz, muradım hasil
 Dözürem mehebbet sitemlerine.
 Şehotu gilesi gözüm yaşında
 Durub gözleyirem elçi daşında.

X

Dünya da beledir, bah, bu çemen tek
 İşi kime, kefi kime galıbdı.
 Kepenekler üçün oyuncag çiçek
 Arını gör nece işe salıbdı.

Gözüm yoh dünyanın ayrı işinde,
 Elim yoh ellerin eyri işinde,
 Tezedən gayıdıb kamilleşirem
 Garışga işinde, arı işinde -
 Bundan şirin peşe tapa bilmerem,
 Bu yurddan mügeddes ola bilmerem –
 Bir de solub gede, bir de açıla
 Ömrümü bağladım gül ağacına –
 Salavat çevirrem Babama bir de,
 Bir gün dirilerem öldüyüm yerde,
 Galaram bu iki dağ arasında,
 Yeni bir ebedi çağ arasında;
 Yerlerin göylere minacatını –
 Sonra ohuyarlar bu bayatını:
 - Ezizim ulu dağlar

Çeşmeli, sulu dağlar
 Burda bir şair ölüb
 Göy kişner, bulud ağlar.
 (Yaz, 2013, Buynuz)

Ne Deyim

Şou bizi salıb yaman azara
 Şeirimizi göndermişik bazara
 Meşemizi beledik daş hasara
 Fikir meni alıb gedir, ne deyim.

Poladbeden palıdları gırdılar,
 Gümüşsine göyrüşleri vurdular
 Maralları gediklerde yordular
 Kol saçını yolub gedir, ne deyim.

Sahilleri söküb-tökdü bu marhal,
 Göz gaytaran dağdağanın yarpağı hal-hal,
 Gızlağacın gızıl ganı töküldü arha
 Arhım hele dolub gedir, ne deyim.

Golboyunlar – ağaclarla melekler
 Ayrı düşdü o gollar, o bilekler
 Aldı bağı betonnes dikekler,
 Ömür bağım solub gedir, ne deyim

Şahpalıddan, cökelerden soraq yoh
 Özümüzü biz yıhırıg, gırag yoh.
 Hegigeti eşiden bir gulag yoh,
 Söz de oyun olub gedir, ne deyim.

Leyleklerin boş yuvası soyug gar
 Ganadlardan sığal görmez göy otlar

Gırgovulu apardı boz yenotlar
Keklik heyal olub gedir, ne deyim.

Günahları bağışlamag cehdimi?
Yer üzüne teze körpe gəldimi, -
Allah hele gebul edir ehdimi
Dünya bize galıb gedir, ne deyim.
(Yaz, 2013, Buynuz)

Payız Günüm

Bir sarı budagdır il ağacında
Gören bu payızın yaşı neçedir? –
Bir gıvrım duman da galıb solanda,
Yaddaşı necedi, huşu necedi –

Sarı köynekleri dözmedi gaçdı;
Amma hemin torpag, hemin ağacdı,
Güdretili galıbmı bir gül bitirsin,
Ya bir hezelini yerden götürsün.
Bir dilim yemişi aypara bilsin
Bir guşu yolundan gaytara bilsin –
Çağırsın geriye şirin dilleri,
Elini uzatsa gış tereflere
İside bilermi soyug elleri?..
Göresen payızın yaşı neçedi?..

Hevesi galıbmı kef-damag üçün
Sevdası ya oğlan, ya gız olarmı?
Sahibsiz yurd-yuva gorumag üçün
Esgerlik yaşında payız olarmı,
Göresen payızın yaşı neçedi?..

Yene yerişim var küçelerində
Hasarda sarmaşıg yaman üşüyür.

Göresen upuzun gecelerinde
 Henife sebr edir, neyi düşünür –
 Göresen payızın yaşı neçedir?..

Galmışam hevesle yaş gınağında,
 Bu gızıl yarpağın alnından öpüm
 Gızılehmedinin al yanağında
 Bir lezzet galıbmı halından öpüm,
 Gören bu payızın yaşı neçedir?..

Mizrab hezelleri gırışlarıyla
 Tohunub bir sarı sime ağlayır.
 Bu geder aramsız yağışlarıyla
 Göresen bu payız kime ağlayır?..

Dumanlar yeriir dereler boyu
 Dağlar ele bil ki, goşun aparır
 Deyesen bu payız vaht sahibidi
 Meni de özüne goşub aparır.
 Gören bu payızın yaşı neçedi?..
 (14 Eylül, 2013, Buynuz9

EKLER**Musa Yakub'a Ait Özel Fotoğraflar (Şekiller)**

Topçukend okulunda okuduğu yıllar.

Hayat arkadaşının evlenmeden önce verdiği fotoğraf (O zamanda kızları fotoğraftan beğenip evlenirlerdi.)

Musa Yakub'un annesi, kardeşi ve komuşusu İsmayılı (1965)

Musa Yakub'un annesi, eşi ve kız kardeşi (1965)

“Ulduz” dergisi için çekilen fotoğraf (1967)

Güzel ve eğlenceli yerlerden olan Şuşa'da istirahat zamanı.. Vakfın hatırasına hürmet olarak onun abidesi önünde (1970)

İsmayılı'da editör iken (1972)

Türkiye'de üniversite öğrencileri ile buluşurken. Zelimhan Yagub, Mikayıl Mirze ve Musa Yakub. (1976-77)

1978 yılında İsmayılı'da o zamanlar böyle kalpaklar moda idi...

İsmayılı'da çıkan “Zehmetkeş” gazetesinin basımevinde İtalya'nın milli kahramanı ile... (1979)

İsmayılı'da partidekilerle birlikte (1981)

Hayat arkadaşı Zöhre ve oğlu Şehriyarla... (1981)

Musa Yakub, oğlu Şehriyar, kızları Yagut ve Seher. ile İsmayılı'da 1984)

Onların yolları erken ayrıldı.

Musa Yakub'un eşi ve kızı Yagut'la... İsmayılı (1990)

Musa Yakub, eşi Zöhre, gelini Güler, oğlu Şehriyar ve torunuyla beraber İsmayılı'da...(1993)

Musa Yakub, gelini Güler ve torunu Ayhanla birlikte. (İsmayılı)

Musa Yakub'un kızı Yagut ve torunu Semed...

Musa Yakub, annesiyle birlikte

Türkiye’de öğrencilerle söyleşi sırasında Zelimhan Yagub ve Mikayıl Mirze ile..

Macaristan'ın anıt mezarlığında Azerbaycan'dan da defin olanlar vardı.

Bilal Mahmudov'la şehitler anıtının önünde...

50. yıl dolayısıyla bölge faaliyetleri ile ilgili bir afiş gösterirken.

Cabir Novruz'la Şehriyar'ın mezarını ziyaret ederken...

Mikayıl Mirze ile Milli Meclis'te toplantı sırasında

Çanakkale’de Memmed İsmayıl ile iş yerinde sohbet ederken

Milli Mecliste 60. yıl tebrikleri kabul ederken.. Murtuz Elesgerov ve Yaşar Eliyev..

Sabir Rüstemhanlı ile sohbet ederken

Musa Yakub eşiyle birlikte sonbaharın güzel ve anlamlı görüntüsünü izlerken.

Musa Yakub'un hayat arkadaşı ve torunu Ayhan.. (İsmayilli)

Musa Yakub, torunu Ayhan ve oğlu Şehriyar'la...

Değerli söz ustası, şair Zelimhan Yagub'un doğum gününde

Şamahıda Sabirin güzel okuma musabakası. (2012)

ÖZGEÇMİŞ

1987 yılında Elazığ'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Elazığ'da tamamladı. 2006 yılında Fırat Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kazandı. 2010 yılında bu bölümden mezun oldu. Aynı yıl içerisinde Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün açmış olduğu yüksek lisans programını kazanarak Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Programına başladı.